

Strasbourg, 21 September 2011

ACFC/SR/III(2011)005
/Lithuanian version/

**THIRD REPORT SUBMITTED BY LITHUANIA
PURSUANT TO ARTICLE 25, PARAGRAPH 2
OF THE FRAMEWORK CONVENTION FOR
THE PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES**

Received on 21 September 2011

TREČIASIS PRANEŠIMAS
APIE EUROPOS TARYBOS TAUTINIŲ MAŽUMŲ
APSAUGOS PAGRINDŲ KONVENCIJOS ĮGYVENDINIMĄ
LIETUVOS RESPUBLIKOJE
PAGAL KONVENCIJOS 25 STRAIPSNĮ

TURINYS:

I. Įvadas.....	3
II. Informacija pagal Pagrindų konvencijos straipsnius.....	5
1-2 Straipsnis.....	5
3 Straipsnis.....	8
4 Straipsnis.....	14
5 Straipsnis.....	30
6 Straipsnis.....	37
7 Straipsnis.....	46
8 Straipsnis.....	47
9 Straipsnis.....	51
10 Straipsnis.....	57
11 Straipsnis.....	59
12 Straipsnis.....	64
13 Straipsnis.....	68
14 Straipsnis.....	70
15 Straipsnis.....	74
16 Straipsnis.....	84
17 Straipsnis.....	85
Priedai. Nacionaliniai teisės aktai.....	88
1 Priedas. Lietuvos Respublikos Konstitucija.....	88
2 Priedas. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas.....	91
3 Priedas. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo pakeitimo įstatymas.....	98

I SKYRIUS. ĮVADAS.

Lietuvos Respublika 1995 m. vasario 1 d. pasirašė Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją (toliau – Pagrindų konvencija), o 2000 m. vasario 17 d. be išlygų ją ratifikavo.

2006 m. lapkričio 3 d. Europos Tarybos Tautinių mažumų apsaugos pagrindų sekretoriatas gavo Lietuvos Respublikos Vyriausybės Antrąjį pranešimą apie Pagrindų konvencijos įgyvendinimą Lietuvoje (toliau – Antrasis pranešimas). Atsižvelgiant į Europos Tarybos Patariamąjį komitetą (toliau – ET Patariamasis komitetas) rekomendacijas informuoti visuomenę apie Pagrindų konvencijos įgyvendinimą, Antrasis pranešimas buvo išleistas lietuvių, anglų, rusų kalbomis ir buvo viešinamas vietiniu, nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu per įvairius seminarus, konferencijas, platinamas valstybės institucijoms, atsakingoms už tautinių mažumų laisvių ir teisių užtikrinimą šalyje, taip pat tautinių mažumų nevyriausybinėms organizacijoms (toliau – NVO). Antrasis pranešimas buvo viešai skelbtas Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas) bei Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos interneto svetainėse.

2007 m. lapkričio 19–22 d. Lietuvoje lankėsi ET Patariamąjį komiteto atstovai, kurie vertino tautinių mažumų padėtį Lietuvoje bei susitiko su vyriausybinių institucijų ir NVO atstovais. Remiantis per susitikimus surinkta informacija apie Pagrindų konvencijos nuostatų įgyvendinimą Lietuvoje, 2008 m. vasario 28 d. Patariamasis komitetas parengė Antrąją nuomonę apie Lietuvą, į kurią buvo pateikti išsamūs Lietuvos atsakingų institucijų atsakymai.

Iki 2010 m. sausio 1 d. Lietuvoje valstybinę tautinių santykių darnumo politiką formavo ir įgyvendino Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas. Reorganizavus šį departamentą, nuo 2010 m. sausio 1 d. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija (toliau – Kultūros ministerija) perėmė klausimų, susijusių su tautinių mažumų teisių apsauga, kultūros puoselėjimu, koordinavimą. Tautinių mažumų švietimo klausimus koordinuoja Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija (toliau – Švietimo ir mokslo ministerija).

Vadovaujantis Pagrindų konvencijos 25 straipsnio 2 dalies nuostatomis, teikiamas Trečiasis periodinis pranešimas apie teises ir kitas priemones, kurių buvo imtasi šios Pagrindų konvencijos nuostatomis šalyje įgyvendinti (toliau – Trečiasis pranešimas).

Trečiasis pranešimas parengtas atsižvelgus į 2008 m. Ministrų Komiteto sprendimu ACFC/III (2008)001 patvirtintas Trečiojo pranešimo rengimo gaires. Atkreiptinas dėmesys, kad rengiant Trečiąjį Pranešimą, nebuvo patvirtinta Europos Tarybos Ministrų Komiteto (pavaduotojų) Rezoliucija dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės teikto Antrojo pranešimo.

Todėl Trečiojo pranešimo antroje dalyje bus teikiama tik informacija apie teises ir kitokias priemones, kurių Lietuva ėmėsi įgyvendinant Pagrindų konvencijos nuostatas šalyje po Antrojo

pranešimo pateikimo. Informacija teikiama pagal Pagrindų konvencijos straipsnius ir apima 2006–2011 m. II ketvirčio laikotarpį.

Trečiąjį pranešimą parengė Kultūros ministerija, išanalizavusi ir apibendrinusi informaciją, gautą iš Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo, Lietuvos Respublikos teisingumo, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijų, Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos, Žurnalistų etikos inspektoriatas tarnybos, Lietuvos statistikos departamento, Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Lietuvos darbo birža), Lietuvos kriminalinės policijos biuro, Nacionalinės teismų administracijos, Vilniaus, Kauno, Klaipėdos miestų savivaldybių bei Vilniaus, Panevėžio, Trakų, Šalčininkų rajonų savivaldybių, Lietuvos dailės muziejaus.

Siekiant parengti kuo objektyvesnę ir išsamesnę informaciją, dėl Trečiojo pranešimo projekto buvo konsultuojamasi su Tautinių bendrijų tarybos nariais (konsultacine institucija, veikiančia prie Kultūros ministerijos). Trečiojo Pranešimo projektas buvo išsiųstas žmogaus teisių srityje dirbančioms NVO (Žmogaus teisių centrai, Žmogaus teisių stebėjimo institutui). Pastabos gautos iš Žmogaus teisių centro, Tautinių bendrijų tarybos, į kurias pagal galimybes buvo atsižvelgta.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė labai vertina bendradarbiavimą su Patariamuoju komitetu ir jo 2008 m. vasario 28 d. priimtą Antrąją nuomonę apie Lietuvą. Atsižvelgus į šiam dokumente pateiktas konkrečias rekomendacijas Lietuvai, ataskaitiniu laikotarpiu buvo tobulinami nacionaliniai teisės aktai, reglamentuojantys Lietuvos piliečių (taip pat ir tautinių mažumų) teisių apsaugą: Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas, Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas, Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo nauja redakcija, parengtas Tautinių mažumų numatomo teisinio reguliavimo koncepcijos projektas, kuriuo bus grindžiamas naujo Tautinių mažumų įstatymo rengimas ir kt. Lietuvoje toliau buvo tobulinamos tiek baudžiamosios – teisinės, tiek ir administracinės – teisinės prielaidos, skirtos apsaugoti asmenis, kuriems gali būti grasinama, grėsti diskriminacija arba priešiškus dėl jų tautinio, kultūrinio ar religinio savitumo. (*žr. Trečiojo pranešimo II sk.*).

II SKYRIUS. INFORMACIJA PAGAL PAGRINDŲ KONVENCIJOS STRAIPSNIS

1 straipsnis

Tautinių mažumų ir joms priklausančių asmenų teisių ir laisvių apsauga yra neatsiejama tarptautinės žmogaus teisių apsaugos dalis ir priklauso tarptautinio bendradarbiavimo sričiai.

2 straipsnis

Šios pagrindų Konvencijos nuostatos taikomos sąžiningai, supratimo ir pakantumo dvasia bei laikantis geros kaimynystės, draugiškų santykių ir valstybių bendradarbiavimo principų.

Tarptautiniai įsipareigojimai

Tautinių mažumų teisės yra suprantamos kaip sudėtinė tarptautinės žmogaus teisių apsaugos sistemos dalis. Lietuvos valstybė siekia sudaryti tinkamas sąlygas, kad tautinėms mažumoms priklausantys asmenys sėkmingai ir lygiavertiškai su kitais šalies gyventojais galėtų dalyvauti šalies visuomeniniame, kultūriniame, politiniame gyvenime. Glaudūs dvišaliai santykiai su valstybėmis kaimynėmis, bendradarbiavimas su Europos Sąjungos (toliau – ES) ir kitomis pasaulio šalimis, tarptautinėmis ir regioninėmis institucijomis bei organizacijomis, taip pat ir Jungtinių Tautų (toliau – JT), Europos Tarybos (toliau – ET), Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (toliau – ESBO) yra vienas svarbiausių Lietuvos užsienio politikos prioritetų.

Lietuvos Respublika tęsė prisijungimą prie tarptautinių teisės aktų žmogaus teisių apsaugos srityje. 2006–2010 m. Lietuvos Respublikos Seimas pasirašė ir ratifikavo šias tarptautines konvencijas:

2006 m. birželio 8 d. – *Konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų Papildomą protokolą dėl rasistinio ir ksenofobinio pobūdžio veikų, padarytų naudojantis kompiuterinėmis sistemomis, kriminalizavimo*, kuris įsigaliojo 2007 m. vasario 1 dieną.

2007 m. kovo 30 d. – 2006 m. *JT neįgaliųjų teisių konvenciją ir Neįgaliųjų teisių konvencijos fakultatyvųjų protokolą* (įsigaliojo 2010 m. rugsėjo 17 d.).

Lietuvos Respublika pasirašė šias tarptautines sutartis (dar neratifikuotos ir neįsigaliojusios):

2007 m. vasario 6 d. – *Tarptautinę konvenciją dėl apsaugos nuo priverstinių dingimų*;

2007 m. spalio 25 d. – *ET konvenciją dėl apsaugos nuo vaikų išnaudojimo ir seksualinės prievartos*;

2008 m. vasario 12 d. – *ET konvenciją dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis*;

2008 m. vasario 12 d. – *ET konvenciją dėl užsieniečių dalyvavimo viešajame gyvenime vietos lygmeniu.*

Tarptautinis bendradarbiavimas

Lietuvos Respublika remia tarptautinių organizacijų, užtikrinančių demokratiją, taiką ir žmogaus teisių apsaugą, veiklą ir aktyviai bendradarbiauja su jomis.

JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2008 m. birželio 25 d. nutarimu Nr. 709 JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetui pateikė jungtinį ketvirtąjį ir penktąjį periodinį pranešimą pagal Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo (toliau – Pranešimas) (Žin., 1998, Nr. 108-2957) 9 straipsnį. Pranešime apžvelgta Lietuvos Respublikos pažanga įgyvendinant Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo nuostatas 2004–2007 metais. Oficialiame Pranešimo svarstyme, kuris vyko JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitete 2011 m. kovo 2–3 dienomis Ženevoje, dalyvavo Lietuvos vyriausybinių delegacija, sudaryta iš Kultūros, Socialinės apsaugos ir darbo, Teisingumo, Užsienio reikalų, Vidaus reikalų ministerijų, Generalinės prokuratūros, Ministro Pirmininko ir Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybų atstovų.

JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas 2011 m. kovo 11 d. patvirtino baigiamąsias išvadas dėl Lietuvos ketvirtojo ir penktojo pranešimo. Komiteto baigiamosiose išvadose pripažįstami Lietuvos laimėjimai įgyvendinant konvencijos nuostatas, taip pat nurodomos tobulintinos sritys ir teikiamos atitinkamos rekomendacijos (CERD/C/LTU/CO/4-5).¹

2011 m. spalio mėn. JT Žmogaus teisių tarybos Visuotinės periodinės peržiūros darbo grupėje pirmą kartą bus svarstoma žmogaus teisių padėtis Lietuvoje.

Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija (ECRI)

ET įkurta Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija (toliau – ECRI) periodiškai vertina su rasine diskriminacija ir netolerancija susijusią padėtį mūsų šalyje. ECRI jau atliko keturis padėties Lietuvoje vertinimus. Pirmoji ataskaita apie Lietuvą buvo parengta 1997 m., antroji – 2002 m., trečioji – 2005 m.

2010 m. lapkričio mėn. 22–26 d. Lietuvoje lankėsi ECRI delegacijos atstovai, kurie susitiko su įvairių valstybinių ir nevyriausybinių organizacijų atstovais. 2011 m. kovo mėn. parengtas ECRI Ketvirtojo etapo ataskaitos projektas apie Lietuvą, kuriame išanalizuota ir apibendrinta per susitikimus surinkta informacija bei įvertinta pažanga, kurią mūsų šalis pasiekė pagal ankstesnėse

¹Išsamesnę informaciją galima rasti http://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/docs/co/Lithuania_AUV.pdf.

ECRI ataskaitose pateiktas rekomendacijas.

Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) Aukštojo komisaro tautinių mažumų klausimais biuras

Lietuva tęsė bendradarbiavimą su ESBO Aukštojo komisaro tautinėms mažumoms biuru, kurio pagrindinė užduotis – reaguoti į ESBO regione kylančias etnines įtampas ir užkirsti joms kelią naudojant prevencines diplomatines priemones.

Ypač aktyvus bendradarbiavimas su šia tarptautine organizacija vyko 2009–2010 m., Lietuvai besirengiant perimti ESBO pirmininkavimą iš Kazachstano Respublikos. Lietuva taip pat remia Demokratinėms institucijoms ir žmogaus teisių biuro (ODIHR) atstovo žiniasklaidos laisvei veiklą ir įgaliojimus.

2009 m. birželio 29–30 d. Vilniuje vyko ESBO Parlamentinės Asamblėjos vasaros sesija, kurioje dalyvavo ESBO Aukštasis komisaras tautinėms mažumoms Knutas Vollebaekas. 2010 m. Lietuvos Respublikos ambasadoriai, diplomatai ir pareigūnai dalyvavo įvairiuose ESBO aukštojo komisaro tautinėms mažumoms biuro organizuojamuose renginiuose, skirtuose aptarti Bolzano rekomendacijų įgyvendinimą. Bolzano rekomendacijos yra pirmas dokumentas tarpvalstybinių santykių tautinių mažumų klausimais ir todėl turi įtakos tarptautiniam saugumui.

2010 m. spalio 19 d. ESBO Aukštasis komisaras tautinių mažumų klausimais K. Vollebaekas lankėsi Vilniuje ir susitiko su Užsienio reikalų ministerijos pareigūnais, kur aptarė Lietuvos pasirengimą pirmininkauti ESBO.

Lietuva – pirmoji Baltijos valstybė, kuri 2011 m. pirmininkauja ESBO². Lietuvai pirmininkaujant ESBO daug dėmesio bus skiriama žmogaus teisėms, pagrindinėms laisvėms, demokratijos ir teisės viršenybės skatinimui ir apsaugai, švietimo priemonėms, spaudos laisvei, žurnalistų saugumui, pilietinėms, tarpreliginėms, tarpetninėms ir tarpkultūrinėms iniciatyvoms. Tolerancijos ugdytas per švietimą – vienas iš Lietuvos pirmininkavimo ESBO prioritetų žmogiškojo matmens srityje, todėl didelis dėmesys bus skiriamas holokausto problematikai (*žr. Trečiojo pranešimo II sk. 6 str.*).

2011 metus Lietuvos Respublikos Seimas paskelbė Holokausto aukomis tapusių Lietuvos gyventojų atminimo metais.

2011 m. vasario 23–25 d. Lietuvoje lankėsi ESBO Aukštojo komisaro tautinių mažumų klausimais K. Vollebeako patarėjai, kurie susitiko su įvairių vyriausybinių ir nevyriausybinių institucijų atstovais. Per susitikimus buvo aptariami klausimai, susiję su tautinių mažumų padėtimi Lietuvoje. 2011 m. balandžio viduryje pateiktas raportas apie šį vizitą – per jį nagrinėtus klausimus,

² Informaciją apie Lietuvos pirmininkavimą ESBO pateikta: <http://esbo.urm.lt/index.php?-17751779>.

rezultatus ir rekomendacijas Lietuvai, kaip spręsti tautinėms mažumoms aktualias problemas.

3 straipsnis

1. Kiekvienas tautinei mažumai priklausantis asmuo turi teisę laisvai pasirinkti, ar su juo turi būti elgiama kaip su tautinei mažumai priklausančiu asmeniu, ar ne, ir dėl tokio savo pasirinkimo arba dėl naudojimosi su tokiu pasirinkimu susijusiomis teisėmis jis neturi atsidurti nepalankioje padėtyje.

2. Tautinėms mažumoms priklausantys asmenys gali naudotis teisėmis ir laisvėmis, numatytomis šios pagrindų Konvencijos principuose, atskirai arba kartu su kitais.

1 ir 2 dalis

Lietuvos Respublikos Vyriausybė iki 2009 m. gruodžio 31 d. valstybinę tautinių santykių darnumo politiką formavo ir įgyvendino per Tautinių mažumų ir išeivijos departamentą. Vadovaujantis 2009 m. birželio 10 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 634 „Dėl Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lietuvių grįžimo į tėvynę informacijos centro reorganizavimo“ (Žin., 2009, Nr.77-3177), nuo 2010 m. sausio 1 d. Kultūros ministerija perėmė klausimų, susijusių su tautinių mažumų politikos įgyvendinimu koordinavimą, taip pat ir *Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2008–2010 metų programos* (toliau – *Romų integracijos 2008 - 2010 metų programa*) priemonių koordinavimą. Švietimo ir mokslo ministerija koordinuoja klausimus, susijusius su tautinių mažumų švietimu.

Kultūros ministerijos nuostatuose nurodyta, kad vienas svarbiausiųjų šios institucijos veiklos tikslų – koordinuoti valstybės politikos tautinių mažumų srityje įgyvendinimą. Siekdama šio tikslo Kultūros ministerija pagal kompetenciją rengia įstatymų, Vyriausybės nutarimų ir kitų teisės aktų projektus, taip pat koordinuoja ilgalaikių programų, padedančių spręsti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų kultūros ir tapatumo išsaugojimo problemas, rengimą ir įgyvendinimą.

Tautinių mažumų integracijos dokumentai

Siekiant užtikrinti veiksmingą įvairių tautinių mažumų integravimąsi į Lietuvos visuomenę, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2004 m. birželio 8 d. nutarimu Nr. 703 patvirtino *Tautinių mažumų integracijos į Lietuvos visuomenę 2005–2010 metų programą* (Žin. 2004, Nr. 93-3403). Tačiau ši programa neapėmė visų tautinių mažumų integracijai svarbių sričių, kurios tapo aktualios Lietuvai įstojus į ES ir NATO (pavyzdžiui, migracijos problema ir didėjanti tautinė įvairovė).

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. spalio 17 d. nutarimu Nr. 1132 buvo patvirtintas ilgalaikis tautinių mažumų politikos planavimo dokumentas – *Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategija* (Žin., 2007, Nr. 112-4574). Šia strategija buvo siekiama užtikrinti tautinių

mažumų integraciją, tautinių santykių darną ir skatinti tautinių mažumų tapatumo išsaugojimą.

2011 m. išsami ataskaita apie priemonių įgyvendinimą pagal *Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategiją* buvo pateikta Lietuvos Respublikos Vyriausybei.

2011 m. Kultūros ministerija parengė *Tautinių mažumų politikos plėtros 2013–2021 m. programos* (toliau – Plėtros Programa) projektą. Plėtros Programa pakeis dabar galiojantį dokumentą – *Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategiją* ir užtikrins buvusių priemonių tęstinumą. Atsižvelgiant į *Valstybės ilgalaikės raidos strategijos*, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. IX-1187 (Žin., 2002, Nr. 1130–5029), III skyriaus 4 skirsnio „Kultūra“ nuostatas ir tautinių mažumų poreikius, Plėtros Programos strateginiai tikslai yra šie:

1. siekti tautinių mažumų integracijos į Lietuvos visuomenę (remti valstybinės kalbos mokymąsi, mažinti socialinę atskirtį, skatinti tautinių mažumų dalyvavimą viešajame gyvenime);
2. užtikrinti tautinio tapatumo išsaugojimą (remti tautinių mažumų pastangas išsaugoti kalbą, papročius, tradicijas ir jų sukurtą materialųjį kultūros paveldą, remti tautinių mažumų neformalųjį ugdymą);
3. skatinti tautinę toleranciją (ugdyti pasitikėjimą ir tarpusavio supratimą tarp asmenų, priklausančių įvairioms tautinėms grupėms, tobulinti kovos su rasizmu ir tautine diskriminacija politiką; informuoti visuomenę apie teigiamą tautinės tolerancijos skatinimo patirtį Lietuvoje, skatinti informacijos apie Lietuvos tautines mažumas sklaidą).

Plėtros Programos pagrindu Kultūros ministerija ketina parengti tarpinstitucinius veiklos planus (tautinėms mažumoms ir romams), kuriuose trejiems metams bus numatytos konkrečios veiklos priemonės.

Romų integracijos programos

Ataskaitiniu periodu buvo siekiama mažinti romų tautinei mažumai priklausančių asmenų socialinę atskirtį ir integruoti juos į Lietuvos visuomeninį, socialinį, ekonominį bei kultūrinį gyvenimą. Buvo įgyvendinamos valstybės ir atskira Vilniaus miesto savivaldybės romų tautinei mažumai skirtos programos:

Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2008–2010 metų programa

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2008 m. kovo 26 d. nutarimu Nr. 309 (Žin., 2008, Nr. 42-1555) patvirtino *Romų integracijos 2008–2010 metų programą*. Ši programa siekė užtikrinti tris pagrindinius tikslus: 1) užtikrinti romų tautinei mažumai priklausančių asmenų visapusišką integraciją į Lietuvos visuomenę ir mažinti jų socialinę atskirtį; 2) išsaugoti romų tautinį savitumą,

atsižvelgiant į specifines jų gyvenimo sąlygas; 3) skatinti visuomenės toleranciją ir pasitikėjimą romų tautine mažuma.

Rengiant *Romų integracijos 2008–2010 metų programą*, buvo atsižvelgta į ECRI Trečiąjį pranešimą apie Lietuvą, 2006 m. JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komiteto rekomendacijas pagal Jungtinę antrą ir trečią periodinę ataskaitą, Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centro 2007 m. įvykdytą romų bendruomenės socialinės integracijos galimybių tyrimą ir kitus tyrimus.

Ataskaita apie *Romų integracijos 2008–2010 metų programos* veiklos priemonių įgyvendinimą buvo pateikta Lietuvos Respublikos Vyriausybei. (*Išsami analizė apie vykdytas priemones pateikta Trečiojo pranešimo II sk. 15 str.*)

Reikia pripažinti, kad dėl ekonominio sunkmečio dalies *Romų integracijos 2008–2010 metų* programoje bei *Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 m. strategijoje* numatytų priemonių nepavyko įgyvendinti.

2011 m. balandžio mėn. Europos Komisija (toliau – EK) išleido Komunikatą KOM (2011) 173 Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui – ES romų integracijos nacionalinių strategijų planas iki 2020 m.³ Lietuva pritaria šiame dokumente išdėstytam ES romų integracijos nacionalinių strategijų planui ir iškeltiems keturioms ES romų integracijos sritims: galimybei mokytis, įsidarbinti, naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis ir gauti būstą.

Vykdamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą⁴ ir atsižvelgiant į EK Komunikate išdėstytus prioritetus, Kultūros ministerija, konsultuodamasi su kitomis institucijomis, romų tautinės mažumos atstovais, rengia *Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2013–2015-ųjų metų tarpinstitucinio veiklos plano projektą*, kuriame planuojama numatyti priemones romų švietimo, įtraukimo į darbo rinką, būsto, sveikatos apsaugos, tapatumo išsaugojimo, tolerancijos ir kovos su romų diskriminavimu srityse. Tikimasi, kad įgyvendinus tarpinstitucinio veiklos plano priemones bus sudarytos palankesnės sąlygos romams įgyti tinkamą išsilavinimą, aktyviau įsitraukti į darbo rinką; bus sudarytos palankesnės sąlygos romams integruotis į šalies kultūrinį, visuomeninį gyvenimą; bus atlikti romų padėties ir romų būsto tyrimai; bus sudarytos sąlygos romams puoselėti savo kalbą, kultūrą, tradicijas; didės visuomenės informuotumas ir tolerancija romų tautinės mažumos atžvilgiu.

Vilniaus miesto savivaldybės vykdoma romų integracijos programa

Ataskaitiniu periodu atskirą *Vilniaus romų bendruomenės ir šalia taboro esančių teritorijų*

3 Europos Komisijos Komunikatas KOM (2011) 173 Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui – ES romų integracijos nacionalinių strategijų planas iki 2020 m.

4 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. birželio 2 d. nutarimas Nr. 629 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. kovo 26 d. nutarimo Nr. 309 „Dėl Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2008–2010 metų programos patvirtinimo“ pripažinimo netekusiu galios“.

priežiūros ir saugumo užtikrinimo bei romų segregacijos mažinimo 2005–2010 metų programą 2005 m. birželio 22 d. nutarimu Nr.1-838 buvo pasitvirtinusi ir įgyvendino Vilniaus miesto savivaldybė, nes jos pavaldumui priklauso Kirtimų gyvenvietė, kurioje daugiausia gyvena romų tautybės asmenų.⁵

Vykdamas šią programą, savivaldybėje įgyvendintas socialinių–ekonominių priemonių kompleksas romų problemoms spręsti – teikiamos mobilios ir kitokio pobūdžio sveikatos paslaugos romams, VšĮ „Romų visuomenės centras“ darbuotojams buvo rengiama ir išplatinta informacija apie galimybę išsinuomoti socialinį būstą, teikiama finansinė parama VšĮ „Romų visuomenės centras“, nuomojamas socialinis būstas, skirtos vienkartinės pašalpos, dovanų čekiai šeimoms mokyklinėms prekėms įsigyti, suteikta parama drabužiais, avalyne ir namų apyvokos reikmenimis (šią paramą teikė Vilniaus miesto savivaldybės biudžetinės įstaigos Socialinės paramos centras). Atliktas gatvių, esančių šalia Kirtimų romų taboro teritorijos, asfaltbetonio dangos remontas, vykdoma gatvių, vaikų žaidimo aikštelės, teritorijos prie Kirtimų romų taboro ir vandens kolonėlių priežiūra.

Vilniaus miesto savivaldybė, sprendama Kirtimų romų taboro ir šalia jo esančių teritorijų saugumo bei narkotikų prevencijos klausimus, glaudžiai bendradarbiavo su Vilniaus miesto vyriausiuoju policijos komisariatu. Komisariato pareigūnai nuolat vykdė patikrinimus Kirtimų romų taboro ir šalia jo esančiose teritorijose.

Iš Vilniaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiajai programai patvirtintų asignavimų yra skiriamos lėšos VšĮ Romų visuomenės centrui vaikų, lankančių mokyklas, socializacijai. Vilniaus miesto savivaldybė palaiko NVO iniciatyvas, paremia projektus, įvairias prevencines priemones dėl žalingų įpročių ir kvaišalų nevartojimo.

2011 m. Vilniaus miesto savivaldybė rengia naują Romų integracijos programą, kurios pagrindinės kryptys apims: 1) teritorijos priežiūrą ir saugumą (nusikaltimų, narkotikų ir psichotropinių medžiagų prevencija; teritorijos tvarkymas ir priežiūra); 2) romų segregacijos mažinimą (sveikatos priežiūra, socialinė pagalba ir parama; romų kultūros pristatymas visuomenei).

Tautinių mažumų įstatymo projektas

1989 m. buvo priimtas *Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymas* (Žin., 1989, Nr. 34-485; Žin., 1991, Nr. 4–117) (toliau – Tautinių mažumų įstatymas). Vadovaujantis *Lietuvos Respublikos teritorijoje galiojančių įstatymų, priimtų iki 1990 m. kovo 11 d., galiojimo laikino pratęsimo įstatymo* (Žin., 1997, Nr. 118-3046) 1 straipsnio 10 punktu, jis nustojo galioti 2010 m. sausio 1 d. Nepriklausomybės atkūrimo laikotarpiu dėl pasikeitusių politinių aplinkybių,

⁵ 2001 m. Visuotinio gyventojų ir būsto surašymo duomenimis, Lietuvoje gyvena apie 2500 romų tautybės asmenų. Iš jų daugiausia (apie 500 romų) gyvena Vilniuje įsikūrusioje Kirtimų gyvenvietėje.

demografinių pokyčių, tarptautinių įsipareigojimų, teisės aktams keliamų reikalavimų atsirado būtinybė jį keisti. Tautinių mažumų įstatyme nebuvo apibrėžta tautinės mažumos sąvoka, jame buvo numatyta galimybė administraciniuose teritoriniuose vienetuose, kuriuose gausiai gyvena kuri nors tautinė mažuma, vietos įstaigose ir organizacijose, taip pat informaciniuose užrašuose greta valstybinės kalbos vartoti tos tautinės mažumos kalbą, tačiau įstatymas nereglementavo, kaip šios nuostatos turi būti įgyvendintos. Lietuvos Respublikos Seimas 2000 m. vasario 17 d. ratifikavo ET Pagrindų konvenciją (Žin., 2000, Nr. 20-497), tačiau *Tautinių mažumų įstatyme* (Žin., 1989, Nr. 34-485; Žin., 1991, Nr. 4–117) taip ir nebuvo detalizuota, kaip šios Pagrindų konvencijos nuostatos turėtų būti įgyvendintos.

Vykdamas *Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008–2012 metų programos įgyvendinimo priemonių*, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. vasario 25 d. nutarimu Nr. 189, 1180 punktą, Kultūros ministerijos koordinuojama tarpinstitucinė darbo grupė, kurią sudaro ir tautinių mažumų atstovai, parengė ir Lietuvos Respublikos Vyriausybei pateikė *Tautinių mažumų įstatymo koncepcijos projektą*.

Tautinių mažumų įstatymo koncepcijos pagrindu bus rengiamas *Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymo projektas*, kurio nuostatos iš esmės atitiks ET Pagrindų konvencijos nuostatas ir nesiaurins šiuo metu tautinių mažumų turimų teisių. Būsimajame įstatyme planuojama įtvirtinti tam tikras nuostatas, kurios nėra reglamentuotos galiojančiuose teisės aktuose. Naujajame Tautinių mažumų įstatyme numatoma apibrėžti „tautinės mažumos“ ir „tautinės sąvokas.

Tautinė mažumà – grupė Lietuvos Respublikos piliečių, kuriems būdinga kitokia nei tautinei daugumai kultūra, religija ar kalba ir kuriuos vienija siekis išsaugoti savo tautinę tapatybę.

Tautinės mažumės organizācija – tautinei mažumai priklausančius asmenis vienijanti organizacija, veikianti pagal Lietuvos Respublikos asociacijų, Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų ar Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymus.

Naujajame Tautinių mažumų įstatyme numatoma įtvirtinti asmens teisę laisvai pasirinkti, ar su juo turi būti elgiamasi kaip su tautinei mažumai priklausančiu asmeniu, ar ne, ir, kad dėl tokio pasirinkimo jis negali atsidurti nepalankioje padėtyje, taip pat draudimas versti įrodinėti savo priklausomybę tautinei mažumai arba viešai atskleisti savo išpažįtamą religiją, kilmę, mažumos kalbą ar priklausomybę tautinei mažumai.

Taip pat numatoma įtvirtinti galimybę gyvenamosiose vietovėse, kuriose gausiai gyvena tautinei mažumai priklausančių asmenų, kreiptis tautinės mažumos kalba į teritorinius valstybinio ir savivaldybių administravimo subjektus, taip pat greta vietovių, gatvių ir kitų topografinių objektų oficialiųjų pavadinimų valstybine kalba teikti ir tradicinius pavadinimus tautinių mažumų kalbomis (su tam tikromis sąlygomis). (*žr. Trečiojo pranešimo II sk. 10 ir 11 str.*)

Be to, numatoma įtvirtinti teisę tautinėms mažumoms skirti tam tikrą transliavimo laiko dalį

laidoms tautinių mažumų kalbomis ir apie tautines mažumas per visuomeninį transliuotoją, vadovaujantis proporcingumo ir reguliarumo principais, taip pat įtvirtinti priverstinės asimiliacijos draudimą.

Tautinių mažumų dalyvavimas sprendimų priėmimo procese

1991 m. prie Tautinių mažumų ir išeivijos departamento buvo įkurta Tautinių bendrijų taryba kaip patariamoji institucija, siekiant įtraukti tautines bendrijas į tautinių mažumų politikos vystimosi procesus. Pagrindiniai Tautinių bendrijų tarybos uždaviniai – rūpintis tautinių mažumų tautinio tapatumo išsaugojimu, pagal savo kompetenciją stebėti, kaip Lietuvos Respublikoje įgyvendinami įstatymai, reglamentuojantys tautinių mažumų teises, analizuoti įstatymų ir kitų teisės aktų projektus, kuriuose numatoma spręsti tautinių mažumų problemas, skatinti ir remti tautinių mažumų NVO iniciatyvas ir sumanymus, ugdyti tautinę toleranciją ir pakantumą ir kt. Tautinių bendrijų tarybos nariai renkami trejiems metams tautinių mažumų NVO atstovų susirinkimuose. 2009–2012 m. kadencijos Tautinių bendrijų tarybą sudaro dvidešimt dviejų tautybių dvidešimt devyni įvairių Lietuvos tautinių bendrijų atstovai, vienijantys apie 300 tautinių mažumų NVO.

Nuo 2010 m. Tautinių bendrijų taryba veikia prie Kultūros ministerijos ir atlieka eksperto bei patarėjo vaidmenį konsultuojant tautinių mažumų klausimais. Tautinių bendrijų tarybos išrinkti atstovai dalyvavo Kultūros ministerijos tarpinstitucinės darbo grupės veikloje rengiant Tautinių mažumų įstatymo koncepcijos projektą, kuriame numatoma įtvirtinti Tautinių bendrijų tarybos veiklos nuostatus.

Ataskaitiniu laikotarpiu Tautinių bendrijų tarybos nariai aktyviai dalyvavo šalies visuomeniniame, kultūriniame gyvenime, reguliariai organizuodavo posėdžius, susitikimus su Lietuvos ir užsienio šalių politikais bei ekspertais, dirbančiais tautinių mažumų ir žmogaus teisių srityse. Tautinių bendrijų tarybos atstovai įvairiose konferencijose, seminaruose teikė savo nuomonę ir pasiūlymus dėl tautinių mažumų politikos skatinimo.

Aktyvus bendradarbiavimas vyko su įvairiomis valstybės institucijomis (Tautinių mažumų ir išeivijos departamentu, o po jo reorganizavimo – su Kultūros ministerija, Seimo Žmogaus teisių komitetu, Europos informaciniu biuru, Užsienio reikalų ministerijoje įkurtu Pirmininkavimo ESBO departamentu ir kt.). Taip pat bendradarbiauta su šalies visuomenės informavimo priemonėmis ne tik lietuvių, rusų, lenkų, bet ir kitomis tautinių mažumų kalbomis, pritariant įvairių tautų kultūrų dialogui, tolerancijai ir integraciniams procesams šalyje.

2011 m. sausio 31 d. buvo paminėtas Tautinių bendrijų tarybos veiklos dvidešimtmetis. Tautinių bendrijų taryba už svarų indėlį atkuriant Lietuvos valstybės nepriklausomybę, formuojant pilietinę daugiatautę ir daugiakultūrę šalies visuomenę gavo aukščiausių Lietuvos pareigūnų padėkas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimu Nr. 1030 (Žin., 2009, 109-4618) prie Ministro Pirmininko buvo sudaryta Tautinių mažumų reikalų koordinavimo komisija, kurios nariai yra Tautinių bendrijų tarybos pirmininkas ir šeši jos nariai bei septyni ministrai – finansų, kultūros, socialinės apsaugos ir darbo, švietimo ir mokslo, teisingumo, užsienio reikalų, vidaus reikalų. Tautinių mažumų koordinavimo komisijos posėdžiai vyksta Lietuvos Respublikos Vyriausybėje, per juos aptariami tautinėms mažumoms aktualūs klausimai.

Piliečių įstatymų leidybos iniciatyva ir dalyvavimas teisėkūros procesuose

Lietuvos Respublikos piliečiai teisės aktų nustatyta tvarka gali dalyvauti įstatymų leidyboje šiais būdais: inicijuojant 1) įstatymų leidybą Seime ir 2) referendumą. Įstatymų leidybos iniciatyva Seime gali būti iškelta 50 tūkst. piliečių balsais, o siekiant įstatymą priimti referendume, būtina surinkti bent 300 tūkst. tokią iniciatyvą remiančių piliečių parašų.

2009 m. Seimo narys J. Narkevičius – Lietuvos lenkų rinkimų akcijos narys – pasinaudojo šia pilietine teise ir pateikė Lietuvos Respublikos Seimui svarstyti Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymo projektą.

Lietuvos gyventojai, taip pat ir tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, teisės aktų nustatyta tvarka gali pateikti savo pasiūlymus ar pastabas dėl teisės aktų projektų. Tai jiems garantuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. patvirtintos „Lietuvos Respublikos Vyriausybės teisėkūros taisyklės“ ir 2010 m. patvirtintos „Sprendimų projektų poveikio vertinimo metodikų pataisos“. Lietuvos lenkų sąjunga pasinaudojo šia galimybe ir pateikė pastabas dėl *Tautinių mažumų įstatymo koncepcijos projekto*.

4 straipsnis

- 1. Šalys įsipareigoja garantuoti tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims teisę į lygybę prieš įstatymą ir vienodą įstatymo teikiamą apsaugą. Šiuo požiūriu draudžiama bet kokia tautinėms mažumoms priklausančių asmenų diskriminacija.**
- 2. Šalys įsipareigoja prireikus imtis reikiamų priemonių visapusiškai ir veiksmingai lygybei tarp tautinei mažumai ir tautinei daugumai priklausančių asmenų skatinti visose ekonominio, socialinio, politinio ir kultūrinio gyvenimo srityse. Šiuo požiūriu jos deramai atsižvelgia į konkrečias tautinėms mažumoms priklausančių asmenų sąlygas.**
- 3. Priemonės, kurios yra įgyvendinamos pagal šio straipsnio 2 dalies nuostatas, nelaikomos diskriminavimu.**

1 ir 2 dalys

Lygių galimybių užtikrinimas Lietuvoje

Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas

Lietuvos Respublikos teisės normos draudžia tautinę, rasinę, religinę ar socialinę neapykantą, prievartą, diskriminacijos kurstymą ar jos egzistavimą žmogaus rasės, tautybės, kilmės, kalbos, tikėjimo, įsitikinimų pagrindu. Tokios nuostatos apibrėžtos Lietuvos Respublikos įstatymuose ir pasirašytuose bei ratifikuotuose tarptautiniuose dokumentuose (*žr. Antrojo pranešimo I sk. 4 str.*). Lietuvos Respublikos Konstitucija ir kiti Lietuvos Respublikos teisės aktai iš esmės atitinka Europos Sąjungos teisės aktų bei Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių nuostatas dėl nediskriminavimo. Lietuvoje sudarytos teisinės lygybės ir apsaugos nuo nelygybės ir diskriminacijos sąlygos, o nacionalinėje teisėje yra įgyvendintos visų ET direktyvų dėl lygių galimybių nuostatos.

Siekiant įtvirtinti didesnę asmenų teisių apsaugą ir patobulinti lygias galimybes reglamentuojančią teisinę bazę, 2008 m. birželio mėn. 17 d. Seime priimtas *Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo pakeitimo įstatymas* (toliau - Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas) (Žin., 2008, Nr. 76-2998). Šio įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijos (Žin., 1992, Nr. 33-1014) 29 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios asmenų lygybę ir draudimą varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu, taip pat kad būtų įgyvendintos ir ES teisės aktų, nurodytų šio įstatymo priede, kitų tarptautinių teisės aktų nuostatos⁶.

Nauja Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo redakcija perkeliama 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyvos 2000/43/EB, įgyvendinančios vienodo požiūrio principą asmenims, nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės, ir 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, nuostatos. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatyme (Žin., 2008, Nr. 76-2998) ir Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymuose (Žin., 1998, Nr. 1112-3100; Žin., 2009, Nr. 87-3665) antidiskriminacinės nuostatos taikomos įvairesnėse visuomeninio gyvenimo srityse, nei to reikalauja minėtos ET direktyvos. Pvz., ET direktyvos netaikomos reklamos turiniui, švietimo ir mokslo sričiai, diskriminaciniams skelbimams, o Lietuvos minėti antidiskriminaciniai įstatymai šias sritis apima. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo pataisos taip pat išplėtė diskriminacijos sąrašą kalbos, kilmės, socialinės padėties, tautybės ir tikėjimo pagrindais. (ET direktyvos nereikalauja tų pagrindų įtvirtinti nacionaliniuose įstatymuose.)

Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas (Žin., 2008, Nr. 76-2998) nustato pareigą

⁶ Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymą anglų k. galima rasti internete adresu http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.susije_l?p_id=324132&p_rys_id=14.

įgyvendinti lygias galimybes šiems subjektams: valstybės ir savivaldybių institucijoms; švietimo įstaigoms, kitiems švietimo teikėjams bei mokslo ir studijų sistemai priklausančioms įstaigoms; darbdaviams; prekių, gamintojams, pardavėjams, paslaugų teikėjams.

Nors diskriminavimą narystės asociacijose, profesinėse sąjungose pagrindu jau uždraudžia galiojantys nacionalinės teisės aktai (*Lietuvos Respublikos darbo kodeksas* (Žin., 2002, Nr. 64-2569; Žin., 2010, Nr. 81-4221), *Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas* (Žin., 2004, Nr. 25-745; Žin., 2010, Nr.153-7790), siekiant teisinio reglamentavimo aiškumo ir tikslumo, taip pat veiksmingos teisių apsaugos, *Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas* (Žin., 2008, Nr. 76-2998) buvo papildytas 9 straipsniu, įtvirtinant konkretų draudimą diskriminuoti, taikomą narystės ar dalyvavimo profesinių sąjungų, asociacijų, kurių nariai yra atitinkamo amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės grupės, religijos, įsitikinimų ar tikėjimo asmenys, veikloje atžvilgiu.

Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas (Žin., 2008, Nr. 76-2998) numato ir tam tikrus reikalavimus skelbimams priimti į darbą, valstybės tarnybą arba mokytis, kuriuose draudžiama nurodyti reikalavimus, suteikiančius pirmenybę lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu.

Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas (Žin., 2008, Nr. 76-2998) buvo papildytas nuostata dėl įrodinėjimo naštos perkėlimo. Šio įstatymo 4 straipsnis numato, kad teismuose ar kitose kompetentingose institucijose nagrinėjant fizinių ir juridinių asmenų skundus, pareiškimus, prašymus, pranešimus ar ieškinius dėl diskriminacijos lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, pareiškėjui nurodžius aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos buvimo, daroma prielaida, kad tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, priekabiavimo ar nurodymo diskriminuoti faktas buvo. Skundžiamas asmuo turi įrodyti, kad lygių galimybių principas nebuvo pažeistas.

Siekiant užtikrinti asmenų, galinčių nukentėti nuo priešiško elgesio ar neigiamų pasekmių, pasireiškiančių sureagavus į pateiktą skundą dėl diskriminacijos ar kitus teisinius procesus, skirtus lygioms galimybėms užtikrinti, šio įstatymo 7 straipsnio 8 punkte nustatoma, kad ne tik darbuotojas, valstybės tarnautojas, bet ir jų atstovai ar asmenys, liudijantys ar teikiantys paaiškinimus dėl diskriminacijos, būtų apsaugoti nuo persekiojimo.

Norint garantuoti kompensacijos už lygių galimybių pažeidimą, kuri būtų veiksminga, proporcinga ir atgrasanti, skyrimą, *Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas* (Žin., 2008, Nr. 76-2998) buvo papildytas nuostata, kuri reglamentuoja, kad asmuo, patyręs diskriminaciją lyties, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės

ar etninės priklausomybės, religijos, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu, turi teisę reikalauti iš kaltų asmenų atlyginti turtinę ir neturtinę žalą Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka. Atkreiptinas dėmesys, kad tiek ši nuostata, tiek nuostata dėl įrodinėjimo pareigos taikytina visoms įstatymo taikymo sritims.

Atsižvelgiant į *Lietuvos Respublikos Konstitucijos* (Žin., 1992, Nr. 33-1014) 29 straipsnio nuostatas, Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatyme įtvirtinamas draudimas diskriminuoti asmenis socialinės padėties, kalbos, kilmės, tautybės, pažiūrų ir tikėjimo pagrindu. Asmuo, manantis, kad buvo pažeistos jo lygios galimybės, turi teisę kreiptis į lygių galimybių kontrolierių. Kreipimasis į lygių galimybių kontrolierių neapriboja galimybės ginti savo teises teisme.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba

Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo (Žin., 2008, Nr. 76-2998) vykdymo priežiūrą atlieka Lygių galimybių kontrolierius *Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo* (Žin., 1998, Nr. 112-3100; 2009, Nr. 87-3665) nustatyta tvarka (12 straipsnis). Lygių galimybių kontrolieriui gali būti teikiami skundai dėl Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo pažeidimo. Skundai dėl lygių teisių pažeidimo tiriami ir sprendimai dėl jų priimami Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo nustatyta tvarka (12 straipsnio 2 dalis).

Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo (Žin., 1998, Nr. 112-3100; 2009, Nr. 87-3665) 24 straipsnyje nurodyta, kokius sprendimus dėl Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo pažeidimo gali priimti lygių galimybių kontrolierius (žr. *Antrojo pranešimo II sk. 4 str. 1 dalį*).

2008 m. buvo papildyta *Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo* (Žin., 1998, Nr. 112-3100; 2009, Nr. 87-3665) 12 straipsnio 2 ir 3 punktai. Juose nurodoma, kad lygių galimybių kontrolierius atlieka nepriklausomus tyrimus, susijusius su diskriminacijos atvejais ir nepriklausomas diskriminacijos padėties apžvalgas, skelbia nepriklausomas ataskaitas, teikia išvadas ir rekomendacijas bet kokiais su diskriminacija susijusiais klausimais dėl šio įstatymo įgyvendinimo, taip pat pasiūlymus Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms dėl teisės aktų tobulinimo ir lygių teisių įgyvendinimo politikos prioritetų. Lygių galimybių kontrolierius keičiasi turima informacija su analogiškas funkcijas atliekančiomis ES įstaigomis. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba yra aktyvi Europos specializuotų lygybę užtikrinančių institucijų tinklo (EQUINET) narė.

2007-ieji – Europos lygių galimybių visiems metai

Atsižvelgus į 2006 m. gegužės 17 d. priimtą Europos Parlamento ir Tarybos sprendimą Nr. 771/2006/EB, 2007-ieji Lietuvoje buvo minimi kaip Europos lygių galimybių visiems metai.

Koordinuojančiąją metų minėjimo renginių institucija Lietuvoje buvo paskirta Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. Šis sprendimas sustiprino nacionalinę lygių galimybių ir kovos su diskriminacija politiką Lietuvoje.

Siekdama apibrėžti konkrečias metų prioritetų ir galimų veikslių kryptis, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba pakvietė įvairias organizacijas teikti pasiūlymus dėl Europos metų veiklos Lietuvoje. Vadovaujantis pateiktais pasiūlymais buvo įvardytos esminės problemos ir iššūkiai bei suformuluoti pagrindiniai nacionaliniai prioritetai.

Europos lygių galimybių visiems metų nacionaliniai prioritetais buvo siekiama skatinti informacijos apie esamą diskriminacijos lygį, jos pasireiškimą ir matomumą rinkimą ir sklaidą; įvairių ir kompleksinių tyrimų vykdymą; užtikrinti įvairioms socialinėms grupėms atstovaujančių institucijų lygiavertį dalyvavimą konsultaciniame procese, aktyviai plėsti lygių galimybių socialinį dialogą bei didinti bendrąjį visuomenės supratimą lygių galimybių srityje.

Europos lygių galimybių visiems metais Lietuvos valstybės institucijos, bendradarbiaudamos su NVO, įgyvendino nemažai projektų, kuriais siekta skatinti visuomenės toleranciją, kovoti su diskriminacijos apraiškomis ir informuoti žmones apie jų turimas teises ir galimybes rasti pagalbą, jeigu jie būtų diskriminuojami.

2007 m. per nacionalinę televiziją buvo rodomas socialinės dokumentikos laidų ciklas „Asmens kodas“ kaip veiksminga priemonė informuoti plačiąją visuomenę apie ES ir Lietuvos vykdomą lygių galimybių ir nediskriminavimo politiką, informuoti apie socialinės atskirties ir diskriminacijos dėl lyties, rasinės ar etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus ir seksualinės orientacijos žalą visuomenės gerovei ir valstybės ekonominiam ir socialiniam progresui, taip pat didinti žmonių jautrumą nelygybei ir diskriminacijai.

2007 m. Europos lygių galimybių visiems metais Lietuvoje per nacionalinę radiją transliuotos radijo laidos, kuriose dalyvavo įvairių sričių ekspertai, valstybės tarnautojai, pažeidžiamoms socialinėms grupėms atstovaujančių NVO atstovai. 2007 m. socialinė Lygių galimybių visiems metų reklama vyko dvejopai – plakatai reklamos stenduose ir radijo įrašų transliavimas televizijos kanalais – netradicinis, bet jaunimui patrauklus ir informatyvus radijo laidų formatas. Išorės reklamos plakatus ir televizijos filmukus vienijo bendra koncepcija ir šūkis „Ar tikrai mes tokie skirtingi?“. Kiekviename filmuke ar plakate buvo vaizduojamos trys vienodos žmogaus širdys ir tik užrašai po jomis nurodė, kam priklauso ši širdis. Iš viso sukurti 7 radijo įrašai, kur kiekvienas atskleidė tam tikrą diskriminacijos formą.

Europos jaunimo kampanija „Visi skirtingi – visi lygūs“

2006 m. birželį–2007 m. rugsėjį Lietuvos valdžios institucijos aktyviai dalyvavo Europos jaunimo kampanijoje „Visi skirtingi – visi lygūs“. Kampaniją organizavo ET kartu su EK ir Europos

jaunimo forumu. Siekta padrąsinti jaunos žmones dalyvauti kuriant taikias bendruomenes, pagrįstas įvairove, kuriose vyrėtų pagarba, tolerancija ir savitarpio supratimas. Sukurtas kampanijos interneto puslapis (www.visiskirtingivisiyugus.lt), radijo stotys „M-1“ ir „Lietus“ skelbė informacinius pranešimus apie „Jaunimo gatvės“ renginius įvairiose Lietuvos vietose ir žmogaus teisių mėnesiui skirtus nemokamus filmų seansus. Visoje Lietuvoje įgyvendintas projektas „Jaunimo gatvė“ – 10 jaunimo renginių skirtingose Lietuvos apskrityse. Siekiant skatinti teigiamą požiūrį į įvairovę sporte, organizuotas grafitų piešėjų konkursas „Visi skirtingi – visi lygūs sporte“ (žr. *Trečiojo pranešimo II sk. 6 str.*).

Nacionalinės antidiskriminacinės programos

Ataskaitiniu laikotarpiu Lietuvoje buvo vykdomos dvi nacionalinės antidiskriminacinės programos: 2006 m. rugsėjo 19 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 907 patvirtinta *Nacionalinė antidiskriminacinė 2006–2008 metų programa* (Žin., 2006, Nr.100-3872) ir 2009 m. balandžio 15 d. nutarimu Nr. 317 Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtinta tęstinė *Nacionalinė antidiskriminacinė 2009–2011 metų programa* (Žin., 2009, Nr. 49-1964). Šių programų paskirtis – ugdyti pagarbą žmogui, užtikrinti teisės aktų, nustatančių nediskriminavimo ir lygių galimybių principą, nuostatų įgyvendinimą, didinti teisinį sąmoningumą, tarpusavio supratimą ir toleranciją lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, informuoti visuomenę apie diskriminacijos apraiškas Lietuvoje ir jos neigiamą poveikį tam tikrų visuomenės grupių galybėms lygiomis sąlygomis aktyviai dalyvauti visuomenės veikloje, lygių teisių gynimo priemonės.

Nacionalinė antidiskriminacinė 2006–2008 metų programa

Nacionalinės antidiskriminacinės 2006–2008 metų programos priemonės pagal kompetenciją įgyvendino valstybės valdžios institucijos, dalis priemonių buvo įgyvendinamos bendradarbiaujant su NVO. Programos biudžetas – 1,05 mln. litų (apie 290 tūkst. eurų). Rengiant šią programą, buvo atsižvelgta į JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komiteto baigiamosiose išvadose pateiktas rekomendacijas. Įgyvendinant programą buvo atliktas moterų ir vyrų, priklausančių tautinėms mažumoms, padėties tyrimas, renkami statistikos duomenys apie Lietuvos gyventojų etninę sudėtį, rengiama ir skleidžiama informacija apie diskriminaciją, pažeistų žmogaus teisių gynimo būdus. Darbdaviai, policijos pareigūnai ir atitinkamos valstybės institucijos buvo mokomos taikyti diskriminaciją draudžiančius tarptautinius, ES ir nacionalinius teisės aktus. Siekiant plačiau taikyti Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo nuostatas teisminėje praktikoje, buvo organizuoti teisėjų ir advokatų mokymai taikyti

tarptautinius, ES ir nacionalinius teisės aktus, draudžiančius diskriminaciją (žr. *Trečiojo pranešimo II sk. 6 str.*).

Įgyvendinant programos priemones, parengtas ir išleistas leidinys, skirtas mokyti ir šviesti antidiskriminacijos ir lygių galimybių darbo rinkoje klausimais. Knygoje nagrinėjamos svarbiausios diskriminacijos raiškos: lyties, lytinės orientacijos, amžiaus, etninės kilmės ir sveikatos (neįgalumo) skirtybės.

Buvo atliktas mokslinis tyrimas „Lietuvoje galiojančių darbo įstatymų analizė nediskriminacijos požiūriu“, kuriuo buvo siekiama atlikti Lietuvos darbo sritį reglamentuojančių įstatymų analizę ir nustatyti, ar egzistuojančių nuostatų pakanka apsaugoti gyventojus nuo diskriminacijos darbo rinkoje.

Vykdam programą, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kartu su Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba ir Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, pravedė mokymus darbo rinkos institucijoms, NVO, profesinėms sąjungoms diskriminacijos formų, lygių galimybių įsigyti profesiją ir darbą klausimais, rengė pranešimus, straipsnius visuomenės informavimo priemonėms, dalyvavo įgyvendinant Lygių galimybių visiems metų priemones.

Nacionalinė antidiskriminacinė 2009–2011 metų programa

Nacionaline antidiskriminacine 2009–2011 metų programa (Žin., 2009, Nr. 49-1964) siekiama užtikrinti, kad būtų įgyvendintos *Lietuvos Respublikos Konstitucijos* (Žin., 1992, Nr. 33-1014) 29 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios asmenų lygybę ir draudimą varžyti žmogaus teises bei teikti jam privilegijų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu, kompleksiškai tirti diskriminacijos apraiškas ir priežastis visose visuomenės gyvenimo srityse, ugdyti pagarbą žmogui, teisinį visuomenės sąmoningumą, tarpusavio supratimą, toleranciją lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, sudaryti palankesnes nevalstybinių organizacijų, ginančių žmogaus teises, veiklos sąlygas.

Nacionalinės antidiskriminacinės 2009–2011 metų programos įgyvendinime 2009 m. dalyvavo Socialinės apsaugos ir darbo, Švietimo ir mokslo, Teisingumo, Kultūros, Vidaus reikalų ministerijos, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Generalinė prokuratūra.

Įgyvendinant minėtą programą, 2009 m. buvo praversti mokymai įvairių institucijų darbuotojams, valstybės tarnautojams, policijos pareigūnams, teisėjams lygių galimybių ir nediskriminavimo klausimais, vyko diskusijos su NVO, dirbančiomis žmogaus teisių gynimo srityje, buvo vykdoma reklamos kampanija apie daugialypę diskriminaciją, parengta neformalaus ugdymo programa, skirta tikslinėms grupėms, tolerancijos ir pagarbos žmogui klausimais.

Oficialiuose leidiniuose reguliariai skelbiami statistiniai duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas siekiant išreikšti neapykantą dėl rasės, tautybės, religijos, kalbos, seksualinės orientacijos. Išanalizuota esama neteisėtos informacijos internete kontrolės sistema, išvados ir pasiūlymai pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei. Buvo organizuojami toleranciją ir kitų kultūrų pažinimą skatinantys renginiai (*žr. Trečiojo pranešimo II sk. 9 str.*).

2009 m. Generalinė prokuratūra sėkmingai įgyvendino ir prokuratūros bei ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnų praktikoje naudoja metodinės rekomendacijos prokurorams ir ikiteisminio tyrimo pareigūnams dėl nusikalstamų veikų, padarytų rasiniais, nacionalistiniais, ksenofobiniais, homofobiniais ar kitais diskriminacinio pobūdžio motyvais, ikiteisminio tyrimo organizavimo, vadovavimo jam ir atlikimo ypatumų. Ši svarbi metodinės paskirties priemonė visų pirma skirta formuoti teisingą ir vienodą aptariamoms kategorijoms nusikalstamų veikų ikiteisminio tyrimo praktiką ikiteisminio tyrimo įstaigose ir tokiems ikiteisminiams tyrimams vadovaujantiems prokurorams (*žr. Trečiojo pranešimo II sk. 6 str.*).

Tačiau reikia konstatuoti, kad dalies priemonių, numatytų šioje programoje, nepavyko įgyvendinti dėl ekonominio sunkmečio ir su tuo susijusio mažesnio lėšų asignavimo įvairioms institucijoms.

Lietuvos 2004-2006 m. Bendrojo programavimo dokumento (BPD) priemonės

Socialinės atskirties prevencijos ir socialinės integracijos projektai:

Lietuva, būdama visateisė ES šalis narė ir siekdama vykdyti ES politikos prioritetus – mažinti socialinę atskirtį, užtikrinti sanglaudą ir socialinę visų piliečių integraciją, – pasinaudojo galimybe gauti ES struktūrinių fondų paramą šiems tikslams įgyvendinti.

VšĮ Romų visuomenės centras 2004–2006 m. BPD laikotarpiu įgyvendino projektą „Romų paruošimo darbo rinkai mechanizmo kūrimas“, kuriam buvo skirta 402 tūkst. Lt. Šis projektas buvo įgyvendinamas 2005–2008 m. Per jį buvo siekiama įdiegti naują romų paruošimo darbo rinkai paramos mechanizmą pagal parengtą mokymo programą; parengti dirbti su romais mokymo įstaigos darbuotojus; parengti vairuotojų kvalifikacijos darbuotojus. Projekte dalyvavo 135 tikslinės grupės dalyviai ir 3 vairavimo mokytojai.

Ignalinos darbo birža 2006–2007 m. įgyvendino projektą „Tautinių mažumų integracija į darbo rinką, siekiant išvengti socialinės atskirties“, kurio vertė siekė 264 tūkst. Lt. Šiame projekte dalyvavo 110 tautinių mažumų atstovai, registruoti darbo biržoje ir 17 teritorinės darbo biržos darbuotojų, tiesiogiai dirbančių su šia tiksline grupe. 33 tautinių mažumų atstovai įgijo profesinę kvalifikaciją, 47 dalyviai tobulino lietuvių kalbos įgūdžius, į rusų kalbą išversti dokumentai, reglamentuojantys darbo biržos veiklą.

2006–2008 m. Šalčininkų darbo birža įgyvendino projektą „Tautinių mažumų integracija į

darbo rinką, siekiant išvengti socialinės atskirties“. Projekto veikloms buvo skirta beveik 102 tūkst. Lt. Profesinę kvalifikaciją pagal 8 mokymo programas įgijo 19 tikslinės grupės atstovų, 23 asmenys baigė lietuvių kalbos kursus ir gavo tai liudijančius pažymėjimus, 68 proc. visų dalyvavusių projekte asmenų įsidarbino.

VŠĮ „Ignalinos atominės elektrinės regiono plėtros agentūra“ įgyvendino projektą „Visagino tautinių mažumų atstovų gebėjimų ugdymas ir integracija į darbo rinką“, kurio vertė siekė 606 tūkst. Lt. Projekto veiklos vyko 2006–2008 m. Šio projekto veiklose dalyvavo 137 tikslinės grupės atstovai, kurie išklausė socialinio mokymo kursus, dalyvavo 3-juose profesinių įgūdžių formavimo mokymuose. Buvo parengti 3 profesinės kalbos žodynai. Projekto pabaigoje įsidarbino 21 asmuo.

Projektą „Tautinių mažumų užimtumo gebėjimų didinimas“ įgyvendino Vilniaus darbo birža, kartu su partneriu – VŠĮ Tautinių bendrijų namai. Šio projekto tikslams pasiekti ir veikloms vykdyti panaudota 296 tūkst. Lt. Pagrindinė šio projekto tikslinė grupė – tautinių mažumų atstovai (bedarbiai), nemokantys valstybinės kalbos. Per projektą 72 asmenys – tautinių mažumų atstovai, bedarbiai, registruoti darbo biržoje, – įgijo profesinę kvalifikaciją, 84 dalyvių išklausė lietuvių kalbos kursą, 80 tikslinės grupės atstovų dalyvavo darbinės motyvacijos aktyvinimo kursuose.

Projektą „Rusiškai kalbančių asmenų integracijos į darbo rinką skatinimas“ 2006–2008 m. įgyvendino Klaipėdos (miesto, rajono) darbo birža. Projekto vertė viršijo 1,6 mln. Lt. Per projektą 550 rusiškai kalbančių asmenų, registruotų darbo biržoje, įgijo valstybinės kalbos pagrindus, 350 tikslinės grupės atstovų baigė profesinio mokymo programas. 74 projekto dalyviai įsidarbino.

Projektą „Panevėžio miesto ir rajono tautinėms mažumoms priklausančių darbingo amžiaus asmenų integracijos proceso spartinimas, didinant jų konkurencingumą darbo rinkoje“ 2006–2008 m. vykdė Panevėžio nacionalinių mažumų asociacija. Projekto vertė – 884 tūkst. Lt. Šio projekto veiklose dalyvavo 410 tikslinės grupės atstovų ir 37 specialistai, dirbantys su šia tiksline grupe. Tautinių mažumų atstovai buvo mokomi lietuvių kalbos, verslo pagrindų, kompiuterinio raštingumo.

Kauno moters užimtumo informacijos centras įgyvendino 143 tūkst. Lt. vertės projektą „Naujos patirtys – naujos galimybės. Imigrantų tautinių mažumų grupių socialinė integracija Kauno apskrityje“. Per projektą 21 asmuo įgijo profesinę kvalifikaciją, 60 lankė psichologinius mokymus, 49 tikslinės grupės atstovai lankė lietuvių kalbos ir kompiuterinio raštingumo kursus.

Lietuvos žydų bendruomenė 2006–2008 m. įgyvendino 317 tūkst. Lt. vertės projektą „Žydų tautinės mažumos asmenų socialinė integracija“. Žydų tautybės asmenys šiame projekte dalyvavo buhalterinės apskaitos, biuro administratoriaus, kompiuterinio raštingumo, anglų kalbos, lietuvių kalbos, vadybos kursuose. Iš viso projekte dalyvavo 300 žmonių, iš kurių įsidarbino 11,7 proc.

Labdaros ir paramos fondas Vilniaus lenkų kultūros namai įgyvendino projektą „Lenkų tautinės mažumos asmenų socialinė integracija“. Šio projekto vertė viršijo 557 tūkst. Lt, o

įgyvendinimas truko 2006–2008 m. Iš viso šiame projekte dalyvavo 249 dalyviai, iš kurių 67 išklausė lietuvių kalbos kursus, anglų kalbos mokėsi 75 žmonės, kompiuterinio raštingumo – 74, raštvedybos – 6. Padavėjo profesinę kvalifikaciją įgijo 16 tikslinės grupės dalyvių, sekretoriaus ir administratoriaus – 19.

Tolerantiško Jaunimo Asociacija 2007–2008 m. įgyvendino projektą „Sėkmingos tautinių mažumų integracijos plėtotė diegiant inovatyvius aktyvios socializacijos metodus“. Projekto vertė – 100 tūkst. Lt. Projekto veiklos buvo orientuotos į specialistų, dirbančių su tautinėmis mažumomis, mokymus. Šioje veikloje dalyvavo 455 asmenys. Per projektą vykdyti nuotoliniai ir auditoriniai mokymai.

Apie 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos priemonės „Socialinės rizikos ir socialinės atskirties asmenų integracija į darbo rinką“ projektą, susijusį su tautinių mažumų socialine integracija, žr. *Trečiojo pranešimo II sk. 15 str.*

Nedarbas

Lietuvoje per 2006–2010 m. laikotarpį įvykę ekonominiai socialiniai pokyčiai lėmė bendras registruoto nedarbo tendencijas.

Gerėjant ekonominei padėčiai ir vykdant užimtumo politikos priemones, iki 2008 m. bedarbių skaičius nuolat mažėjo, bet jau 2008 m. antrąjį pusmetį, ryškėjant finansinių sunkumų padariniams, nedarbas ėmė augti. Ekonomikos smukimas turėjo neigiamos įtakos visai darbo rinkai, darbuotojų mažinimo procesai palietė visus sektorius. Nuo krizės nukentėjo tiek nekvalifikuoti, išsilavinimo neturintys darbuotojai, tiek kvalifikuoti darbininkai ir specialistai su aukštuoju išsilavinimu (*žr. 1 lentelę*).

1 lentelė. Registruoti bedarbiai 2006–2010 m.

	2006	2007	2008	2009	2010
Bedarbiai, tūkstančiais	73,2	67,3	73,4	203,1	312,1
Įdarbinimas, tūkstančiais	99,7	107,2	122,6	121,8	191,2
Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis, procentais	3,4	3,2	3,4	9,4	14,5

Šaltinis: Lietuvos darbo birža.

2010 m. antroje pusėje išryškėjo teigiamos darbo rinkos tendencijos: rugpjūčio mėn. buvo fiksuotas registruoto nedarbo mažėjimas, kuris tęsėsi iki gruodžio mėn. Augant darbo paklausai, darbo biržai didelį dėmesį skiriant įdarbinimui ir operatyviam laisvų darbo vietų užpildymui, 2010 m. padėta įsidarbinti rekordiniam asmenų skaičiui – 191,2 tūkst.

2010 m. buvo didelių pokyčių darbo jėgos pasiūlos struktūroje. Mažėjant atleidimų skaičiams, mažiau registravosi neseniai praradusiųjų darbą. Išaiškėjus situacijai dėl privalomojo sveikatos draudimo, išaugo ilgą laiką nedirbusių ar iš viso neturėjusių darbinių santykių bedarbių

dalį. Niekur nedirbusieji 2010 m. sudarė 23,4 proc. (2009 m. – 12,8 proc.), turintys 2 ir daugiau metų darbo pertrauką – 22 proc. (2009 m. – 14,3 proc.).

2010 m. tarp bedarbiais tapusių asmenų nedaug mažėjo vyrų, bet jie vis tiek sudarė didesnę (57,7 proc.) dalį įregistruotų bedarbių. Išaugo bedarbių jaunimo ir kaimo gyventojų dalis. Jaunesni kaip 25 metų amžiaus bedarbiai sudarė 24,4 proc. (2009 m. – 21,6 proc.), kaimo gyventojai – 32,9 proc. (2009 m. – 30,8 proc.).

Užimtumo rėmimo priemonės

Nuo 2006 m. rugpjūčio 1 d. įsigaliojęs *Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas* (Žin., 2006, Nr. 73-2762; 2009, Nr. 86-3638; 2010, Nr. 48-2286; 2010, Nr. 71-3552; 2010, Nr. 139-7107) nustato darbo ieškančių asmenų užimtumo rėmimo teisinius pagrindus, tikslą, uždavinius, užimtumo rėmimo priemonių įgyvendinimo ir darbo rinkos paslaugų teikimo organizavimą ir finansavimą. Įstatymo nuostatos taikomos Lietuvos Respublikos piliečiams ir užsieniečiams, teisėtai gyvenantiems Lietuvoje.

Lietuvos darbo birža, siekdama gyventojų užimtumo, jų socialinės atskirties mažinimo ir socialinės sanglaudos stiprinimo, užimtumo rėmimo priemones įgyvendina vadovaujamosi moterų ir vyrų lygių galimybių ir nediskriminavimo principais. Siekiant padėti darbo ieškantiems asmenims padidinti jų užimtumo galimybes ir derinti darbo pasiūlą bei paklausą, įgyvendinamos aktyvios darbo rinkos politikos priemonės (bedarbių ir išpėtų apie atleidimą iš darbo darbuotojų profesinis mokymas, remiamasis įdarbinimas ir parama darbo vietoms steigti) ir teikiamos darbo rinkos paslaugos (informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas įdarbinant, individualios užimtumo veiklos planavimas).

2006–2010 m. į aktyvios darbo rinkos politikos priemones buvo nusiųsta 315 tūkst. darbo ieškančių asmenų, jiems finansuoti panaudota 796 mln. Lt. Įgyvendinant bedarbių ir išpėtų apie atleidimą iš darbo darbingo amžiaus darbuotojų profesinį mokymą, pastarųjų metų laikotarpiu vis didesnis dėmesys buvo skiriamas kvalifikacijos neturintiems asmenims, t. y. pirmai kvalifikacijai įgyti.

Teisės ir galimybės dirbti valstybės tarnyboje

Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 66-2130; Žin., 2010, Nr. 71-3542) nenumato pretendentui į valstybės tarnautojo pareigas apribojimų tautinės priklausomybės, religinių įsitikinimų ar lyties klausimais. Pretendentas į valstybės tarnautojo pareigas neprivalo nurodyti savo tautinės priklausomybės, todėl duomenų, kokių tautybių atstovai šiuo metu eina pareigas valstybės tarnyboje, pateikti negalime.

Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo (Žin., 1999, Nr. 66-2130; Žin., 2010,

Nr.71-3542) 9 straipsnyje nustatyta, kad asmuo, priimamas į valstybės tarnautojo pareigas, turi mokėti lietuvių kalbą. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 24 d. nutarime Nr. 1688 „Dėl valstybinės kalbos mokėjimo kategorijų patvirtinimo ir įgyvendinimo“ (Žin., 2003, Nr. 123-5618) nustatyta, kad valstybės tarnautojai turi būti įgiję antrąją arba trečiąją valstybinės kalbos mokėjimo kategoriją. 2009 m. pakeitus minėtą nutarimą, buvo nustatyta, kad asmenys, baigę pagrindinio profesinio mokymo įstaigų II pakopos grupės nelietuvių mokomąją kalbą, laikomi įgijusiais antrąją valstybinės kalbos mokėjimo kategoriją, o įgijusiais trečiąją valstybinės kalbos mokėjimo kategoriją laikomi asmenys: 1) įgiję pagrindinį, vidurinį, aukštesnįjį ar aukštąjį išsilavinimą lietuvių kalba; 2) įgiję Lietuvos Respublikoje vidurinį išsilavinimą nelietuvių mokomąją kalbą 1991 m. ar vėliau; 3) baigę užsienyje veikiančias lietuviškas gimnazijas arba vidurines mokyklas; 4) išlaikę mokyklinį (valstybinį) gimtosios arba valstybinės lietuvių kalbos brandos egzaminą.

Taigi, išvardyti tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, stodami į valstybės tarnybą, neturi laikyti valstybinės kalbos mokėjimo egzaminų ir jiems nėra sudaromos nepagrįstos kliūtys dėl kalbos mokėjimo būti priimtiems į valstybės tarnybą.

3 dalis

Tarptautiniai projektai

Lietuvai įstojus į ES, atsirado galimybė dalyvauti įgyvendinant Europos Bendrijų iniciatyvą EQUAL, kuri išbando ir skatina naujus kovos su darbo rinkoje sutinkama visų formų diskriminacija ir nelygybe, kurią patiria tiek dirbantys, tiek ir ieškantys darbo asmenys, būdus.

2004–2008 m. buvo įgyvendintas EQUAL projektas „Tautinių mažumų integracijos į darbo rinką paramos mechanizmo sukūrimas ir išbandymas“. Atliktas „Tautinių mažumų atstovų integracijos į darbo rinką galimybių“ tyrimas, kuriame nustatytos kliūtys, trukdančios tautinių mažumų atstovams sėkmingai integruotis į darbo rinką. Tyrimo išvados ir rekomendacijos padės spręsti tautinių mažumų atstovų socialinės atskirties mažinimo ir užimtumo didinimo klausimus tiek savivaldybių, tiek NVO lygmenimis. Parengta *Teisės aktų analizė, siekiant daryti poveikį praktikai ir politikai* ir atliktas „Teisės aktų sudaromų barjerų tautinių mažumų atstovams integruotis į darbo rinką tyrimas“ padės sėkmingiau įgyvendinti NVO veiklas siekiant daryti poveikį praktikai ir politikai. Per projektą pagal parengtą ir ekspertuotą Lyderių mokymo programą (10 modulių) ir Globėjų mokymo programą (3 moduliai), 44 Lyderiai ir 45 Globėjai, atstovaujantys daugiau nei 300 šalies tautinių mažumų NVO, išsiugdė gebėjimus, kompetencijas. 94 bedarbiai tautinių mažumų atstovai mokėsi valstybinės lietuvių kalbos kursuose, 22 jų išlaikė valstybinės kalbos mokėjimo kvalifikacinių kategorijų egzaminus, 60 mokėsi pagal per projektą parengtas papildomo bedarbių mokymo programas. Visa tai padėjo tautinių bendrijų atstovams didinti konkurencingumą darbo

rinkoje – dirbti pradėjo 25 bedarbiai tautinių mažumų atstovai. Per projektą sukurta Lyderių mokymo programa ateityje gali būti naudojama tiek tęsiant darbą su tautinių mažumų atstovais, tiek dirbant su kitomis visuomenės grupėmis (imigrantais, pabėgėliais). Pasirašytos 2 sutartys dėl Bendradarbiavimo tinklų sukūrimo, skirti tautinių mažumų socialinės atskirties ir kitoms problemoms spręsti.

2004–2007 m. įgyvendintas EQUAL projektas „Romų integracijos į darbo rinką mechanizmo sukūrimas ir išbandymas“. Siekta parengti romus darbo rinkai, formuoti palankesnę visuomenės požiūrį į romus ir romų požiūrį į visuomenę. Projektas įgyvendintas dviem kryptimis: pirma kryptis – romų mokymas tapti socialinių darbuotojų padėjėjais, antra kryptis – pavienių romų bendruomenės narių profesinės kvalifikacijos tobulinimas ir įsidarbinimo galimybių didinimas. Projekto novatoriškumas pasireiškė tuo, kad romų integracijos į darbo rinką kūrimo mechanizmas pagrįstas specialisto socialinio darbuotojo ir jo padėjėjo romo socialine partneryste. Integruojant romus, daugiausia dėmesio skirta kaip tik šios sukurtos naujos socialinės partnerystės aktyviai veiklai, kurios pagrindinis uždavinys – padėti pavieniams romams įgyti pageidaujamą kvalifikaciją, profesinių įgūdžių ir ieškoti darbo.

Apie VŠĮ Romų visuomenės centro vykdytus tarptautinius projektus žr. *Trečiojo pranešimo II sk. 15 str.*

Tautinių mažumų padėties Lietuvoje sociologiniai tyrimai

2007–2008 m. buvo vykdomi įvairūs Lietuvoje gyvenančių tautinių mažumų padėties sociologiniai tyrimai.

1. 2008 m. Tautinių mažumų ir išeivijos departamento užsakymu Darbo ir socialinių tyrimų institutas atliko tyrimą „Vyru ir moterų, priklausančių tautinėms mažumoms, padėtis darbo rinkoje“. Buvo apklausti 622 Vilniaus miesto ir rajono bei Klaipėdos miesto ir rajono savivaldybių tautinių mažumų atstovai. Apklausos rezultatai rodo, kad 69,8 proc. tautinių mažumų atstovų dirbo.

Tautinių mažumų moterų pasirengimas darbo rinkai yra aukštesnis nei vyrų, bet jos dažniau nei vyrai yra ekonomiškai neaktyvios ir bedarbės (dėl namų šeimininkės statuso, mokslų ir kt.). Aukštąjį išsilavinimą buvo įgiję 43,2 proc. moterų ir tik 29,7 proc. vyrų. Diskriminacija dažniausiai patiriama įsidarbinant ir siekiant karjeros darbe.

Sociologinės apklausos duomenimis, lietuvių kalbos žinių lygį tiriamieji vertino gana vidutiniškai – tik apie pusę tautinių mažumų atstovų geba laisvai suprasti lietuviškai, trečdalis – laisvai lietuviškai kalbėti ir tik penktadalis – laisvai lietuviškai rašyti. Atsižvelgiant į reikalavimą darbo vietoje mokėti valstybinę kalbą, šie apklausos rezultatai rodo, kad daugiau kaip pusė tautinių mažumų atstovų nepakankamai pasirengę darbo rinkai. Lietuvių kalbos žinias norėtų tobulinti apie

42 proc. tautinių mažumų atstovų.⁷

2. 2008 m. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas inicijavo sociologinį tyrimą „Romų padėties tyrimas: romai švietimo ir darbo rinkos sankirtoje“.⁸ Tyrimą atliko Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centras. Apklausoje dalyvavo 250 romų, gyvenančių visoje šalyje. Tyrimas atliktas pagal šias sritis: būstas, švietimas, diskriminacija, darbas, integracija/ socializacija, romų / čigonų etnonimo vartojimas. Tyrimas parodė, kad Lietuvos romai gyvena sėslų gyvenimą. Per pastarąjį dešimtmetį daugiau moksleivių baigia pradinės mokyklas, padidėjo moksleivių, besimokančių pagrindinėje mokykloje, skaičius, tačiau retas įgyja vidurinį išsilavinimą. Apklaustų mokytojų, dirbančių su romais, nuomone, romų lankomumas tiesiogiai susijęs su jų mokymosi rezultatais: jei romų vaikai lanko mokyklą, jų pasiekimai beveik nesiskiria nuo vidurkio. Pagrindinės priežastys, lemiančios daugumos romų mokymosi sunkumus, yra socialinių įgūdžių stoka, kalbos barjeras ir mokyklos nelankymas.

56,7 proc. apklausoje dalyvavusių suaugusių romų nedirbo jokio darbo. Socialinės pašalpos yra daugiau nei trečdalis apklausoje dalyvavusių romų pagrindinis pajamų šaltinis. Tyrimas parodė, kad romai yra labiau linkę problemas spręsti savarankiškai, iš dalies apsiribojant ryšiais bendruomenės viduje.

3. 2007 m. Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centras atliko tyrimą „Romų bendruomenės socialinės integracijos galimybės“. Tyrimu siekta išanalizuoti socialinės politikos kontekstą ir įvertinti romų padėtį, realaus romų įsitraukimo į formalią ir neformalią darbo rinką mastą, struktūrines kliūtis, ribojančias ar neskatinančias minėto įsitraukimo. Pagrindinis dėmesys šiame tyrime buvo skirtas romų darbo patirties, socialinės paramos ir užimtumo skatinimo klausimams.

Siekiant daugiau sužinoti apie aktualią romų patirtį ir tai, ar joje pastebimas rėmimo politikos poveikis, buvo atlikta romų apklausa. Apklaustos rezultatai paneigė stereotipą apie romų nedarbą ir nenorą dirbti. Tyrimų duomenys taip pat parodė, kad egzistuojantys integracijos į darbo rinką mechanizmai (visų pirma – darbo birža) nėra efektyvūs ne tik romų, bet ir darbdavių požiūriu. Romų apklaustos duomenimis, tik keli asmenys sulaukė efektyvios pagalbos, kai ieškojo darbo, iš socialinių darbuotojų. Pagal šį rodiklį nustatyta, kad nepanaudojamos socialinio darbo galimybės. Visoje šalyje trūksta tiesioginio darbo su romų bendruomene vietose.

4. 2007–2008 m. buvo atliktas tyrimas „Rusai Lietuvos Respublikos visuomenėje 1918–1940 m.: istorinės retrospektyvos konstravimas“. Siekiama istoriniu ir sociologiniu požiūriais ištirti rusų padėties Lietuvos Respublikos visuomenėje 1918–1940 m. ypatumus, visų pirma išanalizuoti su rusų socialinio, švietimo, kultūrinio ir religinio gyvenimo aspektais susijusius klausimus.

⁷ <http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2007/4/23-36.pdf>.

⁸ <http://test.ces.lt/?p=172>.

5. 2007 m. Naujųjų religijų informacijos ir tyrimų centras atliko tyrimą „Diskriminacija dėl religijos ir įsitikinimų Lietuvoje“. Tyrimo tikslas – siekti lygių galimybių Lietuvos Respublikoje įvairias religijas išpažįstantiems žmonėms ir jų grupėms, panaikinti diskriminaciją religiniu pagrindu ir įgyvendinti sąžinės laisvės principus (išsamiau apie tyrimą žr. *Trečiojo pranešimo II sk. 8 str.*).

6. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos iniciatyva Vilniaus rajone 2006 m. lapkričio–2007 m. sausio mėnesiais buvo atliktas tyrimas „Mokymosi prieinamumas Vilniaus rajono gyventojams“. Tyrimu buvo siekiama atskleisti mokymosi prieinamumo gimtąja (lietuvių, lenkų, rusų) ir valstybine kalba galimybes ir ugdymo kokybės užtikrinimą įvairių mokomųjų kalbų mokyklose. Tyrime taip pat pateikiami valstybinio kalbos egzamino suvienodinimo ir gimtosios kalbos privalomo statuso įvedimo perspektyvų vertinimai.

Tyrimas parodė, kad Vilniaus rajone justai augantis poreikis mokytis lietuvių kalbos. Daroma išvada, jog poreikis mokykloms lietuvių mokomąja kalba Vilniaus rajone augs kartu su tautinių mažumų integravimosi į Lietuvos visuomenę siekiais.

Valstybinės kalbos kursai

Sudaryti tinkamas sąlygas tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims išmokti valstybinę lietuvių kalbą yra vienas pagrindinių Lietuvos Respublikos Vyriausybės prioritetų, siekiant įgyvendinti sklandžią šių asmenų integraciją ir užtikrinti jų lygias galimybes įgyti išsilavinimą, susirasti darbą bei siekti visapusiško ir lygiaverčio su kitais Lietuvos piliečiais integravimosi į šalies visuomeninį, kultūrinį, politinį, ekonominį gyvenimą (žr. *Antrojo pranešimo II sk. 5 bei Trečiojo pranešimo II sk. 16 str.*). Didelis dėmesys buvo skiriamas tautinių mažumų švietimui, o ypač valstybinės kalbos mokymui, kaip svarbiam integracijos į visuomenę veiksniui. Lietuvoje sudaromos galimybės socialiai remtiniams tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims mokytis valstybinės kalbos. 2007–2009 m. Visagine ir Šalčininkuose nemokamus valstybinės kalbos kursus kasmet baigė apie 600 tautinėms mažumoms priklausančių asmenų. Nuo 2005 m. VšĮ Tautinių bendrijų namai (Vilniuje) veikiančiame Valstybinės lietuvių kalbos mokymo centre nemokamus lietuvių kalbos kursus iki šiol baigė daugiau nei 500 socialiai remtinų tautinių mažumų atstovų. Kituose Lietuvos miestuose gyvenantys tautinėms mažumoms priklausantys asmenys turėjo galimybę mokytis lietuvių kalbos nuotoliniu būdu internetiniame puslapyje <http://www.oneness.vu.lt/ru>.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 15 d. nutarimu Nr. 1177 patvirtintoje Valstybinės kalbos norminimo, vartojimo, ugdymo ir sklaidos 2006–2015 m. programoje (Žin., 2004, Nr. 140-5125) numatyta organizuoti ir remti nemokamus valstybinės kalbos kursus tautinių mažumų atstovams. Iš šios programos Valstybinės lietuvių kalbos komisijos finansuota:

Valstybinės kalbos mokymo kursai romų bendruomenės nariams (2006 m. – 3,7 tūkst. Lt, 2009 m. – 2,5 tūkst. Lt); Valstybinės kalbos mokymo kursai Vilniaus, Vilniaus r., Visagino m. Šalčininkų r. gyvenantiems kitakalbiams (2006 – 2010 m. skirta apie 75 000 Lt); Visagino m. laikraščio rusų k. „V každyj dom“ lituanistinių puslapių leidyba (2006 -2008 m. skirta apie 28 000 Lt); Visagino m. visuomeninės televizijos rusų kalba transliuojamų žinių apžvalga lietuvių kalba (2009 - 2010 m. skirta apie 40 000 Lt);

Mokomosios priemonės kitakalbiams rengimas (2008-2009 m. apie 10 000 Lt).

Siekiant ugdyti pagarbą valstybinei kalbai ir kultūrai, skatinti pilietines nuostatas, 2007 m. buvo organizuotas seminaras Rytų Lietuvos ikimokyklinio ugdymo ir pradinių klasių mokytojams, per kurį aptartas elektroninis kalbos konsultacijų bankas ikimokyklinio ugdymo ir pradinių klasių mokytojams, taip pat vaiko ir pedagogo kalbos kultūra šiuolaikiniame sociokultūriniame kontekste ir pristatyta Tautinių mažumų ir išeivijos departamento paremta papildomo mokymo mokomoji kompaktinė plokštelė „Pakeliui į mokyklą“, skirta ikimokyklinių grupių vaikams lietuvių kalbai mokytis.

Lietuvos valstybė taip pat užtikrina galimybę mokytis gimtosios kalbos ir saugoti tautinį tapatumą (*žr. Trečiojo pranešimo II sk. 12–14 str.*).

Ignalinos regiono problemų sprendimo priemonės

Siekdama sušvelninti socialines ir ekonomines Ignalinos AE uždarymo pasekmes, Lietuvos Respublikos Vyriausybė ėmėsi įgyvendinti atitinkamas darbo rinkos politikos priemones. Buvo nuosekliai vykdoma Ignalinos darbo biržos (po struktūrinių pertvarkymų nuo 2010 m. spalio 1 d. – Utenos teritorinės darbo biržos Visagino skyrius) institucinius gebėjimus stiprinanti veikla, skirta Ignalinos AE uždarymo socialinėms pasekmėms švelninti. Nuo 2006 m. Ignalinos AE patalpose veikė „mini darbo birža, kurioje visiems besikreipiantiesiems yra teikiama informacija apie laisvas darbo vietas, padėtį darbo rinkoje, persikvalifikavimo galimybes persikvalifikuoti, įsidarbinimą užsienyje. Ypatingas dėmesys skiriamas konsultacijoms, susijusioms su Ignalinos AE uždarymu.

Stiprinant teritorinės darbo biržos gebėjimus spręsti darbo rinkos problemas didelių atleidimų atvejais, 2006 m. baigtas įgyvendinti Švedijos nacionalinės darbo rinkos ir Lietuvos darbo biržos projektas „Aktyvi darbo rinkos politika Ignalinos AE regione“. Remiantis Švedijos patirtimi buvo įkurtas ir savo veiklą vykdė Valdymo koordinacinis komitetas ir darbo grupė, kurie koordinavo veiksmus ir skleidė informaciją tarp suinteresuotų institucijų – Ignalinos AE administracijos, profesinių sąjungų, teritorinės darbo biržos, savivaldybių, plėtros agentūros. Šių institucijų atstovai dalyvavo sprendimus priimančiose valdymo struktūrose, joms sprendžiant regiono plėtros ir nedarbo problemas. Remiantis Švedijos patirtimi, buvo sustiprinti darbo biržos gebėjimai, išleista informacinė medžiaga atleidžiamiesiems ir atleistiems Ignalinos AE darbuotojams.

2006–2010 m. buvo įgyvendinamos VĮ Ignalinos atominės elektrinė darbuotojų papildomų užimtumo ir socialinių garantijų įstatymo (Žin., 2003, Nr. 48-2106) nustatytos garantijos. Vadovaudamasi šiuo įstatymu ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos parengtais įstatymo įgyvendinimą reglamentuojančiais teisės aktais, Lietuvos darbo birža teikia papildomas užimtumo ir socialines garantijas atleistiems Ignalinos AE darbuotojams.

Per 2006–2010 m. darbo birža 1909 buvusiems Ignalinos AE darbuotojams suteikė papildomų socialinių garantijų (1384 asmenys gavo papildomas išeitines išmokas, 466 asmenims skirta ir kas mėnesį buvo išmokama priešpensinė bedarbio išmoka, 61 asmeniui apmokėtos persikėlimo išlaidos).

Vadovaujantis *Lietuvos Respublikos valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės pirmojo bloko eksploatavimo nutraukimo įstatymu* (Žin., 2000, Nr. 42-1189) ir įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 117 „Dėl Valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės pirmojo ir antrojo blokų eksploatavimo nutraukimo programos patvirtinimo“ (Žin., 2005, Nr. 17-536), Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2010 m. rugsėjo 29 d. nutarimu patvirtino VĮ Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo 2010–2014 m. programą, kurioje numatoma ir toliau (iki 2013 m.) taikyti papildomas socialines ir užimtumo garantijas atleidžiamiesiems ir atleistiems Ignalinos AE darbuotojams, jų šeimos nariams, šiai priemonei skiriant lėšas iš Valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo fondo.

5 straipsnis

- 1. Šalys įsipareigoja sudaryti sąlygas, būtinas, kad tautinėms mažumoms priklausantys asmenys galėtų puoselėti ir plėtoti savo kultūrą ir išsaugoti esmines savo savitumo dalis – religiją, kalbą, tradicijas ir kultūros paveldą.**
- 2. Nepažeisdamos priemonių, kurių buvo imtasi vykdant kiekvienos iš Šalių bendrąją integracijos politiką, Šalys susilaiko nuo politikos ir veiksmų, kuriais buvo siekiama asimiliuoti tautinėms mažumoms priklausančius asmenis prieš jų valią, ir saugo šiuos asmenis nuo bet kokių veiksmų, kuriais siekiama asimiliacijos.**

1 dalis

Lietuva, įgyvendindama Lietuvos Respublikos Konstitucijos, nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų nuostatas siekia, kad tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims būtų garantuojamos lygios politinės, ekonominės, socialinės ir kultūrinės teisės bei laisvės, pripažįstamas tautinis tapatumas, kultūros tęstinumas, skatinama tautinė savimone bei jos saviraiška. Lietuvoje sudarytos palankios sąlygos tautinių mažumų savimonei ir kultūrai ugdyti. Tautinėms mažumoms Lietuvoje užtikrinta teisė ir laisvė steigti kultūrinės veiklos NVO ir plėtoti kultūrinius ryšius su

tėvynainiais, gyvenančiais už Lietuvos ribų. Visa tai užtikrina tautinių mažumų kultūrinę integraciją ir atitinka ES principinę nuostatą – „vienybė įvairovėje“.

Rūpindamasis tautinių mažumų kultūrinių poreikių tenkinimu, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas iki 2009 m. gruodžio 31 d. vykdė Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 8 d. nutarimu Nr. 703 patvirtintą *Tautinių mažumų integracijos į Lietuvos visuomenę 2005–2010 m. programą* (Žin., 2004, Nr. 93-3403) (žr. *Antrojo pranešimo II sk. 5 str.*). Reorganizavus Tautinių mažumų ir išeivijos departamentą bei funkcijas, susijusias su tautinių mažumų kultūros puoselėjimu, perdavus Kultūros ministerijai, buvo tęsiamas šioje strategijoje numatytų priemonių įgyvendinimas (žr. *Trečiojo pranešimo II sk. 3 str.*).

Tautinių mažumų paveldas yra sudėtinė Lietuvos kultūros paveldo dalis, grindžiama Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatomis. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektai (tai pat ir tautinių mažumų) saugomi pagal *Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo* (Žin., 1995, 3-37; Žin., 2008, Nr. 59-2203 (2008-05-24), *Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo* (Žin., 2001, Nr. 108-3902), *Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo* (Žin., 2004, Nr. 21-617; Žin., 2010, Nr. 65-3195) nuostatas, o kilnojamosios kultūros vertybės – pagal *Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymą* (Žin., 1996, Nr.14 -352; 2008, Nr. 81-3183).

Kultūros ministerija finansuoja Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus veiklą. Jį sudaro šie padaliniai: Holokausto ekspozicija, Tolerancijos centras, Panerių memorialinis muziejus, Ž. Lipšico memorialinis muziejus Druskininkuose, Istorinės ekspozicijos, kuriose eksponuojamos nuolatinės ir kilnojamos parodos, skirtos Holokaustui Lietuvoje atminti (žr. *Antrojo pranešimo II sk. 5 str. ir apie Holokausto švietimą Trečiojo pranešimo II sk. 1 ir 2, 6 str.*).

Lietuva tęsė tarpkultūrį bendradarbiavimą su kitomis valstybėmis. Iki šiol Lietuva pasirašiusi su beveik 40 šalių dvišalio kultūrinio bendradarbiavimo sutartis, tarpžinybinius susitarimus kultūros ir meno srityse (žr. *Trečiojo pranešimo II sk. 17 str.*).

Jau porą dešimtmečių Lietuva ir Lenkija aktyviai bendradarbiauja kultūros srityje, tai atitinka visas tarptautinių teisės aktų nuostatas. Tai liudija nacionalinių Lenkijos ir Lietuvos kultūros bei mokslo ir meno institucijų surengtos išskirtinės svarbos bendrosios parodos, mokslinės konferencijos, kultūriniai susitikimai, koncertai ir kt. projektai. Lietuvos dailės muziejus tęsia glaudų bendradarbiavimą su Krokuvos Vavelio karališkąja pilimi, Torunės krašto muziejumi, A. Mickevičiaus literatūros muziejumi Varšuvoje, Legnicos valstybine dailės galerija, Karališkųjų Lazenkų muziejumi (Varšuva), Vroclavo miesto muziejaus Archeologijos muziejumi, Ščecino nacionaliniu muziejumi, Lenkijos mokslų akademijos Meno institutu ir kt.

2006 m. Lietuvos dailės muziejus ir Vavelio karališkoji pilis pasirašė bendradarbiavimo sutartį, kuri apima pasikeitimo parodomis ir atskirais eksponatais programas, taip pat realizuoja

muziejininkų parengtas tiriamąsias programas. 2009 m. pabaigoje Lietuvos dailės muziejus ir Varšuvos nacionalinis muziejus pasirašė bendradarbiavimo sutartį rengiant bendrus parodinius, mokslinius ir kt. projektus, o 2010 m. – bendradarbiavimo sutartis pasirašyta su Gdansko miesto istorijos muziejumi. Glaudus Lietuvos kultūros institucijų bendradarbiavimas vyksta su Lenkų institutu Vilniuje, kuris prisideda prie abiejų tautų kultūros puoselėjimo, sklaidos ir tautinių santykių darnos kūrimo.

Lietuvos ir Lenkijos kultūros, mokslo ir meno veikėjų gražaus kultūrinio dialogo pavyzdys – Lietuvos Seimo ir Lenkijos Senato sprendimai 2011-uosius paskelbti rašytojo, Nobelio literatūros premijos laureato Č. Milošo metais. 2011 m. tiek Lietuvoje (gimtuosiuose Šetenuose (Kėdainių r.) ir kitose su Č. Milošu susijusiose vietose), tiek Lenkijoje numatoma organizuoti įvairius renginius, edukacines programas jaunimui, skirtus paminėti iškilaus poeto 100-ąsias gimimo metines.⁹

Siekiant supažindinti Lietuvos valstybės piliečius su įvairių tautų tradicijomis ir papročiais, ugdyti visuomenės pakantumą skirtingų tautybių bei religinių pažiūrų asmenims, skatinti piliečių tarpusavio pagarbą ir pasitikėjimą, buvo parengtas radijo laidų ciklas „Tautinės mažumos Europoje“. 2008 m. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas parengė informacinę medžiagą apie tautines mažumas ir jų atsiradimo istoriją Lietuvoje. Informacija išleista lietuvių, rusų ir anglų kalbomis. 2008 m. parengtos radijo laidos ir skelbti straipsniai apie romų tradicijas ir kultūrą.

Toliau buvo stiprinami tautinių mažumų NVO lyderių organizaciniai ir administraciniai gebėjimai, jiems buvo organizuoti specialūs seminarai, konferencijos. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas 2006–2008 m. tautinių mažumų NVO lyderiams organizavo seminarus „Lietuvos nevyriausybinių organizacijų rėmimo fondai“, „Kultūros projektų vadyba: nuo idėjos iki ataskaitos“. Per seminarą tautinių bendruomenių atstovams surengti teoriniai ir praktiniai kursai, kaip kvalifikuotai parengti paraiškas kultūrinei, meno ir švietimo veiklai finansuoti, pristatytos įvairios programos finansavimui gauti.

Siekiant supažindinti tautinių mažumų atstovus su Lietuvos teisės aktais, reglamentuojančiais tautinių mažumų teisių apsaugą, 2008 m. organizuotas seminaras „Nevyriausybinių organizacijų teisinis reglamentavimas“.

Skatinant tautines mažumas aktyviau dalyvauti pilietinėje visuomenėje, 2007 m. surengta tarptautinė konferencija „Tautinių mažumų dalyvavimas pilietinėje visuomenėje“. Konferenciją organizavo Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas kartu su NVO Žmogaus teisių centru ir Mykolo Romerio universitetu. Per konferenciją analizuota užsienio valstybių patirtis, egzistuojantys teisinės sistemos trūkumai, neleidžiantys tautinėms mažumoms aktyviai įsiliesti į pilietinę visuomenę. 2010 m. rugsėjo 17 d. Vilniuje vyko konferencija „Lietuvą kuriame kartu: tautinės

⁹ Išsamesnė informacija apie renginius, skirtus Č. Milošo 100-ųjų gimimo metinių proga paminėti, pateikta http://www.lrkmlt/go.php/lit/Del_C._Miloso_100_uju_gimimo_metiniu_min/340/0/342.

mažumos per dvidešimt atkurtos Lietuvos Nepriklausomybės metų“, per kurią buvo aptartas tautinių mažumų indėlis kuriant pilietinę Lietuvos visuomenę ir diskutuota tautinėms mažumoms aktualiais klausimais.

Tautinių mažumų kultūros centrai

Tenkinant Lietuvos tautinių mažumų kultūrinius ir švietimo poreikius, Lietuvos didžiuosiuose miestuose įsteigti tautinių mažumų visuomeninės veiklos centrai. Vilniuje jau 20 metų aktyviai dirba VŠĮ Tautinių bendrijų namai. Čia atskiromis patalpomis, aprūpintomis šiuolaikinėmis komunikacijos priemonėmis ir organizacine technika, nemokamai naudojami Lietuvos azerbaidžaniečių bendrija, Lietuvos gudų visuomeninių organizacijų susivienijimas, Baltarusių klubas „Siabryna“, Lietuvos estų draugija, Lietuvos graikų visuomeninių organizacijų asociacija, graikų bendruomenė Lietuvoje „Pontos“, Lietuvos latvių visuomeninių organizacijų koordinacinė taryba, Vilniaus latvių draugija, Lietuvos rumunų kultūros bendrija „Dačija“, Vilniaus ukrainiečių bendrija, Vilniaus vokiečių bendruomenė, Lietuvos stačiatikių švietimo draugija „Živoj Kolos“.

VŠĮ Tautinių bendrijų namai Svetainė, Renginių sale, posėdžių kambariu, mokymo klase nemokamai naudojami ir kitų šalies tautinių mažumų NVO atstovai. Taip pat jiems sudarytos galimybės nemokamai naudotis Informacinio centro paslaugomis (kompiuterine technika, interneto ryšiu, kopijuokliu ir t. t.), gauti įvairių konsultacijų ir metodinę praktinę paramą organizacijos veiklos klausimais.

VŠĮ Tautinių bendrijų namai kasmet organizuojama daugiau kaip 100 renginių, skirtų įvairių Lietuvoje gyvenančių tautinių grupių jų istorinių tėvynių valstybinėms šventėms paminėti, rengiami įvairūs koncertai, parodos, leidinių pristatymai, tautinių mažumų NVO susirinkimai, Tautinių bendrijų tarybos posėdžiai, tautinių mažumų susitikimai su kultūros ir politikos veikėjais. Tautinių bendrijų namuose ataskaitiniu laikotarpiu buvo organizuojami valstybinės lietuvių kalbos kursai socialiai remtiniams tautinių mažumų atstovams. Vidutiniškai kasmet apie 70 tautinių mažumų atstovų turėjo galimybę nemokamai tobulinti valstybinės kalbos žinias.

2006–2008 m. į VŠĮ Tautinių bendrijų namai patalpų remontą investuota per 4 mln. litų (daugiau nei 1 mln. eurų) valstybės biudžeto lėšų.

Lietuvoje sėkmingai savo veiklą tęsia 2001 m. įsteigta viešoji įstaiga „Romų visuomenės centras“, 2004 m. įsteigta viešoji įstaiga Kauno įvairių tautų kultūrų centras, 2005 m. – Lietuvos tautinių mažumų etnografijos ir folkloro centras, 2006 m. – Visagino tautinių kultūrų centras (reorganizuotas 2009 m.). Šios įstaigos prisideda prie visaverčio tautinių mažumų integravimosi į visuomenę, padeda išsaugoti jų kultūrinį ir etninį savitumą, puoselėja gyventojų tautinę toleranciją. Šių centrų veikla finansuojama iš valstybės biudžeto.

Lietuvos tautinių mažumų etnografijos ir folkloro centras rūpinasi Lietuvos tautinių mažumų kultūros sklaida Lietuvoje ir užsienyje. Kasmet rengiamas tarptautinis festivalis „Pokrovskije kolokola“, organizuojami tarptautiniai etnomuzikavimo ir liaudies amatų vasaros kursai „Tradicija“. Lietuvos tautinių mažumų etnografijos ir folkloro centras nuolat organizuoja tradicinio folkloro ekspedicijas tautinių mažumų gyvenamose Lietuvos teritorijose. Ekspedicijose užrašyta medžiaga sisteminama, pateikiama visuomenei kompaktiniais diskais. 2007 m. pabaigoje išleista kompaktinė plokštelė „Lietuvos tautinių mažumų tradicinė muzika“, kurioje – lenkų, latvių, rusų sentikių, karaimų, ukrainiečių, totorių, baltarusių, žydų, romų folkloras, tradicinė muzika. 2008 m. vasarą centro darbuotojai per etnografines ekspedicijas surinko sentikių ir gudų muzikinį paveldą, parengė ir išleido kompaktinę plokštelę „Lietuvos tautinių mažumų tradicinė muzika“.

Kaune aktyviai veikiančios tautinių mažumų bendruomenės, NVO, meno kolektyvai turėjo galimybes naudotis VšĮ Kauno įvairių tautų kultūrų centras patalpomis joms patogiu laiku (koncertų ir parodų salėmis, kompiuterių klase). Nuo 2006 m. VšĮ Kauno įvairių tautų kultūrų centras Kaune rengia Lietuvos tautų festivalį „Kultūrų tiltai“ – vieną didžiausių tautinių mažumų kultūros renginių Lietuvoje, kuriame dalyvauja dešimtys geriausių tautinių mažumų meno kolektyvų ir amatininkų.

Apie VšĮ Romų visuomenės centras veiklą žr. *Trečiojo pranešimo II sk. 15 str.*

Tautinių mažumų finansavimas

Įgyvendinant vieną iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės prioritetų – sudaryti tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims galimybes puoselėti savo tapatumą – Lietuvoje gyvenančioms tautinių mažumų NVO kasmet teikiama finansinė parama. Lietuvos valstybė, remdama tautinių mažumų kultūrą, siekia įtvirtinti kitų tautų Lietuvos piliečių kultūros teises, sudaryti sąlygas jiems įsilieti į šalies gyvenimą, puoselėti jų kultūros tradicijas ir paveldą (*žr. Trečiojo pranešimo II sk. 7 str.*).

1. Valstybinis lygmuo

2006–2009 m. valstybės parama skirta daugiau nei 800 tautinių mažumų NVO kultūros ir švietimo projektų, skatinančių tapatumo puoselėjimą, tarpkultūrį tautų dialogą, pilietiškumą; taip pat buvo remiama tautinių mažumų kultūros centrų veikla (*žr. 2 lentelę*).

2 lentelė. Kultūros, meno ir švietimo projektų bei Tautinių mažumų kultūros centrų rėmimas

Kultūros, meno ir švietimo projektų bei Tautinių mažumų kultūros centrų rėmimas	2006*	2007*	2008*	2009*	2010**
Tautinių mažumų NVO projektai	330 000	577 150	610 700	550 000	201 000
VšĮ Tautinių bendrijų namai	265 000	295 000	340 405	362 200	278 000
VšĮ Kauno įvairių tautų kultūrų centras	120 000	138 000	190 000	190 000	98 000

VšĮ Romų visuomenės centras	218 000	235 000	304 775	305 000	180 000
VšĮ Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centras	20 000	85 000	118 140	130 000	70 000
VšĮ Visagino tautinių kultūrų centras	31 000	32 000	15 000	(reorganizuota)	(reorganizuota)

Šaltiniai: *Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys.

**Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos duomenys.

2. Savivaldybės lygmuo

Lietuvos miestų savivaldybės sudarė galimybes ir teikė paramą tautinių mažumų NVO tapatumo puoselėjimui ir jo sklaidai bei kultūriniais renginiais, kurie skatintų dialogą tarp skirtingų kultūrų, plėtotų pagarbą, supratimą, toleranciją ir mažintų socialinę atskirtį bei įvairiems renginiais, kurie skatintų dialogą tarp skirtingų kultūrų, plėtotų pagarbą, supratimą, toleranciją (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Savivaldybių skiriama parama tautinių mažumų projektams

Skirta pinigų suma				
Savivaldybė	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
Vilnius	19 000,00	31 500,00	48 000,00	18 000,00
Kaunas	15 000,00	15 000,00	14 000,00	-
Klaipėda	36 500,00	40 000,00	23 850,00	22 900,00
Panevėžys	2 300,00	4 500,00	600,00	-
Šalčininkų r.	-	9 852,00	6 500,00	3 000,00
Trakų r.	8 000,00	4 500,00	1 000,00	3 000,00
Iš viso:	77 300,00	105 352,00	93 950,00	46 900,00

Šaltiniai: Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šalčininkų r., Trakų r. savivaldybių duomenys.

Kasmet buvo teikiama informacija tautinių mažumų organizacijoms apie galimybes plėtoti projektinę veiklą, vyko savivaldybių administracijos ir bendruomenių atstovų susitikimai dėl tautinių mažumų aktualijų ir problemų. Tautinių mažumų bendruomenės aktyviai dalyvavo Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio ir kitų miestų dienos šventėse, meno kolektyviai koncertavo viešose erdvėse esančiose scenose, buvo pristatomas tautinių mažumų kulinarinis paveldas. Svarbiausi renginiai: Tautinių mažumų festivalis, tarptautinis folkloro festivalis „Pokrovskije kolokola“, „Lenkų kultūros dienos“, festivalis „Mūza“, Tarptautinis rusų sakralinės muzikos festivalis ir kt. tradicinės baltarusių dainų šventės, Rusų kultūros dienos, tradicinis vokiškos dainos ir muzikos festivalis, lenkų kultūros festivaliai „Kviaty polskie“, „Skambėk, lenkų daina!“, „Piesn Znad Willi“ ir kt. Tautinės mažumos kasmet švenčia tradicines tautines šventes, mini savo etninės tėvynės Nepriklausomybės dienas.

2010 m. Raižiuose (Alytaus r.) Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos iniciatyva

buvo pastatytas paminklas, skirtas Vytautui Didžiajam ir pergalės Žalgirio mūšio 600-osioms metinėms pagerbti. 2009 m. rugpjūčio mėn. Lietuvoje vyko pasaulio žydų, pasivadinusių litvakais, trečiasis suvažiavimas. Apie priemones, skirtas puoselėti romų tautinį tapatumą žr. *Trečiojo pranešimo II sk. 15 str.*

2008 -ieji – Europos kultūrų dialogo metai

2008-ieji Lietuvoje buvo minimi kaip Europos kultūrų dialogo metai. Įgyvendinant šią tarptautinę iniciatyvą, nustatyti trys Europos kultūrų dialogo metų įgyvendinimo Lietuvoje prioritetai:

1. Pagarbos ir domėjimosi kultūrine, tautine, religine, socialine įvairove skatinimas.
2. Tautinių bendruomenių pilietinis integravimas.
3. Viešų diskusijų apie kontinentinį ir regioninį bendradarbiavimą, migracijos procesus ir kultūrų dialogą skatinimas.

2008 m. minint Europos kultūrų dialogo metus, Lietuvoje buvo organizuojamos konferencijos, seminarai, įvairūs renginiai, kuriuose dalyvavo tautinių mažumų atstovai. Taip buvo skatinama ugdyti visuomenės toleranciją ir pagarbą kitoms Lietuvoje gyvenančioms tautoms ir jų kultūroms, įtraukiant pilietinę visuomenę. Metų ambasadoriais tapo įžymūs Lietuvos žmonės, kurie savo pavyzdžiu ragino suvokti kultūrų dialogo svarbą ir jo teikiamą naudą.

Siekiant plačiai pristatyti 2008-ųjų Europos kultūrų dialogo metų EK nustatytus bendruosius ir nacionalinius prioritetus ir paveikti kiek galima didesnę auditoriją, buvo vykdomas visuomenės informavimas. Aktuali informacija buvo pristatoma Kultūros ministerijos interneto svetainėje www.lrkmlt.lt ir VŠĮ Europos kultūros programų centras interneto svetainėje www.durys.org, kurioje buvo sukurta speciali skiltis 2008-ųjų Europos kultūrų dialogo metų naujienoms pristatyti (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Pagrindiniai 2008-ųjų Europos kultūrų dialogo metų vykdyti projektai Lietuvoje

PAGRINDINIAI VYKDYTI PROJEKTAI (2008 m.)		
VYKDYMO LAIKAS	PROJEKTO PAVADINIMAS	INFORMACIJA APIE PROJEKTĄ
liepa–rugpjūtis	„Jidiš kultūros dienos 2008“	Projektas buvo sudedamoji Vilniaus jidiš vasaros kursų programos dalis, skirta pasaulio žydų kultūrai pristatyti.
rugsėjis	„Lietuva – kultūrų susitikimų šalis“	Virtualioje erdvėje įgyvendinamas projektas buvo skirtas atkreipti jaunimo dėmesį į tautinių, etninių ir konfesinių mažumų, esančių Lietuvoje, kultūros paveldą.
kovas–liepa	„Keiskimės kartu!“	Tarptautinis jaunimo forumas ir regioniniai mokymai nevyriausybinių jaunimo organizacijų vadovams apie kultūrų dialogą. Vieta: Klaipėda, Visaginas, Vilnius, Panevėžys, Šiauliai, Akmenė, Marijampolė, Kaunas.
balandis–	„Europos kinas: kultūrų dialogai“	Socialinis tarpkultūris kino edukacijos projektas mokiniams

lapkritis		įvairiose Lietuvos apskrityse. Vieta: Vilnius, Zarasai, Panevėžys, Pabradė, Palanga.
balandis–gruodis	„Šiaurės kinas mano mokykloje. Pažinti kita“	Edukacinė kino programa mokytojams, seminarai, metodinės medžiagos mokyklose platinimas.
balandis–gruodis	„Meno migracija: peržengiant periferiškumą“	Meno mainų projektas, vykęs Prancūzijoje, Italijoje, Lenkijoje, Portugalijoje ir Lietuvoje.
liepa	Europos kultūrų dialogo metų (2008) jaunų žurnalistų, pristatančių metų temas ir prioritetus žiniasklaidoje, konkursas	Atrinkti keturi jauni žurnalistai, kurie Lietuvos žiniasklaidos priemonėse publikuoja straipsnius, analizuojančius įvairius kultūrų dialogo aspektus.
liepa–lapkritis	Kino programa „Kino dialogas“	Kino laboratorija, kino festivalis ir kino forumas, skirtas Aukštaitijos regiono jaunimui.
gruodžio 12–13 d.	Rytų ir Centrinės Europos miestų kaita: sociokultūriniai, urbanistiniai ir etniniai aspektai	Tai kovo–liepos mėnesiais vykęs apskritųjų stalų diskusijų ciklas, kurį užbaigė tarptautinė mokslinė konferencija.
gruodis	Apskritojo stalo diskusija: Europos kultūrų dialogo metų (2008) rezultatai.	Organizatorius: Tarptautinių kultūros programų centras.
2008 m. kovas–2009 m. vasaris	„Keisk ego“	Projekto tikslas – prisidėti prie kultūrų dialogo, kitų kultūrų supratimo ir remti aktyvų Europos jaunimo pilietiškumą, pasitelkiant bendrus meno projektus, padėsiančius jiems pažvelgti toliau už savo įprasto socialinio rato.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos duomenys.

Tautinių mažumų NVO taip pat aktyviai dalyvavo 2008 m. „Vilnius – Europos kultūros sostinė“ renginiuose.

2009 m. rugsėjo 18–27 d. įvairiuose Lietuvos miestuose vyko Europos paveldo dienos Lietuvoje, kuriose buvo pristatomi įvairių tautybių ir skirtingų religijų (rusų, žydų, ukrainiečių, karaimų, vokiečių ir kt.) kultūrinis paveldas (supažindinama su istorija, tautosaka, folkloru, kulinariniu paveldu).

2 dalis

Tautinių mažumų įstatymo koncepcijos projekte numatyta įtvirtinti priverstinės asimiliacijos draudimą (žr. *Trečiojo pranešimo II sk. 3 str.*).

6 straipsnis

1. Šalys skatina pakantumą ir dialogą tarp kultūrų ir imasi veiksmingų priemonių, kurios skatintų abipusę pagarbą, supratimą ir bendradarbiavimą visų asmenų, kurie gyvena jų teritorijose, visų pirma švietimo, kultūros ir žiniasklaidos srityse, nepriklausomai nuo tų asmenų etninio, kultūrinio, kalbinio ar religinio savitumo.

2. Šalys įsipareigoja imtis reikiamų priemonių apsaugoti asmenis, kuriems gali būti grasinama arba grėsti diskriminacija, priešiškus ar smurtas dėl jų etninio,

kultūrinio, kalbinio ar religinio savitumo.

1 dalis

Visuomenės švietimas ir tarpkultūris dialogas

Pakantumas, tarpkultūris dialogas, tarpusavio pasitikėjimas yra įvairių tautinių ir etninių grupių taikaus sugyvenimo pagrindas. Ypatingas dėmesys skatinant pakantumą skiriamas švietimui, kuris yra prioritetinga valstybės remiama Lietuvos Respublikos raidos sritis. Naujos redakcijos *Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme* (Žin., 1991, Nr. 23-593; Žin., 2011, 38-1804) visuomenės švietimas apibūdinamas kaip asmens, visuomenės ir valstybės ateities kūrimo būdas. Jis grindžiamas žmogaus nelygstamos vertės, jo pasirinkimo laisvės, dorinės atsakomybės pripažinimu, demokratiniais santykiais, šalies kultūros tradicijomis.

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose, siekiant ugdyti tarpkultūrinį pakantumą ir dialogą, į pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrąsias programas itrauktas švietimas apie holokaustą ir tolerancijos ugdymas.

Švietimas apie holokaustą

Holokausto švietimas bendrojo lavinimo mokykloje įtraukas į istorijos, pilietiškumo pagrindų, etikos dalykus, istorijos ir geografijos kursą.

Holokausto temos įtraukiamos ir į brandos egzaminus (*karo nusikaltimai, holokaustas, Niurnbergo procesas*).

Maždaug 30 proc. mokyklų aktyviai dalyvauja įvairiuose su holokausto tematika susijusiuose projektuose: rašo rašinius, renka medžiagą apie holokaustą, lanko ir tvarko žydų kapines ar atmintinas vietas, dalyvauja Holokausto atminimo dienos renginiuose.

Tolerancijos ugdymas

Nuo 2002 m. įgyvendinama Tolerancijos ugdymo programa, siekianti ugdyti brandžią ir atsakingą pilietinę visuomenę, skatinti toleranciją ir pagarbą universalioms žmogiškosioms vertybėms. 2011 m. kovo mėn. duomenimis, Lietuvoje veikia 75 Tolerancijos ugdymo centrai, kurie įgyvendina Švietimo apie totalitarinių režimų nusikaltimus, nusikaltimų žmoniškumui prevencijos ir tolerancijos ugdymo programą. Į šios programos įgyvendinimą siekiama įtraukti ne tik istorijos, bet ir kitų dalykų (etikos ir tikybos, kalbų, muzikos, dailės) mokytojus.

Tolerancijos ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje įtrauktas į pilietiškumo pagrindų, etikos, tikybos, geografijos, teisės, filosofijos ir religijotyros dalykų bendrąsias programas.

Tolerancijos ugdymas Pilietiškumo ugdymo programoje

Pilietiškumo ugdymo programoje pabrėžiama, kad atsižvelgiant į globalizacijos procesus ir

pabrėžiant Lietuvos piliečio atsakomybę sprendžiant globalias problemas, svarbu puoselėti tautiškumą ir pilietiškumą daugiakultūroje visuomenėje – individo ir visuomenės gebėjimą pripažinti pasaulyje vykstančius pokyčius, kultūrinę įvairovę, pakantumą kitokiems, tautinių mažumų teises, siekį išsaugoti tautinį tapatumą kultūrų įvairovės kontekste.

Tolerancijos ugdymas Etikos programoje

Etikos programoje nagrinėjami tolerancijos, pagarbos kitoms tautoms, lygių galimybių ir teisingumo klausimai demokratinėje bendruomenėje; supažindinama su kultūrų, pasaulėžiūrų, religijų ir gamtos įvairove, paveldo vertybėmis.

Tolerancijos ugdymas Katalikų tikybos programoje

Katalikų tikybos programoje siekiama ugdyti mokinių nuostatas tolerantiškai bendrauti su „kitokiais“ ir apmąstyti savo tikėjimą, gerbti kitų religijų žmones, ugdyti gebėjimus aptarti tradicijų vietą mokinių gyvenime, lyginti didžiąsias pasaulio religijas, išryškinti krikščionybės vertingumą, trumpai apibūdinti didžiąsias pasaulio religijas. Tolerancijos ugdymas taip pat įtrauktas į stačiatikių, evangelikų liuteronų, evangelikų reformatų, karaimų ir judėjų tikybų programas.

Tolerancijos ugdymas Geografijos programoje

Geografijos programoje atskleidžiamos mozaikinės pasaulio, gamtos ir visuomenės vientisumas, erdvines civilizacijų ir kultūrų sąsajos, gamtos ir visuomenės savitarpio priklausomybė, jų raidos ir išlikimo klausimai, nagrinėjama pasaulio gyventojų tautinė ir religinė sudėtis (krikščionybė, islamas, budizmas, induizmas). Ugdomi gebėjimai naudotis statistikos duomenimis ir diagramomis, lyginti savo tautos ir kitų tautų tradicijas.

Tolerancijos ugdymas Teisės vidurinio ugdymo bendrojoje programoje

Mokiniai skatinami pateikti siūlymų, kaip ugdyti Europos Sąjungos valstybių (taip pat Lietuvos) gyventojų toleranciją skirtingos tautybės, religijos, rasės atstovams.

Tolerancijos ugdymas Filosofijos vidurinio ugdymo bendrojoje programoje

Filosofijos programoje siekiama ugdyti mokinių nuostatą racionalių svarstymų keliu ugdytis toleranciją ir pagarbą tikinčiajam arba kitatikiui.

Tolerancijos ugdymas Religijotyros vidurinio ugdymo bendrojoje programoje

Religijotyros programoje siekiama skatinti atsakingą toleranciją visoms religijoms (religiniams fenomenams, tikėjimams, pasaulėžiūroms) ir jų išpažinėjams kaip pamatinę pilietinio tapatumo ir tarpkultūrio dialogo vertybę.

Daug dėmesio visuomenės švietimui tolerancijos ir diskriminacijos prevencijos klausimais skyrė iki 2010 m. veikęs Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas.

Tautinių mažumų ir išeivijos departamento 2006–2008 m. organizuotos visuomenės švietimui antidiskriminaciniais klausimais skirtos priemonės:

VšĮ Romų visuomenės centre organizuotas seminaras, skirtas pristatyti Lygių galimybių metus Lietuvoje; 2006 m. organizuoti seminarai „Tautinių mažumų teisių apsauga ir antidiskriminacinių priemonių aktualumas“, skirti savivaldybių administracijų valstybės tarnautojams. Parengtas trumpametražis filmas apie Lietuvos žydų istoriją ir kultūrą; paremtas radijo laidų ciklas „Tautinių mažumų aktualijos“, rengiamas radijo stotyje ZNAD WILLI; išleistas leidinys „Tautinių mažumų teisės“ anglų kalba; bendradarbiaujant su Žmogaus teisių centru organizuotas seminaras regioninės žiniasklaidos atstovams – „Žiniasklaidos pliuralizmo, pilietinės visuomenės ir tautinių mažumų įvaizdžio gerinimas Lietuvoje“; Kauno S. Dariaus ir S. Girėno stadione organizuotas pirmasis teisėtas grafitų konkursas „Visi skirtingi – visi lygūs sporte“; kartu su Amerikos centru Klaipėdoje organizuota tarptautinė konferencija „Tautinė tolerancija: dabartis ir ateities iššūkiai“. Konferencijoje dalyvavo Klaipėdos apskrities savivaldybių atstovai, policijos pareigūnai, Klaipėdos universiteto akademinis jaunimas ir visuomenės informavimo priemonių atstovai.

2008 m. kartu su Policijos departamentu prie VRM organizavo vienos dienos antidiskriminacinius seminarus policijos pareigūnams. Šių seminarų tikslas buvo supažindinti dalyvius su rasinės diskriminacijos ištakomis ir geneze, egzistuojančia teisine baze, skustagalvių (angl. – *skinhead*) subkultūra, romų tautine mažuma bei jų kultūra ir papročiais; organizuota „Savaitė prieš rasinę diskriminaciją 2008“ (renginių ciklas), pažymėtas „Savaitės prieš rasinę diskriminaciją“ simbolika, virtualios fotografijų parodos interneto portale alfa.lt – „Mūsų adresas – Dariaus ir Girėno 185, Vilnius“ (Lietuvos romų fotografijų paroda) ir „Kita kultūra: ieškojimai ir atradimai“; parengtas ir išleistas bukletas apie tautines mažumas ir jų atsiradimo istoriją Lietuvoje (lietuvių, rusų ir anglų kalbomis.)

2010 m. Kultūros ministerija, bendradarbiaudama su viešosiomis įstaigomis ir NVO, organizavo antidiskriminacinius renginius, rėmė antidiskriminacinius renginius.

Pareigūnų mokymai žmogaus teisių apsaugos srityje

Igyvendinant *Nacionalinę antidiskriminacinę 2009–2011 metų programą*, Lietuvoje buvo organizuoti mokymai įvairių institucijų darbuotojams, valstybės tarnautojams, policijos pareigūnams, teisėjams lygių galimybių ir nediskriminavimo klausimais, vyko diskusijos su nevyriausybinėmis organizacijomis, dirbančiomis žmogaus teisių gynimo srityje, buvo vykdoma reklaminė kampanija apie daugialypę diskriminaciją, parengta neformalaus ugdymo programa, skirta tikslinėms grupėms, tolerancijos ir pagarbos žmogui klausimais (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Duomenys apie 2006–2010 metais policijos pareigūnams organizuotus mokymus, susijusius su tautinių mažumų ir kitų tautybių asmenų teisių užtikrinimu ir apsauga

Eil. Nr.	Mokymo pavadinimas	Mokymo temos	Dalyvių skaičius	Organizatorius
----------	--------------------	--------------	------------------	----------------

2006 m.				
1.	Universalus patulio mokymas	Žmogaus teisių ir laisvių apsauga	27	Lietuvos policijos mokykla
2007 m.				
2.	Diskriminacija. Lygių galimybių principų įgyvendinimas	Diskriminacija. Jos atsiradimo priežastys ir padariniai. Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos antidiskriminaciniai teisės aktai, jų taikymas. Galimos diskriminacijos apraiškos Lietuvoje (diskriminacija dėl amžiaus, negalios, seksualinės orientacijos, rasinės ir etninės priklausomybės, religijos ir įsitikinimų). Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos skundų diskriminacijos klausimais problematika ir jų tyrimo ypatumai.	19	Lietuvos policijos mokykla
2008 m.				
3.	Diskriminacija. Lygių galimybių principo įgyvendinimas	Diskriminacija. Jos atsiradimo priežastys ir padariniai. Galimos diskriminacijos apraiškos Lietuvoje (diskriminacija dėl amžiaus, negalios, seksualinės orientacijos, rasinės ir etninės priklausomybės, religijos ir įsitikinimų).	43	Lietuvos policijos mokykla
4.	Romų integracija į visuomenę	Romų integracijos į Lietuvos visuomenę problemos (išsilavinimo stoka, dalyvavimas darbo rinkoje, skurdžios gyvenimo sąlygos, narkomanijos problema, romų diskriminacija). Testas „Ar esate tolerantiškas?“. Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos antidiskriminaciniai teisės aktai, jų taikymas. Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2008–2010 metų programos tikslai, uždaviniai ir įgyvendinimas.	20	Lietuvos policijos mokykla
5.	Bendravimas su nukentėjusiais	Galimos diskriminacijos apraiškos Lietuvoje (diskriminacija dėl amžiaus, negalios, seksualinės orientacijos, rasinės ir etninės priklausomybės, religijos ir įsitikinimų).	140	Lietuvos policijos mokykla
6.	Tautinė ir rasinė diskriminacija	Romų tautinė mažuma: kultūra ir tradicijos. Subkultūros Lietuvoje: skustagalviai ir kt.	82	Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas
2009 m.				
7.	Diskriminacija. Lygių galimybių principo įgyvendinimas	Diskriminacija. Jos atsiradimo priežastys ir padariniai. Galimos diskriminacijos apraiškos Lietuvoje (diskriminacija dėl amžiaus, negalios, seksualinės orientacijos, rasinės ir etninės priklausomybės, religijos ir įsitikinimų).	24	Lietuvos policijos mokykla
8.	Bendravimas su nukentėjusiais	Galimos diskriminacijos apraiškos Lietuvoje (diskriminacija dėl amžiaus, negalios, seksualinės orientacijos, rasinės ir etninės priklausomybės, religijos ir įsitikinimų).	161	Lietuvos policijos mokykla
2010 m.				
9.	Bendravimas su nukentėjusiais	Galimos diskriminacijos apraiškos Lietuvoje (diskriminacija dėl amžiaus, negalios, seksualinės orientacijos, rasinės ir etninės priklausomybės, religijos ir įsitikinimų).	223	Lietuvos policijos mokykla

Šaltinis: Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenys.

Įgyvendinant *Nacionalinę antidiskriminacinę 2009–2011 metų programą*, Teisingumo ministerijos Mokymo centras parengė atskirą teisėjų kvalifikacijos kėlimo programą diskriminacijos klausimais. Pagrindinės mokymo temos yra: ES teisės aktai, reglamentuojantys diskriminacijos

draudimą; ES direktyvos ir jų perkėlimas į nacionalinius įstatymus; įstatymų taikymas praktikoje ir išskylančios problemos; lygiateisiškumo principas; konstitucinė doktrina; Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika; tarptautinių teisės aktų, reglamentuojančių diskriminacijos draudimą, sistema ir veikimo principai.

Diskriminacijos (taip pat ir rasinės) klausimai aptariami ir kitų teisėjų mokymų metu. Siekiant suteikti teisėjams visapusiškų žinių diskriminacijos klausimais, kaip lektoriai į tokius mokymus yra kviečiami ne tik teisininkai, besispecializuojantys žmogaus teisių gynimo srityje, bet ir sociologai, Lygių galimybių kontrolieriaus institucijos atstovai.

Dėl 2010 m. Generalinės prokuratūros asignavimų sumažinimo ir lėšų trūkumo nusikalstamų veikų, susijusių su rasinės neapykantos kurstymu (Lietuvos Respublikos baudžaimojo kodekso (toliau – LR BK) (Žin., 2000, Nr. 89-2741; 2011, Nr. 86-4162) 170 str.), diskriminavimu (LR BK 169 str.), taip pat nusikalstamų veikų, padaromų dėl rasistinių, ksenofobinių, antisemitinių motyvų, kvalifikavimo ir tyrimo ypatumai mokymus planuojama organizuoti 2011 m. (*žr. Trečiojo pranešimo II sk. 4 str.*).

Visuomenės informavimo priemonės

Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatyme (Žin., 1996, Nr. 71-1706, 2010, Nr.123-6260) įtvirtinti pagrindiniai visuomenės informavimo principai, vienas kurių skelbia, kad viešosios informacijos rengėjai, skleidėjai, žurnalistai ir leidėjai savo veikloje vadovaujasi Konstitucija ir įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, humanizmo, lygybės, pakantos, pagarbos žmogui principais, gerbia žodžio, kūrybos, religijos ir sąžinės laisvę, nuomonių įvairovę (*žr. Trečiojo pranešimo II sk. 9 str.*).

Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso (Žin., 2005, Nr. 47-435) 54 ir 55 straipsniuose įtvirtintos nuostatos, draudžiančios viešosios informacijos rengėjams ir žurnalistams tiesiogiai ir netiesiogiai skatinti neapykantą žmonių grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl jo pavardės, rasės, tautybės, etniškumo, religinių įsitikinimų, amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, negalios ar fizinių trūkumų net tada, kai tas žmogus yra nusikaltęs arba jį žeminti dėl šių priežasčių. Be to, žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas taip pat neturi sieti įtariamo, kaltinamo ar nusikaltusio asmens priklausymo tam tikrai tautinei, etninei ar socialinei grupei (taip pat jo seksualinės orientacijos) su jo padarytu nusikaltimu ir to pabrėžti. Šios etinės žurnalistų veiklos nuostatos pažeidimas reikštų, kad žurnalistas netesi įsipareigojimo prieš visuomenę, kurį pats prisiėmė.

Lietuva atkreipia dėmesį į tautinio nepakantumo problemą visuomenės informavimo priemonėse ir būtinybę rodyti didesnę toleranciją ir supratimą žmonėms ar jų grupėms, nepaisant jų kilmės, rasės, etniškumo, religinių pažiūrų ar įsitikinimų. Lietuvos žurnalistai, priimdami savo veiklos ir elgesio taisykles, pripažįsta, kad tautybės, rasės ar kilmės nurodymas, pateikiant

visuomenei informaciją apie nusikalstamas veikas, įvairius teisių pažeidimus yra nebūtinai ir net ydingas, nes taip visuomenėje yra skatinama neapykanta tai tautai, susiskaldymas ir atskirtis.

2006 m. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas parengė kasmetinės nominacijos „Už tautinę toleranciją“ nuostatus. Nominacijos tikslas – apdovanoti asmenis už tautinės tolerancijos skatinimą visuomenės informavimo priemonėse. 2007–2009 m. buvo nominuoti trys visuomenės informavimo priemonių atstovai. 2011 m. ši tradicija atgaivinta Kultūros ministerijoje. (žr. *Trečiojo pranešimo II sk. 3 ir 9 str.*)

2 dalis

Priemonės prieš diskriminaciją, netoleranciją, priešišumą ar smurtą – baudžiamoji ir administracinė atsakomybė už asmens lygiateisiškumo principo pažeidimus

Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo (Žin., 2008, Nr. 76-2998) teisinis reglamentavimas išsamiai analizuojamas *Trečiojo pranešimo II sk. 4 str.*

Įsigaliojus 2005 m. sausio 1 d. *Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymui* (Žin., 2003, Nr. 114-5115) kasmet skundai dėl diskriminacijos rasės, etninės priklausomybės, tautybės ir kalbos pagrindu vidutiniškai sudaro apie 14 proc. Nuo 2005 m. tokių skundų skaičius nuolat didėjo, o 2009 m. jų skaičius sumažėjo. Tai galima paaiškinti sudėtinga valstybės ekonomine situacija. Pasiskundęs dėl diskriminacijos asmuo per sunkmetį dažnai tampa pirmu taikiniu atleisti jį iš darbo, todėl skundų dėl diskriminacijos apskritai mažėja, nes bijoma prarasti savo darbo vietą, tas pat pasakytina ir apie skundus dėl etninės priklausomybės. Be to, pastaraisiais metais ir darbdaviai linkę konsultuotis su Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, prieš imdamiesi tam tikrų veiksmų.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos duomenimis, 2007 m. metais romų skundai sudarė 17 proc. visų besiskundžiančiųjų dėl diskriminacijos rasės, etninės priklausomybės, tautybės ir kalbos pagrindu, 2008 m. – 11, 2009 m. – 10 ir 2010 m. – 25 proc. Dažniausiai romų skundai buvo dėl asmens dokumentų tvarkymo, o darbo santykiuose dominavo skundai, kuriuose nurodoma, kad turint darbo biržos rekomendacijas įsidarbinti, potencialūs darbdaviai atsisakė įdarbinti romes dėl jų tautybės.

Lietuvos Respublikoje egzistuoja tiek baudžiamosios teisinės, tiek ir administracinės teisinės prielaidos, skirtos apsaugoti asmenis, kuriems gali būti grasinama, grėsti diskriminacija arba priešiškas dėl jų tautinio, kultūrinio ar religinio savitumo.

Po 2006 m. buvo padaryti esminiai LR BK papildymai ir pakeitimai. 2009 m. birželio 16 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė naujas LR BK pataisas – t. y. šio kodekso 60 str. 1 d. (atsakomybę sunkinančios aplinkybės) papildyta nauju 12 punktu, pagal kurį baudžiamąją atsakomybę sunkinanti aplinkybė yra, kai „veika padaryta siekiant išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo,

rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų“. Tuo pačiu įstatymu paminėtoji motyvacija buvo numatyta kaip nusikalstamą veiką kvalifikuojantis požymis papildant ir pakeičiant LR BK 129 str. (tyčinis nužudymas), 135 str. (sunkus sveikatos sutrikdymas) ir 138 str. (nesunkus sveikatos sutrikdymas) normų dispozicijas.

Nuo 2009 m. liepos 15 d. Nr. XI-349 neteko galios *Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso* (Žin., 1985, Nr. 1-1; 2009, Nr. 89-3805) 214¹² ir 214¹³ straipsniai, numatę administracinę atsakomybę už informavimo produkcijos, propaguojančios nacionalinę, rasinę ar religinę nesantaiką, gaminimą, laikymą, platinimą arba viešą demonstravimą ir tokio pobūdžio organizacijų, skirtų diskriminuoti žmones ir kurstyti tautinę, religinę, etninę ar kitą nesantaiką tarp įvairių žmonių grupių kūrimą. Šios veikos buvo kriminalizuotos, t. y. 2009 m. liepos 9 d. įstatymu Nr. XI-330, įsigaliojusi 2009 m. liepos 23 d., perkeltos į LR BK. Šio kodekso 170 str. (Kurstymas prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę) 1 dalyje papildomai buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė asmeniui, kuris turėdamas tikslą platinti gaminį, įsigijo, siuntė, gabeno, laikė dalykus, kuriuose tyčiojamasi, niekinama, skatinama neapykanta ar kurstoma diskriminuoti žmonių grupę ar jai priklausantį asmenį dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų arba kurstoma smurtauti, fiziškai susidoroti su tokia žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu arba juos platino. Už tokią nusikalstamą veiką baudžiamasis įstatymas numato baudą arba laisvės apribojimą, arba areštą, arba laisvės atėmimą iki vienerių metų.

Šio LR BK straipsnio 2 ir 3 dalyse liko nuo LR BK įsigaliojimo 2003-05-01 numatyta baudžiamoji atsakomybė tam, kas viešai tyčiojosi, niekino, skatino neapykantą ar kurstė diskriminuoti žmonių grupę ar jai priklausantį asmenį dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, už kurią įstatymo sankcijoje numatyta bauda arba laisvės apribojimas, arba areštas, arba laisvės atėmimas iki dvejų metų, taip pat – baudžiamoji atsakomybė tam, kas viešai kurstė smurtauti, fiziškai susidoroti su žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų arba finansavo ar kitaip materialiai rėmė tokią veiklą. Už tokią nusikalstamą veiką asmuo gali būti baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų. Pažymėtina, kad už šiame BK 170 str. numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

Teisėkūros technikos požiūriu tokios paminėtųjų teisės normų korekcijos, atskirų pažeidimų kriminalizavimas pateisinamas tuo, kad pagal *Lietuvos Respublikos Konstitucijos* (Žin., 1992, Nr. 33-1014) 25 straipsnio 4 dalį laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama kaip tik su *nusikalstamais* veiksmais – tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija.

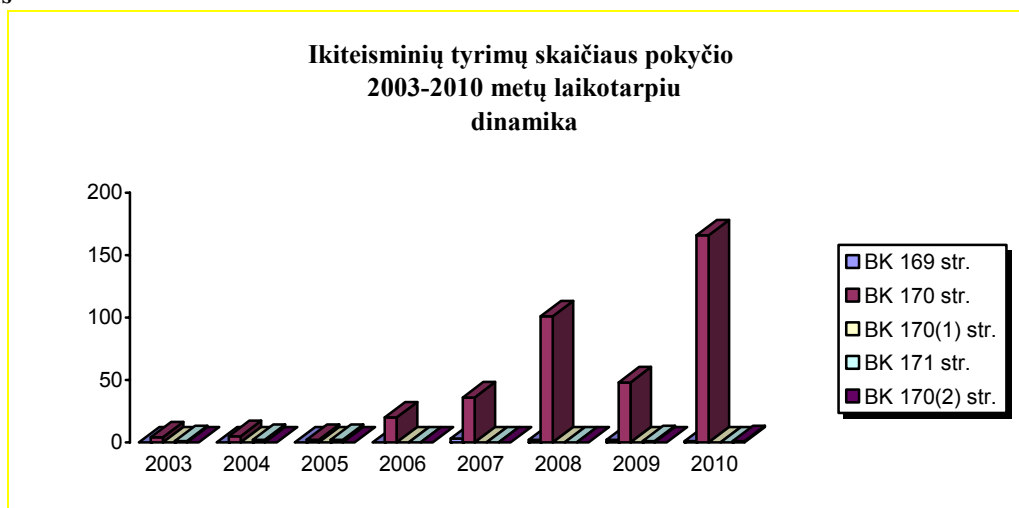
Be to, LR BK 312 straipsnio (kapo ar kitos viešosios pagarbos vietos išniekinimas) 2 dalyje yra numatyta baudžiamoji atsakomybė tam, kas atliko vandališkus veiksmus kapinėse ar kitoje viešosios pagarbos vietoje arba dėl rasinių, nacionalinių ar religinių motyvų išniekino kapą ar kitą viešosios pagarbos vietą. Už tokią nusikalstamą veiką asmuo gali būti baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės atėmimu iki trejų metų.

Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, vadovaudamasis Nusikalstamų veikų žinybinio registro nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2006 m. sausio 26 d. įsakymu Nr. 1V-36 (Žin., 2006, Nr. 15-537), tvarko Nusikalstamų veikų žinybinį registrą, kuriame kaupiami duomenys apie užregistruotas nusikalstamas veikas, jų tyrimo rezultatus, įtariamus (kaltinamus) nusikalstamų veikų padarymu asmenis ir nukentėjusius nuo nusikalstamų veikų asmenis Lietuvos Respublikoje. Duomenis registruoti teikia policijos ir kitos ikiteisminio tyrimo įstaigos, prokuratūros bei teismai.

Remiantis Generalinės prokuratūros duomenimis, 2010 m. Lietuvoje pradėti 168 ikiteisminių tyrimų dėl nusikalstamų veikų asmens lygiateisiškumui ir sąžinės laisvei (BK 169-171 str.). Iš jų 8 ikiteisminiai tyrimai buvo pradėti ir atliekami dėl neapykantos kurstymo romų etninei grupei, 6 ikiteisminiai tyrimai – dėl neapykantos žydų tautinei grupei kurstymo, 3 ikiteisminiai tyrimai – dėl kurstymo prieš lenkų tautinę žmonių grupę, 2 – dėl kurstymo prieš rusų tautybės žmones ir 1 ikiteisminis tyrimas – dėl religinės neapykantos kurstymo (prieš katalikus).

Nusikalstamų veikų asmens lygiateisiškumui ir sąžinės laisvei ikiteisminių tyrimų skaičius, jų pokyčius ir dinamikos tendencijas per ilgesnį (8 metų) laikotarpį iliustruoja *1 paveikslas*.

1 paveikslas. Nusikalstamų veikų asmens lygiateisiškumui ir sąžinės laisvei ikiteisminių tyrimų skaičius

Šaltinis: Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros duomenys

Apylinkių teismai 2010 m. išnagrinėjo ne mažiau kaip 14 baudžiamųjų bylų dėl neapykantos kurstymo ir diskriminacijos, pripažinta kaltais ir nuteista 14 asmenų (1 asmuo – pagal LR BK 169

str., 13 – pagal LR BK 170 str. 2 arba 3 d. arba pagal LR BK 170 str. 2 ir 3 d.), išteisintų asmenų nebuvo. Visiems nuteistiems asmenims teismai skyrė minėtų nusikalstamų veikų straipsnių sankcijose numatytas alternatyvias bausmes – pinigines baudas. Baudų dydžiai svyruoja nuo 2 MGL (260 Lt) iki 25 MGL (3 250 Lt).

Didžioji dalis nusikaltimų, užregistruotų pagal LR BK 170 straipsnį „Kurstymas prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę“, buvo susiję su viešais komentarais internete. Šių nusikaltimų skaičiaus geroką augimą 2007–2010 m. lėmė ne tiek realiai padaromų nusikalstamų veikų padaugėjimas, kiek aktyvesnės teisėsaugos institucijų, ypač Generalinės prokuratūros, pastangos skirti daugiau dėmesio šiai sričiai, laiku ir tinkamai reaguoti į tokių veikų padarymo faktus.

Stiprinant policijos gebėjimus tirti nusikalstamas veikas, daromas elektroninėje erdvėje, 2008 m. Lietuvos kriminalinės policijos biure vietoj skyriaus buvo įsteigta Nusikaltimų elektroninėje erdvėje tyrimo valdyba. Dalis tyrimų dėl neteisėtos informacijos internete yra tarptautinio pobūdžio, nes nustatomi interneto protokolo (IP) adresai priklauso ne Lietuvos teritorijoje esantiems kompiuteriams, todėl tyrimai užtrunka ir ne visuomet būna veiksmingi (dėl neteisėtos informacijos apibrėžties įvairiose valstybėse skirtumo).

Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos pagal savo kompetenciją analizuoja informaciją apie grėsmes, susijusias su nesantaikos kurstymu ir prireikus imasi prevencinių veiksmų.

7 straipsnis

Šalys užtikrina, kad būtų gerbiama kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisė laisvai rengti taikius susirinkimus, teisė burtis į susivienijimus ir teisė į žodžio, minties, sąžinės ir religijos laisvę.

2010 m. Lietuvoje aktyviai veikė 248 tautinių mažumų NVO* (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Tautinių mažumų NVO skaičius pagal tautybę

	Tautybė	Organizacijų skaičius
1.	Armėnai	6
2.	Azerbaidžaniečiai	4
3.	Baltarusiai	18
4.	Bulgarai	1
5.	Čečėnai	1
6.	Estai	1
7.	Graikai	9
8.	Gruzinai	2
9.	Karaimai	1
10.	Korėjiečiai	1
11.	Latviai	9
12.	Lenkai	44
13.	Libaniečiai	1

14.	Prancūzai	1
15.	Romai / čigonai	10
16.	Rumunai	1
17.	Rusai	65
18.	Totoriai	16
19.	Ukrainiečiai	16
20.	Uzbekai	5
21.	Vengrai	1
22.	Vokiečiai	17
23.	Žydai	14
24.	Tautinių mažumų kultūros centrai	4
	Iš viso:	248*

Šaltinis: Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos duomenys.

*Registro centro duomenimis, Lietuvoje registruota daugiau nei 300 tautinių mažumų NVO.

Toliau savo veiklą sėkmingai plėtoja tautinių mažumų kultūros centrai – VšĮ Tautinių bendrijų namai, Kauno įvairių tautų kultūrų centras, Romų visuomenės centras, Lietuvos tautinių mažumų etnografijos ir folkloro centras (žr. *Trečiojo pranešimo II sk. 5 str.*). Visagino tautinių kultūrų centras 2009 m. reorganizuotas ir tapo Visagino kultūros centro dalimi. „Gimtosios mokyklos“ (baltarusių, lenkų, rusų, vokiečių, ukrainiečių) klasių (būrelių) veikla šiame centre vykdoma toliau (žr. *Trečiojo pranešimo II sk. 5 str.*).

8 straipsnis

Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę išpažinti savo religiją, turėti įsitikinimus, steigti religines institucijas, organizacijas ir asociacijas.

2001 m. Lietuvos Respublikos 2001 m. gyventojų ir būstų surašymo duomenimis, dauguma Lietuvos gyventojų yra Romos katalikai (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Gyventojai pagal tikybą

Konfesija	Palyginti su visu gyventojų skaičiumi, proc.	Tikinčiųjų skaičius
Romos katalikai	79	2 752 447
Evangelikai liuteronai	0,6	19 637
Evangelikai reformatai	0,20	7082
Graikų apeigų katalikai	0,01	364
Judėjai	0,03	1272
Musulmonai sunitai	0,08	2860
Sentikiai	0,8	27 073
Stačiatikiai	4,1	141 821
Kitų tikybų	0,38	13 882
Nė vienai	9,5	331 087
Nenurodė	5,3	186 447

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Valstybinės religijos Lietuvoje nėra. Valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės. Religinę bendruomenę gali įregistruoti palyginti nedidelės (15 asmenų)

piliečių grupės. Įregistruota bendruomenė įgauna juridinio asmens statusą.

Lietuvos Respublikoje leidžiama religines bendrijas skirstyti į tradicinės ir kitas. Tradicinių religinių bendrijų statusas yra neatšaukiamas, o jų sąrašas, tvirtinamas įstatymų leidėjų valia, – galutinis.

Registruotas religines bendruomenes gali sudaryti tik Lietuvos Respublikos piliečiai, bet registruoti religinę bendruomenę nėra privaloma. Tai atitinka ET kertines nuostatas šiuo klausimu.

Teisingumo ministerija parengė ir 2010-11-05 pateikė suinteresuotoms institucijoms bei visuomenei derinti *Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo pakeitimo įstatymo projektą*, kuriuo siekiama suderinti *Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo* (Žin., 1995, Nr. 89-1985; Žin., 2010, Nr. 1-12) nuostatas su *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso* (Žin., 2000, 74-2262; Žin., 2007, Nr. 65-2529) (toliau – LR CK) nuostatomis, aiškiau apibrėžti tradicinių religinių bendruomenių ir bendrijų įtraukimo į Juridinių asmenų registrą kriterijus, numatyti teisę tradicinėms religinėms bendrijoms pakeisti jai priklausančių ar priklausiusių religinių bendruomenių teisinę formą į tradicinę nesančios religinės bendruomenės ar bendrijos ir sukurti teisinį reguliavimą dėl sutarčių tarp valstybės ir religinių bendruomenių ar bendrijų pasirašymo.

Projekte siūloma atsisakyti apribojimo tradicinėmis nelaikomoms religinėms bendruomenėms atlikti apeigas valstybinėse ir savivaldybių švietimo įstaigose, jei tų apeigų atlikimas yra suderintas su mokyklos vadovybe ir jei jų atlikimas neprieštarauja pasaulietinės mokyklos sampratai.

Atsižvelgiant į kai kurių tradicinių religinių bendrijų pageidavimus, projekte numatoma galimybė sudaryti sutartis tarp religinių bendruomenių ar bendrijų ir valstybės dėl religinių bendruomenių ar bendrijų būklės valstybėje, bendrais bruožais nustatant tokių sutarčių tikslus ir sudarymo tvarką.

Projekte apibrėžiamos dvi religiniams tikslams įgyvendinti veikiančių juridinių asmenų teisinės formos – „tradicinė religinė bendruomenė ar bendrija“ ir „tradicinė nelaikoma religinė bendruomenė ar bendrija“. Atsižvelgiant į didelę religinių organizacijų įvairovę įstatymo projekte atsisakoma religinio centro sąvokos ir įvedamas reguliavimas, pagal kurį religinių bendruomenių ar bendrijų pagal jų kanonus, statutus ar kitas normas įsteigti juridiniai asmenys (t. y. juridiniai asmenys, kurie nėra narystės pagrindu suburiamos religinės bendruomenės ar bendrijos, tačiau siekia religinių tikslų), nepriklausomai nuo tikslaus jų veiklos pobūdžio, į Juridinių asmenų registrą būtų įtraukiami kaip vienos iš pirmiau minėtų teisinių formų juridiniai asmenys.

Atsižvelgiant į kai kurių tradicinių religinių bendrijų prašymus, projekte numatoma galimybė tradicinėms religinėms bendrijoms kreiptis į Teisingumo ministeriją dėl religinių bendruomenių, praradusių tradicijų tęstinumą, teisinės formos pakeitimo iš „tradicinės religinės

bendruomenės ar bendrijos“ į „tradicine nelaikomą religinę bendruomenę ar bendriją“, nustatant, kokiais atvejais toks kreipimasis yra galimas.

Nuo 2010 m. pradžios taikoma paprastesnė dokumentų teikimo Juridinių asmenų registru tvarka. Nuo 2010 m. sausio 1 d. Juridinių asmenų registru nebeteikiami valdymo organų narių, turinčių teisę sudaryti sandorius, parašų pavyzdžiai, nes įsigaliojo LR CK 2.66 straipsnio 1 dalies 7 punkto pakeitimai (Žin., 2009, Nr. 135-5882), tad LR CK nenumato Juridinių asmenų registro pareigos kaupti ir teikti juridinių asmenų valdymo organų narių parašų pavyzdžius. Tai reiškia, kad religinių bendruomenių vadovai, teikdami bendruomenių dokumentus, nebeturi apsilankyti pas notarą.

Dabartiniame LR BK nuo jo įsigaliojimo 2003-05-01 yra numatyta baudžiamoji atsakomybė už trukdymą atlikti religines apeigas ar religines iškilmes asmeniui, kuris necenzūriniais žodžiais, įžūliais veiksmais, grasinimais, patyčiomis ar kitais nepadoriais veiksmais sutrikdė valstybės pripažintos religinės bendruomenės ar bendrijos pamaldas ar kitas apeigas arba iškilmes (LR BK 171 str.). Už tokią nusikalstamą veiką gali būti baudžiama viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu.

2007 m. Lietuvoje buvo atliktas tyrimas „Diskriminacija dėl religijos ir įsitikinimų Lietuvoje“. Tyrimo tikslas – siekti lygių galimybių Lietuvos Respublikoje įvairias religijas išpažįstantiems žmonėms ir jų grupėms, panaikinti diskriminaciją religiniu pagrindu ir įgyvendinti sąžinės laisvės principus. Tyrimą sudarė keli etapai: reprezentatyvus sociologinis kiekybinis tyrimas, kokybinis tyrimas apie diskriminaciją dėl religijos ir įsitikinimų bei Lietuvos Respublikos teisinės bazės, susijusios su tikėjimo ir įsitikinimų laisve, analizė. Tyrimas atskleidė, kad Lietuvos gyventojams vis dar būdingos neigiamos nuostatos įvairių religinių ir pasaulėžiūrinių grupių atžvilgiu.

2011 m. kovo–gegužės mėn. Lietuvoje vyko visuotinis gyventojų ir būstų surašymas, per kurį gyventojai galėjo pateikti duomenis apie priklausymą ar nepriklausymą religinei bendruomenei (atsakyti į klausimą nebuvo privaloma). (*žr. Trečiojo pranešimo II sk. 16 str.*)

Lietuvos Respublikos kompensacijos už žydų bendruomenių nekilnojamąjį turtą įstatymo projektas

2011 m. birželio 21 d. Lietuvos Respublikos Seimas, pripažindamas didelį Lietuvos žydų bendruomenės indėlį į Lietuvos kultūrą ir visuomenės pažangą iki Antrojo pasaulinio karo, Lietuvos okupacijos ir holokausto kaip visokeriopo žydų egzistencijos naikavimo pradžios ir siekdamas atkurti istorinį teisingumą ir gera valia kompensuoti už totalitarinių režimų okupacijų laikotarpiu neteisėtai nusavintą Lietuvos žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą priėmė *Geros valios kompensacijos už žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą įstatymą* (Žin., 2011, Nr. 80-

3897). Šį įstatymo projektą 2010 m. birželio mėn. Lietuvos Respublikos Seimui teikė Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

Pagal priimtą įstatymą, kuriame įtvirtintas kompensacijos už Lietuvos žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą dydis, mokėjimo terminai, tvarka ir naudojimo paskirtis, nutarta kompensuoti už totalitarinių režimų okupacijų laikotarpiu neteisėtai nusavintą Lietuvos žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą. Mokėtinos kompensacijos dydis sieks 128 milijonus litų ir ji bus mokama iš valstybės biudžeto Vyriausybės kompensacijomis disponuoti paskirtam fondui. Kompensacijos dydis nustatytas, atsižvelgiant į mūsų valstybės finansines galimybes, į Lietuvos archyvų departamento sudarytame Žydų bendruomenių išlikusio nekilnojamojo turto nuosavybę patvirtinančių dokumentų paieškos valstybės archyvuose sąrašė esančią informaciją bei valstybės įmonės Registrų centro pateiktus šio turto vertinimo duomenis.

Kompensacija bus pradėdama mokėti nuo 2013 m. sausio 1 d. ir baigiama 2023 m. kovo 1 d. Ją nuspręsta išmokėti kasmet dalimis, atsižvelgiant į valstybės finansines galimybes. Išmokėtina kompensacijos dalis bus nustatoma Seimui tvirtinant kiekvienų metų valstybės biudžetą. Atsižvelgiant į garbų Antrojo pasaulinio karo metais Lietuvoje gyvenusių ir nuo okupacinių totalitarinių režimų šiuo laikotarpiu nukentėjusių žydų tautybės asmenų amžių, priimtu įstatymu nutarta dalį kompensacijos sumos (t. y. 3 milijonus litų) išmokėti 2012 m.

Įstatyme taip pat įtvirtinama galimybė už Lietuvos žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą kompensuoti perduodant nuosavybės teise Vyriausybės paskirtam fondui valstybei priklausantį nekilnojamąjį turtą – pastatus ar jų dalis. Jei Vyriausybės nutarimu paskirtam fondui bus perduotas valstybei priklausantis nekilnojamas turtas, tokiu atveju piniginės kompensacijos dydis bus mažinamas perduodamo nuosavybės teise nekilnojamojo turto verte, kuri bus apskaičiuojama remiantis valstybės įmonės Registrų centro turimais masinio vertinimo duomenimis.

Siekiant užtikrinti, kad pagal įstatymą išmokėta piniginei kompensacija būtų panaudota tikslingai bei prisidėtų prie žydų religinės bendruomenės veiklos Lietuvoje stiprinimo, nutarta įtvirtinti ir teisinius saugiklius. Įstatyme nustatyta, kad kompensacija galės būti naudojama tik Lietuvos žydų religiniams, kultūros, sveikatos apsaugos, sporto, švietimo, mokslo tikslams Lietuvoje bei Antrojo pasaulinio karo metais Lietuvoje gyvenusiems ir nuo okupacinių totalitarinių režimų šiuo laikotarpiu nukentėjusiems žydų tautybės asmenims paremti. Perduotas nekilnojamas turtas taip pat galės būti naudojamas tik Lietuvos žydų religiniams, kultūros, švietimo ir mokslo tikslams.

Religinių bendruomenių finansavimas 2006–2010 m.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė kasmet atskiru nutarimu* skirdavo tikslinius asignavimus tradicinių Lietuvos religinių bendruomenių, bendrijų ir centrų maldos namams atkurti ir kitoms išlaidoms padengti.

8 lentelė. Religinių bendruomenių finansavimas 2006–2010 m. (tūkst. Lt)

	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
Lietuvos Vyskupų Konferencija	2982,6	2982,6	3002,2	3002,2	1604
Lietuvos stačiatikių arkivyskupija	163,2	163,2	164,2	164,2	92,1
Lietuvos Sentikių Bažnyčios Aukščiausioji Taryba	39,2	39,2	38,2	36,5	23,5
Lietuvos evangelikų liuteronų Bažnyčios Konsistorija	31,2	31,2	31,3	31,3	21,4
Lietuvos evangelikų reformatų Bažnyčios Sinodo Kolegija	12,3	11,1	9,5	8,7	7
Lietuvos evangelikų reformatų Bažnyčios – <i>Unitas Lithuaniae</i> – Sinodas	5,3;	6,5	8,2	9	7,1
Lietuvos musulmonų sunitų dvasinis centras – Muftiatas	13,1	13,1	13,1	13,1	11,7
Šv. Juozapato Bazilijonų ordino Vilniaus vienuolynas	10,4	10,4	10,4	10,4	10,2
Lietuvos karaimų religinė bendruomenė	10,3	10,3	10,3	10,3	10,1
Lietuvos žydų religinė bendrija	9,4	8,4	8,1	7,9	7,7
Kauno žydų religinė bendruomenė	1	2	2,3	2,5	2
Vilniaus miesto žydų religinė bendruomenė „Chassidie Chabad Lubavitch“	1	1	1	1	1
Rytų Sentikių Cerkvė, neturinti dvasinės hierarchijos, Vilniaus sentikių religinė bendruomenė	-	-	1,2	2,9	2,2
Viso	3279	3279	3300	3300	1800

9 straipsnis

1. Šalys įsipareigoja pripažinti, kad kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisė į žodžio laisvę apima pažiūrų laisvę ir laisvę gauti bei perduoti informaciją bei idėjas tautinės mažumos kalba be valstybinių institucijų įsikišimo ir nepaisant sienų. Šalys užtikrina, kad jų teisinėse sistemose nebus diskriminuojama tautinei mažumai priklausančių asmenų teisė kreiptis į žiniasklaidą.

2. Šio straipsnio 1 dalis netrukdo Šalims nediskriminuojant ir remiantis objektyviais kriterijais reikalauti licencijų garsinio radijo ir televizijos transliacijoms bei kino įmonėms.

3. Šalys netrukdo tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims kurti ir naudoti spaudinius. Šalys pagal savo garsinio radijo ir televizijos transliacijas reglamentuojančius teisės aktus ir atsižvelgdamos į 1 dalies nuostatas kiek įmanoma užtikrina, kad tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims būtų sudaryta galimybė kurti ir naudoti savo žiniasklaidos priemones.

* Žr. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimus: 2006 m. balandžio 13 d. Nr. 362, 2007 m. balandžio 18 d. nr. 379, 2008 m. gegužės 16 d. Nr. 454, 2009 m. birželio 3 d. Nr. 515, 2010 m. gegužės 19 d. Nr. 573.

4. Šalys savo teisinėse sistemose priima reikiamas priemones, kurios palengvintų tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims pasinaudoti teise kreiptis į žiniasklaidą ir skatintų pakantumą bei sudarytų sąlygas kultūriniam pliuralizmui.

1 dalis

Pagrindų konvencijos 9 straipsnio 1 dalyje išdėstytų tarptautinių įsipareigojimų Lietuvos Respublikoje yra laikomasi, ir asmenims, kad ir kokia būtų jų kilmė, rasė, religija ar įsitikinimas, užtikrinama teisė į saviraiškos laisvę.

Teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti garantuoja *Lietuvos Respublikos Konstitucijos* (Žin., 1992, Nr. 33-1014) 25 straipsnis. Jis taip pat skelbia, kad „žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai“. Be to, *Lietuvos Respublikos Konstitucijos* (Žin., 1992, Nr. 33-1014) 44 str. nustato, kad valstybė, politinės partijos ir visuomeninės organizacijos, kitos institucijos ar asmenys negali monopolizuoti masinės informacijos priemonių. Masinės informacijos cenzūra draudžiama.

Viešosios informacijos gavimo, parengimo, skelbimo ir platinimo tvarką, viešosios informacijos rengėjų, platintojų, jų savininkų ir žurnalistų teises ir atsakomybę nustato *Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo* (Žin., 1996, Nr. 71-1706; Žin., 2011, Nr. 78-3797 (2011-06-30)) 4 straipsniu kiekvienam asmeniui užtikrinama teisė laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus. Ši teisė taip pat apima laisvę laikytis savo nuomonės, taip pat įstatymų nustatytais sąlygomis ir tvarka rinkti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas.

Vadovaujantis *Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo* (Žin., 1996, Nr. 71-1706; Žin., 2010, Nr. 123-6263) 4 straipsnio 2 dalimi, „Lietuvos Respublikoje laiduojamas laisvas televizijos programų, kurios transliuojamos laikantis Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse nustatytų reikalavimų, priėmimas ir retransliavimas iš valstybių, Europos Sąjungos narių ir kitų Europos Tarybos konvenciją dėl televizijos be sienų ratifikavusių Europos šalių“. Tai suteikia galimybę žiūrėti įvairias užsienio televizijos stočių programas.

Garantuojama visuomenės informavimo laisvė – žmogus turi teisę nekliudomai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas, tačiau ši teisė negali varžyti kitų žmonių teisių ir laisvių. Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina žmogaus teisėms, sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei apsaugoti ar konstitucinei santvarkai ginti. Valstybės pareigūnai už trukdymą skleisti žinias visuomenės informavimo priemonėmis ir neteisėtą atsisakymą suteikti informaciją viešosios informacijos rengėjams ir žurnalistams atsako pagal Lietuvos Respublikos įstatymus. Visuomenės informavimo

laisvė negali būti ribojama kitaip, o tik įstatymais, kurie nustato valstybinę paslaptį ir jos apsaugą, tarnybinę paslaptį ir jos apsaugą, komercinę paslaptį ir jos apsaugą, asmens sveikatos (medicininę) paslaptį ir jos apsaugą, asmens teisių, jo privataus gyvenimo apsaugą.

Pagal *Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymą* (Žin., 1996, Nr. 71-1706; Žin., 2010, Nr. 123-6263) 34 straipsnį radijo ir televizijos laidos, transliuojamos ne lietuvių kalba, turi būti verčiamos į lietuvių kalbą arba rodomos su lietuviškais subtitrais, išskyrus mokomąsias, progines, specialiąsias ir retransliuojamas užsienio valstybių radijo ir televizijos programas ar laidas, taip pat transliuotojo sukurtas laidas, skirtas Lietuvos tautinėms mažumoms.

Lietuvos teisinėje sistemoje nėra teisės normų, kurios sudarytų prielaidas diskriminuoti tautinei mažumai priklausančių asmenų teisę kreiptis į visuomenės informavimo priemones. Tokios teisės įgyvendinimas praktikoje labiau priklauso nuo visuomenės informavimo priemonių, viešosios informacijos rengėjų ir žurnalistų požiūrio į atskiras tautines mažumas ar jai priklausančius asmenis, bet ne nuo įstatymų leidžiamosios valdžios pozicijos ar įstatymų turinio.

Lietuvoje taip pat laisvai platinama užsienyje leista spauda užsienio kalbomis.

2, 3 ir 4 dalys

Lietuvos Respublikos įstatymai, reglamentuojantys visuomenės informavimo sritį, nenumato teisinių kliūčių spaudinių leidybai, o transliavimo ir retransliavimo veikla licencijuota.

Tautinėms mažumoms priklausančias asmenis turi tokias pat galimybes, kaip ir bet kurie kiti asmenys, vykdyti visuomenės informavimo veiklą Lietuvos Respublikoje.

Lietuvos Respublikos įstatymai numato galimybę teikti finansinę paramą kultūros ir švietimo projektams. Vadovaudamasi *Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymu* (Žin., 1996, Nr. 71-1706; Žin., 2010, Nr. 123-6263), VšĮ Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas skelbia konkursus dalinei valstybės paramai gauti, kurių tikslas – skatinti nacionalinei kultūrai reikšmingų, išliekamąją vertę turinčių projektų šalyje ir regionuose kūrimą, laiduoti jų tęstinumą, užtikrinti minimalią paramą viešajai raiškai, prevencijos programų įgyvendinimui, vaikų ir jaunimo doroviniam ugdymui.

Minėti projektai prisideda prie Lietuvos tautinių mažumų tapatumo plėtros, Lietuvos ir Europos visuomenės integracijos skatinimo, įvairių kalbų dialogo puoselėjimo. 2010 m. fondas skyrė 97 000 litų projektams Lietuvos tautinių mažumų kalbomis.

Spauda, tinklalapiai:

Lietuvoje tautinių mažumų bendruomenėms sudarytos sąlygos kurti ir naudoti žiniasklaidos priemones savo gimtąja kalba. Šalyje leidžiami periodiniai leidiniai ir žurnalai rusų, lenkų bei jidiš kalbomis. Lietuvos totoriai leidžia laikraštį „Lietuvos totoriai“ lietuvių, rusų, lenkų kalbomis,

Lietuvos žydai – „Lietuvos Jeruzalė“.

Nuo 2008 m. aktuali informacija rusų ir lenkų kalbomis viešinama interneto dienraščiuose: <http://ru.delfi.lt/> (didžiausias ir populiariausias interneto dienraštis rusų kalba Baltijos šalyse), <http://www.kurier.lt/>, <http://www.runet.lt/> (rusų kalba), <http://kurierwilenski.lt/> (lenkų kalba). Visaginė publikuojami savaitraščiai rusų kalba „Sugardas“, „V každyj dom“, informacinis tinklalapis rusakalbiamis (žr. 9 ir 10 lenteles).

9 lentelė. Periodinių leidinių sąrašas, skirtas tautinių mažumų atstovams*

Laikraščio pavadinimas	Kokia kalba leidžiamas	Periodiškumas	Leidimo vieta
„Ekspress nedelia“ (<i>Экспресс неделя</i>)	rusų	savaitraštis	Vilnius
„Fan“ (<i>Fakty i Novosti</i>)*	rusų	savaitraštis	Visaginas
„Klaipėda“	lietuvių, rusų	savaitraštis	Klaipėda
„Kurier Wileński“	lenkų	dienraštis, 5 k. per savaitę	Vilnius
„Lietuvos Jeruzalė“	lietuvių, rusų, anglų, jidiš	4 kartus per metus	Vilnius
„Lietuvos totoriai“	lietuvių, rusų	mėnraštis	Kaunas
„Litovskij kurjer“ (<i>Литовский курьер</i>)	lietuvių, rusų	savaitraštis	Vilnius
„Magazyn Wileński“	lenkų	mėnraštis	Vilnius
„Spotkania“	lenkų	mėnraštis	Vilnius
„Nasz Czas“**	lenkų	savaitraštis	Vilnius
„Obzor“ (<i>Обзор</i>)	rusų	savaitraštis	Vilnius
„Respublika“ (<i>Республика</i>)	lietuvių, rusų	dienraštis	Vilnius
„Sugardas“	rusų, lietuvių	savaitraštis	Visaginas
„Vilniaus krašto savaitraštis“ (<i>Tygodnik Wilenszczyzny</i>)	lietuvių, lenkų	savaitraštis	Vilnius
„Vokiečių žinios Lietuvoje“ (<i>Deutsche Nachrichten fuer Litauen</i>)***	lietuvių, vokiečių	mėnraštis	Klaipėda
„V každyj dom“	rusų	savaitraštis	Visaginas
„Baltische Runschau“	vokiečių	mėnraštis	Vilnius
„Russkij mir Kaunasa“	rusų	mėnraštis	Kaunas

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos kultūros ministerija.

* Savaitraštis „Fan“ (*Fakty i Novosti*) buvo leidžiamas iki 2004 m.

** Savaitraštis „Nasz Czas“ buvo leidžiamas iki 2007 m.

*** Mėnraštis „Vokiečių žinių Lietuvoje“ (*Deutsche Nachrichten fuer Litauen*) buvo leidžiamas iki 2005 m.

10 lentelė. Leidiniai pagal kalbas*

Žurnalai ir kiti periodiniai leidiniai pagal kalbas	2006	2007	2008	2009
Iš viso	556	581	587	589
Vienkartinis tiražas, tūkst. egz.	4083	4303,0	5474,0	4656,0
Metinis tiražas, mln. egz.	68 778,0	72 703,0	77 015,0	65 804,0
Lietuvių kalba				
leidinių skaičius	490	500	513	515
vienkartinis tiražas, tūkst. egz.	3838	4056	5245	4456
metinis tiražas, tūkst. egz.	67 676	71 509	75 715	64 813
Rusų kalba				

leidinių skaičius	9	11	8	9
vienkartinis tiražas, tūkst. egz.	22	21	11	16
metinis tiražas, tūkst. egz.	43	42	24	75
Anglų kalba				
leidinių skaičius	51	55	50	49
vienkartinis tiražas, tūkst. egz.	698	679	707	301
metinis tiražas, tūkst. egz.	156	170	154	118
Lenkų kalba				
leidinių skaičius	6	5	4	5
vienkartinis tiražas, tūkst. egz.	123	64	59	62
metinis tiražas, tūkst. egz.	29	8	8	9
Vokiečių kalba				
leidinių skaičius	1	1	3	3
vienkartinis tiražas, tūkst. egz.	5	1	26	35
metinis tiražas, tūkst. egz.	5	3	54	128
Kitos kalbos				
leidinių skaičius	10	10	12	11
vienkartinis tiražas, tūkst. egz.	238	409	510	553
metinis tiražas, tūkst. egz.	38	48	56	57

* Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centro duomenys skelbiami Lietuvos statistikos departamento Rodiklių duomenų bazėje.

Daugiakultūriam ugdymui skirta interneto svetainė <http://www.daugiakalbemokykla.smm.lt>, kurioje pateikiama medžiaga kalbų (lietuvių, kitų gimtųjų, užsienio kalbų) mokytojams, dirbantiems su tautinėmis mažumomis.

Radijas ir televizija

Viešasis transliuotojas – Lietuvos radijas ir televizija – pagal Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo (Žin., 1996, Nr. 102-2319; 2010, Nr. 123-6261) nustatytus reikalavimus privalo užtikrinti, kad laidos būtų skirtos įvairių tautybių ir įsitikinimų žmonėms.

Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija transliuoja įvairios trukmės informacines laidas tautinėms mažumoms (rusų, baltarusių, lenkų, jidiš, ukrainiečių kalbomis) (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Lietuvos nacionalinės televizijos transliuojamos laidos tautinių mažumų atstovams*

Kokiai tautinei bendrijai skirta laida	Kokia kalba transliuojama laida	Laidos pavadinimas	Laidos periodiškumas	Trukmė min.	Koku laiku transliuojama (val.)	Pastabos
Baltarusių	baltarusių	„Vilniaus sąsiuvinis“ (<i>Vilenskij sšytak</i>)	kiekvieną penktadienį	15	12.00–12.15	kartojama per LTV2 programą
Lenkų	lenkų	„Vilniaus albumas“ (<i>Album Wilenski</i>)	kiekvieną antradienį	15	12.00–12.15	kartojama per LTV2 programą
Rusų	rusų	„Rusų gatvė“ (<i>Russkaja ulica</i>)	kiekvieną trečiadienį	15	12.00–12.15	kartojama per LTV2 programą
Ukrainiečių	ukrainiečių	„Trembita“	kiekvieną pirmadienį	15	12.00–12.15	kartojama per LTV2 programą
Žydų	lietuvių	„Menora“	kiekvieną	15	12.00–12.15	kartojama per

			ketvirtadienį			LTV2 programą
Įvairioms	rusų	„Krikščionio žodis“ (<i>Christjanskoje slovo</i>)	kas antrą šeštadienį	15	08.15–08.30	kartojama per LTV2 programą
Įvairioms	rusų	„Vakaro žinios“ (<i>Večernij vestnik</i>)	darbo dienomis	5	23.15–23.20	kartojama per LTV2 programą

* Šaltinis: Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos duomenys.

Lietuvos radijas:

Vienintelė Lietuvoje pusvalandinė žinių laida rusų kalba transliuojama kasdien 16.30 val. per Lietuvos radiją.

Tautinių bendrijų programą „Santara“ rengia 11-a šešių tautybių žurnalistų. Joje kalbama lietuviškai, lenkiškai, rusiškai, baltarusiškai ir ukrainietiškai. Kasdien 15.00 val. transliuojama programa „Klasika“. Laidos Lietuvos žydams transliuojamos 15.00 val. pirmąjį ir trečiąjį mėnesio ketvirtadienį, o ukrainiečiams – antrąjį ir ketvirtąjį mėnesio penktadienį. Programų Lietuvos baltarusiams galima klausytis antradieniais ir paskutinį mėnesio šeštadienį.

Laida lenkų kalba – seniausia tautinių mažumų laida Lietuvos radijo eteryje. Laida lenkų kalba transliuojama kasdien nuo 15.30 iki 16.00 val.

Lietuvoje lenkų kalba transliuoja privati radijo stotis – „Znad Wili“ (<http://www.znadwili.lt/>). Šioje radijo stotyje 2007 ir 2008 m. buvo parengtas radijo laidų ciklas „Tautinės mažumos Europoje“. Lietuvoje rusų kalba transliuoja privati radijo stotis – „Русское Радио Балтия“ (<http://www.rusradio.lt/>). Visagino ir Klaipėdos miestuose veikia vietinės radijo stotys, transliuojančios radijo laidas rusų kalba (žr. 12 lentelę).

12 lentelė. Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos programų apimtis valandomis pagal kalbas

	Transliuota			
	2006	2007	2008	2009
Radio programos	15 587	22 212	22 422	22 185
lietuvių kalba	14 871	21 496	21 748	21 534
rusų kalba	285	290	236	263
lenkų kalba	183	182	183	182
anglų kalba	182	182	178	144
kitos kalbos	66	62	77	62
Televizijos programos	5217	5350	6602	5526
lietuvių kalba	5109	5271	6541	5486
rusų kalba	65	50	24,5	9,7
lenkų kalba	13	9	12,2	7,6
kitos kalbos	30	20	24,5	22,4
	Vidutinis transliacijos laikas per parą			
	2006	2007	2008	2009
Radio programos	42,7	60,9	61,4	60,8
lietuvių kalba	40,7	58,9	59,6	59,0
rusų kalba	0,7	0,8	0,6	0,7

lenkų kalba	0,5	0,5	0,5	0,5
anglų kalba	0,5	0,5	0,5	0,4
kitos kalbos	0,2	0,2	0,2	0,2
Televizijos programos	14,3	14,6	18,1	15,1
lietuvių kalba	14	14,4	17,9	15,0
rusų kalba	0,2	0,1	0,05	0,03
lenkų kalba	0,03	0,02	0,03	0,02
kitos kalbos	0,1	0,1	0,05	0,06
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys				

10 straipsnis

1. Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę laisvai ir nevaržomai, privačiai ir viešai, žodžiu ir raštu vartoti savo mažumos kalbą.
2. Šalys tose teritorijose, kuriose tradiciškai arba gausiai gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, jiems prašant, ir jei toks prašymas atitinka realų poreikį, kiek įmanoma stengiasi minėtiems asmenims sudaryti sąlygas tautinės mažumos kalbą vartoti bendraujant su administracinės valdžios institucijomis.
3. Šalys įsipareigoja užtikrinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę jam suprantama kalba nedelsiant gauti informaciją apie jo sulaikymo priežastis ir pateiktų kaltinimų pobūdį bei priežastis ir teisę gintis ta kalba, prireikus nemokamai naudojantis vertėjo paslaugomis.

1 dalis

Kalba yra vienas svarbiausių tautinių mažumų tapatumo bruožų. Galimybė laisvai ir nevaržomai, raštu ir žodžiu vartoti gimtąją kalbą ypač aktuali tose valstybės teritorijose, kuriose glaudžiai gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (Žin., 1992, Nr. 33-1014) 14 straipsnio nuostatos įtvirtina lietuvių kalbą kaip valstybinę (ją privalu vartoti tik viešajame Lietuvos gyvenime, o privačiai tautinei mažumai priklausantys asmenys žodžiu ir raštu gali vartoti bet kurią jiems priimtina kalbą). Be to, *Lietuvos Respublikos Konstitucijos* (Žin., 1992, Nr. 33-1014) 37 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad „piliečiai, priklausantys tautinėms bendrijoms, turi teisę puoselėti savo kalbą“.

Lietuvoje po Antrojo pranešimo pateikimo tebegalioja 1995 m. priimtas *Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymas* (Žin., 1995, Nr. 15-344), kuris nereglamentuoja Lietuvos gyventojų neoficialaus bendravimo ir religinių bendruomenių bei asmenų, priklausančių tautinėms bendrijoms, renginių kalbos (žr. *Antrojo pranešimo II sk.10 str. 1 d.*).

Seimui pateikto *Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo projekto* 1 str. 2 dalyje nustatyta: „Įstatymas nereglamentuoja tautinėms mažumoms ar etninėms grupėms priklausančių

asmenų ir jų bendrijų kitų įstatymų nustatytos teisės puoselėti gimtąją kalbą, taip pat religinių bendrijų kalbos.“

2 dalis

Vadovaujantis *Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo* (Žin., 1995, Nr. 15-344) 6 straipsniu, valstybės ir savivaldos institucijų, įstaigų, tarnybų, taip pat kitų tarnybų ir įstaigų vadovai, tarnautojai ir pareigūnai turi mokėti valstybinę kalbą pagal Vyriausybės nustatytas kalbos mokėjimo kategorijas. Šio įstatymo 7 straipsnyje pažymėta, kad „Valstybės ir savivaldos institucijų, įstaigų ir organizacijų, ryšių, transporto, sveikatos ir socialinės apsaugos, policijos ir teisėsaugos tarnybų, prekybos ir kitų gyventojų aptarnavimo įstaigų vadovai turi užtikrinti, kad gyventojai būtų aptarnaujami valstybine kalba“. Šie abiejų straipsnių reikalavimai taikomi visiems be išimties paminėtiems asmenims, taip pat ir tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims. Atkreiptinas dėmesys, kad visiems Lietuvos piliečiams, kad ir kaip jie mokėtų valstybinę kalbą, sudarytos sąlygos naudotis kultūrinėmis ir politinėmis teisėmis ir galimybėmis. Tai atitinka *Lietuvos Respublikos Konstitucijos* (Žin., 1992, Nr. 33-1014) 29 straipsnyje įtvirtintą žmonių lygiateisiškumo principą, pagal kurį negalima žmogaus teisių varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

Teisę fiziniams asmenims kreiptis į administracines institucijas (tiek savivaldos, tiek valstybės mastu) savo gimtąją kalba įtvirtina *Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas* (Žin., 1999, Nr. 60-1945; Žin., 2007, Nr.12-497). Šio įstatymo 32 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata, kad kai asmuo, dėl kurio pradėta administracinė procedūra, ar kiti suinteresuoti asmenys nemoka ar nesupranta lietuvių kalbos, administracinėje procedūroje turi dalyvauti vertėjas. *Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo* įgyvendinimą reglamentuoja Asmenų prašymų nagrinėjimo ir jų aptarnavimo viešojo administravimo institucijose, įstaigose ir kitose viešojo administravimo subjektuose taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. nutarimu; šių taisyklių 18 ir 19.1 punktuose nustatyta teisė asmeniui, nemokančiam valstybinės kalbos, kreiptis į viešojo administravimo instituciją savo kalba.

Dar 1989 m. priimtame *Tautinių mažumų įstatyme* (Žin., 1989, Nr. 34-485; Žin., 1991, Nr. 4 – 117) buvo numatyta galimybė administracinių teritorinių vienetų, kuriuose gausiai gyvena kuri nors tautinė mažuma, vietos įstaigose ir organizacijose, taip pat informaciniuose užrašuose greta valstybinės kalbos vartoti tos tautinės mažumos kalbą. Tačiau įstatymas nereglementavo, kaip šios nuostatos turi būti įgyvendintos. Vadovaujantis *Lietuvos Respublikos teritorijoje galiojančių įstatymų, priimtų iki 1990 m. kovo 11 d., galiojimo laikino pratęsimo įstatymo* (Žin., 1997, Nr. 118-3046; 2008, Nr. 149-5993) 1 straipsnio 10 punktu, jis nustojo galioti 2010 m. sausio 1 d.

Kultūros ministerijos koordinuojama darbo grupė parengė ir Lietuvos Respublikos

Vyriausybei pateikė *Tautinių mažumų įstatymo koncepcijos projektą* (žr. *Trečiojo pranešimo II sk. 3 str.*). Šiame koncepcijos projekte įtvirtintos nuostatos, numatančios teisiškai įtvirtinti galimybę gyvenamosiose vietovėse, kuriose kompaktiškai gyvena tautinėms mažumoms priklausančių asmenų, kreiptis tautinės mažumos kalba į teritorinius valstybinio ir savivaldybių administravimo subjektus, jeigu asmuo, priklausantis tautinei mažumai, to prašo. Gyvenamųjų vietovių, kurioms taikomos šio punkto nuostatos, sąrašą tvirtins Lietuvos Respublikos Vyriausybė arba jos įgaliota institucija. Ši galimybė teisiškai įtvirtintų jau egzistuojančią šiose gyvenamosiose vietovėse praktiką, kai viešojo administravimo institucijų tarnautojai ir pareigūnai su asmenimis, kurie į juos kreipiasi, bendrauja ne tik valstybine, bet abiem pusėm priimtina kalba (rusų, lenkų kalbomis) (žr. *Antrojo pranešimo II sk. 10 str. 2 dalį*).

3 dalis

Po Antrojo pranešimo Lietuvoje nepakito teisinis reglamentavimas, garantuojantis asmenims, nemokantiems valstybinės kalbos, teisę ir galimybę naudotis vertėjo paslaugomis dalyvaujant teisiniuose veiksmuose, per administracinių bylų teisenos, administracinės teisės pažeidimų, baudžiamojo ir civilinio proceso bylų nagrinėjimą. Kiekvienam sulaikytajam ar suimtajam nedelsiant jam suprantama kalba turi būti pranešama, kuo jis sulaikomas ar dėl ko jis suimamas (žr. *Antrojo pranešimo II sk. 10 str. 3 dalį*).

Lietuvos kriminalinės policijos biuro duomenimis, vertėjų funkcijas atlieka 7 darbuotojai, iš jų 3 – anglų, 2 – vokiečių, 1 rusų, 1 rusų ir lenkų kalbomis, kurie atlieka Lietuvos kriminalinės policijos biuro žinioje esančių dokumentų vertimą iš ir į užsienio kalbas, taip pat verčia žodžiu.

Nacionalinės teismų administracijos duomenimis, 2010 m. Lietuvos Respublikos teismuose 2010 m. dirbo 75 vertėjai pagal darbo sutartis: Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme – 1; penkiuose apygardų teismuose – 13; penkiuose apygardų administraciniuose teismuose – 3; penkiasdešimt keturiuose apylinkių teismuose – 58. Daugiausia vertėjų dirbo Vilniaus miesto 1, 2, 3, Vilniaus rajono, Trakų rajono, Klaipėdos miesto apylinkių teismuose.

11 straipsnis

- 1. Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę savo pavardę (tėvo vardą) ir vardą (vardus) vartoti mažumos kalba bei teisę į tai, kad jie būtų oficialiai pripažinti pagal Šalių teisinėse sistemose nustatytas sąlygas.**
- 2. Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę savo mažumos kalba viešai pateikti ženklus, įrašus ir kitą privataus pobūdžio informaciją.**
- 3. Šalys tose teritorijose, kuriose tradiciškai gausiai gyvena tautinei mažumai**

priklausantys asmenys, remdamosi savo teisinės sistemos reikalavimais, o prireikus – ir sutartimis su kitomis valstybėmis, bei atsižvelgusios į konkrečias sąlygas, visuomenei skirtus tradicinius vietovių, gatvių pavadinimus ir kitus topografinius įrašus stengiasi daryti taip pat ir mažumos kalba, jeigu yra pakankamas tokio žymėjimo poreikis.

1 dalis

Asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, vardai ir pavardės išduodamuose asmens tapatybę ir pilietybę patvirtinančiuose dokumentuose, rašomos lietuviškais rašmenimis.

Lietuvos Respublikos paso įstatymo (Žin., 2001, Nr. 99-3524) 4 straipsnio 5 dalyje ir *Lietuvos Respublikos asmens tapatybės kortelės įstatymo* (Žin., 2001, Nr. 97-3417) 4 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad duomenys minėtuose asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose įrašomi lietuviškais rašmenimis, piliečio vardas (vardai) ir pavardė – Lietuvos Respublikos teisės aktų, reglamentuojančių vardų ir pavardžių rašymą asmens dokumentuose, nustatyta tvarka.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1999 m. spalio 21 d. nutarime konstatavo, kad Lietuvos Respublikos piliečių vardai ir pavardės pasuose turi būti rašomi lietuviškais rašmenimis. Tokios pat nuostatos Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas laikėsi ir 2009 m. lapkričio 6 d. sprendime dėl minėto nutarimo nuostatų išaiškinimo, kur buvo konstatuota, kad Lietuvos Respublikos piliečio pase įrašius asmens vardą ir pavardę valstybine kalba, to paties paso kitų įrašų skyriuje galima įrašyti asmens vardą ir pavardę kitokiais, ne lietuviškais, rašmenimis ir nesugramatinta forma, kai asmuo to pageidauja; toks asmens vardo ir pavardės įrašas paso kitų įrašų skyriuje nelietuviškais rašmenimis neturėtų būti prilygintas įrašui apie asmens tapatybę valstybine kalba.

2010 m. balandžio mėn. Seimas atmetė Ministro Pirmininko Andriaus Kubiliaus pateiktą *Vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymo projektą* (Nr. XIP - 1644(2)), kuriuo buvo siūloma sudaryti galimybę dokumentuose vardus ir pavardes rašyti ne tik lietuviškais, bet ir lotyniško pagrindo rašmenimis. Seimas po pateikimo pritarė svarstyti alternatyvaus *Vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymo projekto* svarstymui.

Šiuo įstatymo projektu siekiama įgyvendinti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išaiškinimą dėl galimybės Lietuvos Respublikos kompetentingų institucijų išduodamuose dokumentuose vardus ir pavardes papildomai rašyti ir kitų kalbų grafine forma, kai asmuo to pageidauja ar kai yra poreikis išsaugoti kitose valstybėse vartotą vardo ir pavardės formą. Pateiktame įstatymo projekte nustatyta, kad užsieniečių, įgyjančių Lietuvos Respublikos pilietybę, vardas ir pavardė, užsieniečių pavardę paėmusių sutuoktinių, Lietuvos Respublikos piliečių pavardė ir jų pavardę gavusių vaikų ir vaikaičių, Lietuvos Respublikos piliečių, vardas ir pavardė turi būti perrašomi lietuviška forma, remiantis dokumento šaltiniu, ir oficialiai vartojami pagal Valstybinės

lietuvių kalbos komisijos patvirtintas taisyklės. Tačiau jame numatyta, kad Lietuvos Respublikos piliečio pageidavimu jo vardas ir pavardė Lietuvos Respublikos *paso kitų įrašų skyriuje* galėtų būti papildomai įrašomi jo pasirinktos kitos (nelietuvių) kalbos grafine forma, jei tai lotyniško pagrindo rašmenys. Jei pilietis pageidautų jam išduodamo *paso kitų įrašų skyriuje* nurodyti savo pavardės ir vardo formą nelotyniško pagrindo rašmenimis, šalia turėtų būti nurodyta ir forma, perrašyta lotyniško pagrindo rašmenimis. Nelietuviška vardo ir (arba) pavardės forma negalėtų būti oficialiai vartojama vietoj lietuviškos formos ir negalėtų būti kaip nors prilyginta lietuviškos formos oficialiam vartojimui, bet dokumentuose ji galėtų būti nurodoma kaip papildoma informacija.

ES Teisingumo Teisme nagrinėjama byla *Runevič-Vardyn*, C-391/09 pagal Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2009 m. rugsėjo 8 d. nutartimi pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą byloje pagal pareiškėjų Malgožatos Runevič-Vardyn ir Łukaszo Paweł Wardyno pareiškimą dėl įpareigojimo pakeisti civilinės būklės aktų įrašus. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo ES Teisingumo Teismui pateiktais klausimais iš esmės siekiama išsiaiškinti, ar tai, kad Lietuvos Respublikos civilinės būklės aktuose asmenų vardai ir pavardės rašomi tik valstybinės kalbos rašmenimis, neprieštarauja 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyvai 2000/43/EB, įgyvendinančiai vienodo požiūrio principą asmenims, kad ir kokia būtų jų rasė arba etninė priklausomybė, ir Europos Bendrijos steigimo sutarties 12 (diskriminacijos, be kitų pagrindų, dėl pilietybės draudimas) bei 18 (ES piliečio teisė laisvai judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje) straipsniams (dabar – Sutarties dėl ES veikimo 18 ir 21 straipsniai).

Lietuvos Respublikos Vyriausybė Lietuvos Respublikos Seimui pasiūlė (2010 m. birželio 16 d. nutarimu Nr. 793) klausimą dėl vardų ir pavardžių reglamentavimo tobulinimo svarstyti po to, kai ES Teisingumo Teismas išnagrinės *Runevič-Vardyn* bylą.

2011 m. gegužės 12 d. ES Teisingumo Teismas paskelbė sprendimą byloje *Runevič-Vardyn*, C-391/09. ES Teisingumo Teismas išskyrė tris situacijas: 1) pareiškėjos pagrindinėje byloje vardo ir mergautinės pavardės gimimo ir santuokos liudijimuose rašybos klausimą, 2) pareiškėjo pagrindinėje byloje pavardės, prijungtos prie pareiškėjos mergautinės pavardės, rašybos klausimą ir 3) pareiškėjo vardų rašybos klausimą.

Pirmuoju iš šių klausimų ES Teisingumo Teismo nuomone laisvo judėjimo Sąjungoje teise pasinaudojusi pareiškėja pagrindinėje byloje, kurios vardas ir iki santuokos turėta pavardė Lietuvos Respublikos civilinės būklės aktų įrašuose negali būti pakeisti ir gali būti užrašyti tik lietuvių kalbos rašmenimis, negali būti laikoma esanti mažiau palankioje padėtyje nei iki jai šia teise pasinaudojant, todėl šiuo atveju jos laisvo judėjimo teisės nebuvo apribotos ES teisės prasme. Taigi ES teisė nedraudžia Lietuvos Respublikos valdžios institucijoms atsakyti pakeisti vieno iš savo piliečių vardo ir iki santuokos sudarymo turėtos pavardės transkripciją, kai jie buvo įregistruoti gimus pagal nacionalinės teisės aktus.

Taip pat šiuo sprendimu nustatyta, kad nacionalinis teismas turi nustatyti, ar kompetentingoms valdžios institucijoms remiantis nacionalinės teisės aktais atsisakius pakeisti Sąjungos piliečių poros santuokos liudijimą ir abiejų sutuoktinių bendrą pavardę užrašyti, pirma, vienodai ir, antra, taip, kad ji atitiktų sutuoktinio, su kurio pavarde susijęs klausimas sprendžiamas, kilmės valstybės narės rašybos taisyklės, suinteresuotiesiems asmenims gali kilti rimtų administracinių, profesinių ir asmeninių nepatogumų. Jei taip, tai yra Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 21 straipsnyje kiekvienam Sąjungos piliečiui pripažintų laisvių ribojimas, kuris gali būti pateisinamas, tik jeigu jis pagrįstas objektyviomis priežastimis ir yra proporcingas nacionalinės teisės teisėtai siekiamam tikslui. Jei bus įrodyta, kad toks atsisakymas sukelia jiems rimtų administracinių, profesinių ir asmeninių nepatogumų, nacionalinis teismas turės nustatyti, ar tokiu atsisakymu yra užtikrinama interesų – pareiškėjų pagrindinėje byloje teisės į jų asmeninio ir šeimos gyvenimo gerbimą ir, kita vertus, teisėtai atitinkamos valstybės narės valstybinės kalbos ir jos tradicijų apsaugos – pusiausvyrą.

Trečiuoju klausimu ES Teisingumo Teismas pažymėjo, jog atsižvelgiant į tai, kad diakritiniai ženklai yra praleidžiami daugelyje kasdienio gyvenimo situacijų dėl techninių priežasčių, bei į tai, kad užsienio kalbos nemokantis asmuo dažniausiai nesupranta šių ženklų reikšmės, mažai tikėtina, jog vien diakritinių ženklų nenaudojimas sukeltų realių ir rimtų nepatogumų, kurie galėtų būti laikomi laisvo judėjimo teisės apribojimu. Todėl Lietuvos Respublikos kompetentingų valdžios institucijų atsisakymas, remiantis taikytiniais Lietuvos Respublikos teisės aktais, pakeisti Sąjungos piliečio, turinčio kitos valstybės narės pilietybę, santuokos liudijimą taip, kad jo vardai jame būtų užrašyti su diakritiniais ženklais, kurie naudojami jo kilmės valstybės narės išduotuose civilinės būklės aktų liudijimuose, ir laikantis tos valstybės narės valstybinės kalbos rašybos taisyklių, neriboja SESV 21 straipsnyje kiekvienam Sąjungos piliečiui pripažintų laisvių. Šį ES Teisingumo Teismo sprendimą byloje Runevič-Vardyn, C-391/09 galima rasti Teisingumo Teismo internetinėje svetainėje: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/.

2 ir 3 dalis

Teisinis reglamentavimas, užtikrinantis galimybę vartoti informacinius užrašus viešai, po Antrojo pranešimo nepasikeitė (žr. *Antrojo pranešimo II sk. 10 str. 2 dalį*).

Lietuvos vyriausias administracinis teismas (toliau – LVAT) suformavo tokią praktiką (LVAT 2009 m. sausio 30 d. byloje):

gyvenamųjų vietų gatvių pavadinimų lentelėse gali būti vartojama tik oficiali vietovardžių forma, nes tai susiję su valstybinės kalbos vartojimu viešajame gyvenime. Ankstesnėse bylose LVAT yra pripažinęs, kad teisei vartoti valstybinę lietuvių kalbą yra būdingas viešojo intereso aspektas, kuris teisės taikymo požiūriu nesietinas su konkrečiais asmenimis ir tuo, kaip asmenys

suvokia savo tautinį autentiškumą. Konstitucinio Teismo doktrinoje taip pat yra pabrėžiamas konstitucinis valstybinės kalbos statusas, kuris reiškia, kad lietuvių kalba privalomai vartojama tik viešajame Lietuvos gyvenime. Šie išaiškinimai nepatenka į Valstybinės kalbos įstatymo 18 straipsnio 1 dalies, kurioje nustatyta galimybė greta valstybinės kalbos pateikti ir kitomis kalbomis tautinių bendrijų organizacijų pavadinimus ir jų informacinius užrašus, reglamentavimo sferą.

Dėl *Pagrindų konvencijos* LVAT išreiškė šią nuomonę: „Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos, kuri ratifikuota Lietuvos Respublikos 2000 m. vasario 17 d. 11 straipsnio 3 dalyje kalbama apie šalių susitarimą, remiantis savo teisinės sistemos reikalavimais, o prireikus – ir sutartimis su kitomis valstybėmis, atsižvelgiant į konkrečias sąlygas, visuomenei skirtus tradicinius vietovių, gatvių pavadinimus ir kitus topografinius įrašus stengtis daryti taip pat ir mažumos kalba, jeigu yra pakankamas tokio žymėjimo poreikis.

Teisėjų kolegija sprendžia, kad pagal savo pobūdį ir turinį Pagrindų konvencija yra politinio-programinio, o ne norminio reguliavimo pobūdžio. Tokią išvadą teisėjų kolegija daro, įvertinusi Pagrindų konvencijoje aptariamus principus, vartojamas sąvokas. Aptariamoje Pagrindų konvencijos normoje vartojamos tokios sąvokos kaip „stengiasi“, „remdamosi savo teisinės sistemos reikalavimais“, „atsižvelgusios į konkrečias sąlygas“ rodo, kad kiekvienos Pagrindų konvenciją pasirašiusios (ratifikavusios) šalies įstatymų leidėjas turi diskrecijos teisę spręsti apie poreikį vietovių, gatvių pavadinimus ir kitus topografinius įrašus daryti taip pat ir tautinės mažumos kalba. Taigi konkreti mažumų kalbų vartojimo tvarka ir apimtis turi būti įteisinta kiekvienos valstybės nacionaliniais teisės aktais. Šios teisės poreikis, realizavimo tvarka ir mechanizmas Lietuvos Respublikos galiojančiais teisės aktais nėra detalizuoti. Tiek aptariamoje Pagrindų konvencijoje, tiek tarptautinėje Lietuvos ir Lenkijos sutartyje akcentuojamas ne tik veiksmingos tautinių mažumų apsaugos, bet ir pagarbos valstybių teritoriniam vientisumui ir nacionaliniam suverenitetui, nacionalinės Lietuvos Respublikos Konstitucijos bei šalies įstatymams principas, taip pat kitų asmenų, ypač daugumos arba priklausančių kitoms tautinėms mažumoms, teisių ir laisvių principas. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvoje gyvenantys asmenys save priskiria daugiau kaip šimtui tautybių. Jų tautų kalbose vartojami įvairūs rašmenys, dažnai visiškai arba iš dalies nesutampantys su lietuvių kalbos rašmenimis.

Konstitucinis Teismas 1995 m. spalio 17 d. taip pat pažymėjo, kad „principas *pacta sunt servanda* („sutarties privaloma laikytis“) nereiškia, kad skirtingos valstybės negali pasirinkti skirtingų tarptautinės teisės normų įgyvendinimo savo vidaus teisinėje sistemoje būdų ir formų. Tai yra kiekvienos valstybės suvereni teisė. Todėl valstybių teisinėse sistemose taikomi įvairūs tarptautinės teisės normų įgyvendinimo vidaus teisėje būdai ir formos. Be to, yra pripažinta, kad apskritai tarptautinės teisės ir konkrečiai tarptautinių sutarčių galiojimas valstybės teisinėje sistemoje visada priklauso nuo vidaus teisės“.

LVAT savo praktikoje (LVAT 2009 m. rugsėjo 14 d. nutartis byloje Nr. A-261-997/2009) taip pat konstatavo, kad, vykdydama Pagrindų konvenciją, Vyriausybė privalo nustatyti Konvencijos 11 straipsnio 3 dalies (kurioje numatoma teisė vartoti tradicinius vietovių ir gatvių pavadinimus) įgyvendinimo tvarką, t. y. įvertinti reikšmingas aplinkybes ir sukurti reikiamus teisės aktus.

Kultūros ministerijos koordinuojamos darbo grupės parengtame Tautinių mažumų įstatymo koncepcijos projekte numato įtvirtinti galimybę gyvenamosiose vietovėse, kuriose gausiai gyvena tautinei mažumai priklausančių asmenų, greta vietovių, gatvių ir kitų topografinių objektų oficialiųjų pavadinimų valstybine kalba teikti ir tradicinius pavadinimus tautinių mažumų kalbomis. Pavadinimai tautinių mažumų kalbomis nebus laikomi oficialiaisiais pavadinimais, jų teikimo būdus ir tvarką nustatys Lietuvos Respublikos Vyriausybė arba jos įgaliota institucija. (*žr. Trečiojo pranešimo II sk. 3 str.*).

12 straipsnis

- 1. Prireikus Šalys imasi priemonių švietimo ir mokslinių tyrimų srityse informacijai apie savo tautinių mažumų ir daugumos kultūrą, istoriją, kalbą ir religiją skleisti.**
- 2. Šioje situacijoje Šalys, be kita ko, sudaro reikiamas sąlygas mokytojams rengti ir naudotis vadovėliais bei sukuria sąlygas ryšiams tarp skirtingų bendruomenių studentų ir mokytojų palaikyti.**
- 3. Šalys įsipareigoja sudaryti vienodas galimybes tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims įgyti visų lygių išsilavinimą.**

1 dalis

Svarbų vaidmenį šioje švietimo ir mokslinių tyrimų srityse atlieka Švietimo ir mokslo ministerija, Kultūros ministerija, Kultūros paveldo departamentas prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos, Kultūros, filosofijos ir meno institutas, Vilniaus universitetas (toliau – VU), VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, VU Orientalistikos centras, VU Religinių studijų ir tyrimų centras, Vilniaus jidiš institutas, Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvos socialinių tyrimų centro Etninių tyrimų institutas bei Darbo ir socialinių tyrimų institutas, taip pat NVO – Lietuvos žmogaus teisių centras. Minėtos įstaigos atlieka arba organizuoja sociologinius ir mokslinius tyrimus, dalyvauja nacionaliniuose ir tarptautiniuose projektuose, rengia konferencijas, seminarus ir kitus renginius, kuria ir įgyvendina šios srities švietimo programas. Šios institucijos taip pat analizuoja tautinių mažumų teises ir laisves reglamentuojančius teisės aktus, kaupia informacinę medžiagą apie jų kultūrą, istoriją ir religiją, teikia metodinę, konsultacinę paramą, telkia mokslininkų, specialistų ir visuomenės atstovų pajėgas šioje srityje.

2 dalis

Lietuvos aukštosios mokyklos, įgyvendindamos universitetinių ir neuniversitetinių (koleginių) studijų programas, rengia pedagogus visoms Lietuvos ikimokyklinio ugdymo, bendrojo ugdymo mokykloms pagal Pirmosios pakopos (pagrindinių studijų) programas, suteikiančias pedagogikos dalyko, konkretaus mokomojo dalyko bakalauro ir auklėtojo arba mokytojo profesinę kvalifikaciją

Mokymas Lietuvos aukštosiose mokyklose vyksta lietuvių kalba, nes visi būsimieji mokytojai turi būti tinkamai pasirengę pedagoginei veiklai bet kurioje mokykloje, įgyvendinančioje ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas valstybine lietuvių kalba. Vilniaus pedagoginiame universitete galima įgyti baltarusių, lenkų, rusų, vokiečių filologijos bakalauro kvalifikacinį laipsnį ir mokytojo profesinę kvalifikaciją, kuri suteikia galimybę dirbti mokyklose tautinės mažumos kalba gimtųjų kalbų mokytojais.

Ikimokyklinio ugdymo, bendrojo ugdymo mokyklose tautinės mažumos kalba dirbantiems pedagogams kvalifikacijos tobulinimas ir atestavimas organizuojamas pagal bendrą Lietuvos švietimo sistemoje veikiančią pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ir atestavimo tvarką. Remiantis tarptautiniais susitarimais, užsienio aukštosiose mokyklose mokytojams sudaromos galimybės įgyti ir tobulinti savo kvalifikaciją.

Vadovėlių, skirtų tautinių mažumų mokykloms, leidyba ir aprūpinimas jais Lietuvoje organizuojami vadovaujantis bendrais principais, išdėstytais Mokyklų aprūpinimo bendrojo lavinimo dalykų vadovėliais ir mokymo priemonėmis tvarkos apraše (Žin., 2009, Nr. 61-2450). Lietuvoje yra išleisti visi originalūs lenkų, rusų gimtosios kalbos vadovėliai 1–12 klasėms, šių vadovėlių autoriai yra lenkų, rusų tautinių bendruomenių atstovai, mokytojai ir mokslininkai, dirbantys Lietuvos universitetuose ir bendrojo lavinimo mokyklose. Šiuo metu leidžiami naujos kartos gimtosios lenkų kalbos vadovėliai (antra originalių vadovėlių serija), buvo išleisti antros kartos originalūs rusų gimtosios kalbos vadovėliai pradinėms klasėms 2010–2011 mokslo metams. Galiojančių vadovėlių sąrašė yra 28 vadovėliai lenkų gimtajai kalbai mokytis, 23 vadovėliai rusų gimtajai kalbai mokytis, kitiems mokomiesiems dalykams skirti 39 vadovėliai lenkų kalba ir 42 vadovėliai rusų kalba. Tautinių mažumų mokykloms yra skiriama 19 pavadinimų originalių vadovėlių lietuvių valstybinei kalbai mokytis.

Kitų mokomųjų dalykų vadovėliai pradinio ugdymo ir pagrindinio ugdymo programai įgyvendinti verčiami iš lietuvių kalbos. Nuo 2001 m. mokyklos pačios užsisako vadovėlius, o leidyklos juos leidžia pagal mokyklų bendruomenių užsakymus. Vadovėlius mokyklos įsigyja naudodamos lėšas, skiriamas iš mokinio krepšelio.

3 dalis

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (Žin., 1991, Nr. 23-593; Žin., 2011, 38-1804) yra skelbiama, kad Lietuvos švietimo sistema apima: formalųjį švietimą (pradinį, pagrindinį, vidurinį ugdymą, formalųjį profesinį mokymą ir aukštojo mokslo studijas); neformalųjį švietimą (ikimokyklinį, priešmokyklinį, kitą neformalųjį vaikų (taip pat formalųjį švietimą papildantį ugdymą) ir suaugusiųjų švietimą); savišvietą ir švietimo pagalbą (profesinį orientavimą, švietimo informacinę, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę ir specialiąją pagalbą, sveikatos priežiūrą mokykloje, konsultacinę, mokytojų kvalifikacijos tobulinimo ir kitą pagalbą).

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (Žin., 1992, Nr. 33-1014) 41 straipsnis nustato, kad asmenims iki 16 metų mokslas yra privalomas. Mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo ugdymo ir profesinį mokymą organizuojančiose mokyklose yra nemokamas. Aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus gebėjimus. Gerai mokėsi abiturientai gali pretenduoti į valstybės finansuojamas studijų vietas valstybinėse aukštosiose mokyklose (įgyvendinančiose universitetinių ir neuniversitetinių (koleginių) studijų programas).

Baigiant vidurinio ugdymo programą organizuojami brandos egzaminai. Nuo 1999 m. pradėta brandos egzaminų reforma Lietuvoje įtvirtino tik vieną privalomąjį egzaminą – lietuvių kalbos, kitus egzaminus mokiniai laiko pasirinktinai. 2011 m. kaip ir 2010 m. brandos atestatui gauti mokinys privalo išlaikyti 2 egzaminus, maksimalus galimų laikyti pasirenkamųjų egzaminų skaičius – 5. Lenkų, rusų, baltarusių kalbos brandos egzaminas yra įtrauktas į pasirenkamųjų egzaminų sąrašą, o mokyklų tarybos gali apsispręsti, privalomas jis tos mokyklos abiturientams ar ne. Lietuvoje pasirenkamąjį mokyklinį tautinės mažumos gimtosios kalbos brandos egzaminą gali rinktis laikyti visi to norintys mokiniai. Lenkų bendruomenės pageidavimu Brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkoje numatyta, kad su mokyklos taryba suderintą sprendimą dėl mokymosi kalbos (baltarusių, lenkų, rusų, vokiečių) priima mokyklos direktorius iki einamųjų metų sausio 10 d.

Baigiant pagrindinę mokyklą (t. y. 10 klasę) yra vykdomas pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimas (neprivalomas). Mokiniai, besimokantys mokyklose lenkų, rusų, baltarusių mokamąja kalba, gali patikrinti matematikos, lietuvių valstybinės kalbos ir gimtosios kalbos žinias. Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinime dalyvauja daugiau nei 80 procentų visų Lietuvos dešimtokų.

2011 m. priėmus naujos redakcijos *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymą* (Žin., 1991, Nr. 23-593; Žin., 2011, 38-1804), jo 38 straipsnis reglamentuoja, kad pasiekimų patikrinimas pagal bendrojo ugdymo programas (brandos egzaminai, įskaitos ir kiti mokymosi pasiekimų patikrinimo būdai) bus vykdomi pagal švietimo ir mokslo ministro patvirtintas mokymosi pasiekimų patikrinimų programas ir mokymosi pasiekimų patikrinimų organizavimo bei vykdymo tvarkos aprašus, mokinių pasiekimų tyrimus. Šie mokymosi pasiekimų patikrinimai organizuojami vienodi

visų mokomųjų kalbų mokyklų mokiniams, nepažeidžiant lygių galimybių principo, apibrėžto šio įstatymo 5 straipsnyje. Visos bendrojo ugdymo mokyklos užtikrina lietuvių kalbos mokėjimą pagal bendrąją švietimo ir mokslo ministro patvirtintą programą (pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir brandos egzaminų).

Šiuo metu Lietuvoje mokiniai laiko lietuvių gimtosios ir lietuvių valstybinės kalbos brandos egzaminus pagal skirtingas programas, todėl tai gali būti traktuojama kaip nevienodų galimybių sudarymas išsilavinimui įgyti. Švietimo ir mokslo ministerija ėmėsi veiksmų dėl lietuvių kalbos brandos egzamino pagal vieną programą įvedimo. Pateikiame dokumentus, kuriuose buvo numatytas Lietuvių kalbos egzamino laikymas pagal vieną programą:

1. *Tautinių mažumų švietimo nuostatose* (2002 m.) numatyta „užtikrinant visiems moksleiviams lygias galimybes studijuoti Lietuvos aukštosiose mokyklose, organizuoti visų bendrojo lavinimo mokyklų abiturientams lietuvių kalbos raštingumo brandos egzaminą pagal tokią pačią programą, šios nuostatos įgyvendinimui parengti tvarką bei sukurti reikiamas sąlygas ugdymo procese“.

2. *Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004–2008 metų programos įgyvendinimo priemonėse* – „įdiegti vienodo turinio lietuvių kalbos brandos egzaminą visiems vidurinio išsilavinimo programoms baigiantiems vaikams“. Nurodytas terminas iki 2007 m. II ketv.

3. *Lietuvos lenkų tautinės mažumos švietimo raidos strategijoje* (2005 m.) – „Siekiant užtikrinti lygias mokinių galimybes stojant į aukštąsias mokyklas, numatoma brandos egzaminų lietuvių kalbos testus rengti pagal tą pačią programą visiems Lietuvos abiturientams, nepriklausomai nuo mokyklos mokomosios kalbos. Tai bus vykdoma suderinus lietuvių kalbos mokymo programas (gimtosios ir valstybinės) ir jas įgyvendinus. Šiam tikslui įgyvendinti numatytas pereinamasis laikotarpis iki 2008 metų“.

4. *Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir brandos egzaminų tobulinimo 2008–2012 metais priemonių plane* buvo įtvirtinta nuostata nuo 2012 metų lietuvių kalbos egzaminą vykdyti pagal bendrą egzamino programą (vietoj buvusių lietuvių (gimtosios) ir lietuvių (valstybinės) kalbos brandos egzaminų).

5. Vykdamas *Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008–2012 m. programą* šiems sprendimams įgyvendinti parengta viena lietuvių kalbos vidurinio ugdymo programa visoms bendrojo lavinimo mokykloms. Planuodami įvesti lietuvių kalbos brandos egzaminą pagal bendrą egzamino programą (egzaminas vyks 2013 m., jį laikys 2012–2013 m. m. abiturientai), nuo 2011 m. rugsėjo 1 d. įvedama viena lietuvių kalbos vidurinio ugdymo bendroji programa, kuriai įgyvendinti numatomos būtinos priemonės (papildomos pamokos, vadovėliai, kita mokomoji medžiaga) mokyklose tautinės mažumos kalba.

Priemonės, susijusios su valstybinės kalbos mokymo plėtimu mokyklose tautinės mažumos

kalba, užtikrins vienodas galimybes tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims įgyti visų lygių išsilavinimą (Pagrindų konvencijos 12 str. 3 dalis) ir paskatins rasti visapusiškai ir veiksmingai lygybei tarp tautinei mažumai ir tautinei daugumai priklausančių asmenų visose ekonominio, socialinio, politinio ir kultūrinio gyvenimo srityse (Pagrindų konvencijos 4 str. 2 dalis). Šios priemonės atitinka ir bendrąją Lietuvos integracinę politiką (Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategija), kurios pagrindinis tikslas – siekti Lietuvoje gyvenančių asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, integracijos į Lietuvos visuomenę – sudaryti jiems tinkamas sąlygas gyventi, dirbti ir mokytis Lietuvoje, taip pat išsaugoti jų tapatumą ir užtikrinti tautinių santykių darną.

13 straipsnis

1. Šalių švietimo sistemose pripažįstama tautinei mažumai priklausančių asmenų teisė steigti savo privačias švietimo ir mokymo įstaigas bei joms vadovauti.

2. Naudojimasis šia teise nesusijęs su jokiais Šalių finansiniais išpareigojimais.

1 dalis

Vilniuje veikia dvi privačios valstybinio standarto išsilavinimą teikiančios tautinių mažumų mokyklos: tai Marinos Mižigurskajos vidurinė mokykla, Žydų vidurinė mokykla „Menachemo namai“. Klaipėdoje – Klaipėdos nevalstybinė specialioji pagrindinė mokykla „Svetliačiok“ (veikia nuo 1991 m.) rusų ir lietuvių mokomosiomis kalbomis.

Lietuvoje veikia ir nevalstybinės bendrojo lavinimo mokyklos nelietuvių mokymo kalba. Kai kurios tautinės mažumos, pvz., lenkai, baltarusiai, ukrainiečiai, vokiečiai, žydai, latviai, armėnai, karaimai, totoriai, graikai, turi šeštadienines (sekmadienines) mokyklas. 2006–2010 mokslo metais tokių mokyklų buvo virš 40 (žr. 13 lentelę). Šios mokyklos suteikia galimybių mokytis gimtosios kalbos, istorijos, supažindina su tautine kultūra ir tradicijomis bei kultūros paveldu.

13 lentelė. Šeštadieninės (sekmadieninės) mokyklos

Eil. Nr.	Mokyklos pavadinimas
ARMĖNŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 4	
1.	Kauno armėnų bendrijos sekmadieninė mokykla
2.	Lietuvos armėnų bendrijos sekmadieninė mokykla
3.	Visagino tautinių bendrijų centro „Gimtoji mokykla“ armėnų klasė
4.	Armėnų bendruomenės VAN sekmadieninė mokykla
BALTARUSIŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 3	
1.	Baltarusių sekmadieninė mokykla „Krynička“
2.	Visagino tautinių bendrijų centro „Gimtoji mokykla“ baltarusių klasė Veikia prie <i>Krok</i> centro
3.	Šalčininkų baltarusių mokykla

GRAIKŲ SEKMADIENINĖ MOKYKLA – 1	
1.	Lietuvos graikų draugija „Patrida“ sekmadieninė mokykla
KARAIMŲ SEKMADIENINĖ MOKYKLA – 1	
1.	Lietuvos karaimų kultūros bendrijos sekmadieninė mokykla
LATVIŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 2	
1.	Akmenės rajono latvių draugijos „Sakta“ sekmadieninė mokykla
2.	Joniškio latvių draugijos „Avots“ sekmadieninė mokykla
LENKŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 14	
1.	Lietuvos lenkų sąjungos Kauno skyriaus šeštadieninė mokykla
2.	Lietuvos lenkų sąjungos Klaipėdos skyriaus sekmadieninė mokykla „Plomzcyek“
3.	Lenkų kalbos mokykla prie Kėdainių lenkų draugijos
4.	Lietuvos lenkų sąjungos Šilutės miesto skyriaus sekmadieninė mokykla
5.	Lietuvos lenkų sąjungos Zarasų rajono skyriaus Turmanto šeštadieninė mokykla „Usmiech“
6.	Kauno Veršvų vidurinės mokyklos sekmadieninė mokykla-fakultatyvas
7.	Lenkų sekmadieninė mokykla Vievyje – Šviesos vidurinė mokykla
8.	Meikštų lenkų sekmadieninė mokykla-fakultatyvas
9.	Švenčionių lenkų sekmadieninė mokykla
10.	Švenčionių papildomo ugdymo centro sekmadieninė lenkų mokykla Tautinių mažumų etnokultūros mokykla
11.	Visagino m. tautinių bendrijų centro „Gimtoji mokykla“ lenkų klasė
12.	Lenkų šeštadieninė mokykla prie Vilniaus 3-iosios internatinės mokyklos (Naujoji Vilnia)
13.	Lenkų sekmadieninė mokykla Naujojoje Vilnioje
14.	M. Sirokoslės vidurinė mokyklos lenkų vaikų sekmadieninė estetinio lavinimo studija „Kogucik“ („Gaidelis“)
RUMUNŲ SEKMADIENINĖ MOKYKLA – 1	
1.	Lietuvos rumunų kultūros bendrijos „Dačija“ sekmadieninė mokykla
RUSŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 4	
1.	VšĮ Alytaus jaunimo centro rusų sekmadieninė mokykla
2.	Kėdainių rusų sekmadieninė mokykla
3.	VšĮ Rusų sekmadieninė mokykla
4.	Krikščioniškojo švietimo draugijos „Slovo“ sekmadieninė mokykla
TOTORIŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 4	
1.	Vilniaus krašto Lietuvos totorių bendruomenės sekmadieninė mokykla
2.	40 totorių kaimo sekmadieninė mokykla-būrelis „Očkol“
3.	Visagino tautinių bendrijų centro „Gimtoji mokykla“ totorių klasė
4.	Totorių sekmadieninė mokykla Alytuje
UKRAINIEČIŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 3	
1.	Jonavos ukrainiečių šeštadieninė (sekmadieninė) mokykla prie Jonavos „Santarvės“ vidurinės mokyklos
2.	Sekmadieninė ukrainiečių mokykla
3.	Visagino tautinių bendrijų centro „Gimtoji mokykla“ ukrainiečių klasė
UZBEKŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 1	
1.	Lietuvos uzbekų bendrijos „Pachtakor“ sekmadieninė mokykla
VOKIEČIŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 4	
1.	Sekmadieninė muzikinio profilio mokykla prie Lietuvos vokiečių kultūros bendrijos
2.	Šiaulių vokiečių bendrijos sekmadieninė mokykla „Heimatgruss“

3.	Visagino tautinių bendrijų centro „Gimtoji mokykla“ vokiečių klasė
4.	Kauno vokiečių kultūros draugijos vaikų sekmadieninė mokykla
ŽYDŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 3	
1.	Kauno žydų bendruomenės sekmadieninė mokykla
2.	Klaipėdos žydų bendruomenės sekmadieninė mokykla
3.	Šiaulių žydų sekmadieninė mokykla
Iš viso:	43

Šaltinis: Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys.

2 dalis

Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas skatino naujų šeštadieninių ir sekmadieninių mokyklų steigimąsi bei siekė, kad visų Lietuvoje gyvenančių tautybių atstovai galėtų mokytis gimtosios kalbos ir mokytis gimtąja kalba. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas organizacinę ir finansinę paramą šioms mokykloms laikė vienu iš savo prioritetų: 2006-2009 m. joms skirta virš 200 000,00 Lt. Paramą tautinių mažumų šeštadieninėms (sekmadieninėms) mokykloms taip pat skyrė Švietimo ir mokslo ministerija: 2006-2009 m. skirta apie 24 000 Lt.

Švietimo ir mokslo ministerija 2007 ir 2008 m. inicijavo Šeštadieninių ir sekmadieninių tautinių mažumų mokyklų etnokultūrinės raiškos projektų rėmimo konkursus, 2007-2008 m. skirdama virš 150 000 Lt. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas bei Švietimo ir mokslo ministerija rėmė Šeštadieninių (sekmadieninių) tautinių mažumų mokyklų festivalius.

Užtikrindamas teisę mokytis gimtosios kalbos, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas rėmė rusų, lenkų ir valstybinės kalbos nelietuvių mokamąją kalba mokyklų mokinių olimpiadas.

Tautinių mažumų šeštadieninių (sekmadieninių) mokyklų ir vyriausybinių institucijų atstovai turėjo galimybę susipažinti su kitose ES šalyse vykdoma tautinių mažumų politika ir aplankyti šeštadienines mokyklas. 2006 m. studijų vizitas – seminaras organizuotas į Lenkiją, 2007 m. - į Čekiją, 2008 m. - į Estiją ir Latviją.

14 straipsnis

- 1. Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę mokytis savo mažumos kalbos.**
- 2. Šalys tose teritorijose, kuriose tradiciškai arba gausiai gyvena tautinėms mažumoms priklausančias asmenys, jei yra pakankamas poreikis, savo švietimo sistemose kiek įmanoma stengiasi užtikrinti, kad mažumoms priklausančias asmenys turėtų reikiamas galimybes mokytis tos mažumos kalbos arba mokytis ta kalba.**
- 3. Šio straipsnio 2 dalis įgyvendinama nepažeidžiant nuostatos mokytis oficialios kalbos arba mokytis ta kalba.**

1 ir 2 dalys

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (Žin., 1991, Nr. 23-593; Žin., 2011, 38-1804) 30 straipsnyje numatyta, kad vietovėse, kuriose tradiciškai gausiai gyvena tautinė mažuma, jeigu bendruomenė prašo, savivaldybė laiduoja mokymąsi tautinės mažumos kalba arba tautinės mažumos kalbos.

Mokyklos tautinių mažumų kalbomis įsikūrusios vietovėse, kuriose gausiai ir kompaktiškai gyvena tautinių mažumų atstovai. Mokyklos lenkų mokomąja kalba įsikūrusios Vilniuje, Vilniaus, Šalčininkų, Trakų ir Švenčionių rajonuose, o rusų mokomąja kalba – Vilniuje, Klaipėdoje, Visagine, po vieną mokyklą Kaune, Šiauliuose, po kelias mokyklas Vilniaus, Šalčininkų, Trakų, Švenčionių rajonuose. Tautinių mažumų mokyklos, suteikiančios valstybinio standarto išsilavinimą, registruojamos Švietimo įstaigų bei mokslo ir studijų institucijų valstybės registre.

Mokyklų ir besimokančių jose mokinių skaičius nuolat kinta ir per pastaruosius 20 metų Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę, mokyklų skaičius didėjo, dabar – mažėja, o mokinių skaičius kito netolygiai: rusų mokomąja kalba pastoviai mažėjo, lenkų iki 2000 m. didėjo, nuo 2000 m. mažėja, bet ši tendencija būdinga ir mokyklų lietuvių mokomąja kalba mokiniams.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (Žin., 1991, Nr. 23-593; Žin., 2011, 38-1804) numato, kad valstybinė, savivaldybės ikimokyklinio ugdymo ir bendrojo ugdymo mokykla sudaro sąlygas tautinėms mažumoms priklausantiems mokiniams papildomai mokytis gimtosios kalbos, jeigu yra realus poreikis, yra tos kalbos specialistas ir ugdymo procesas vykdomas kita mokomąja kalba (žr. 14 ir 15 lenteles).

14 lentelė. Mokinių skaičius

Mokymo metai	1990/ 1991	1993/ 1994	1996/ 1997	2000/ 2001	2004/ 2005	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011
Lietuvių	409295	422216	459799	522569	536120	430028	440378	383672
Rusų	76038	58743	52315	41162	27026	19671	17634	16294
Lenkų	11407	15312	19212	22303	19507	15064	14170	13391
Baltarusių	-	-	179	169	139	143	165	173

Šaltinis: Švietimo ir mokslo ministerijos duomenys.

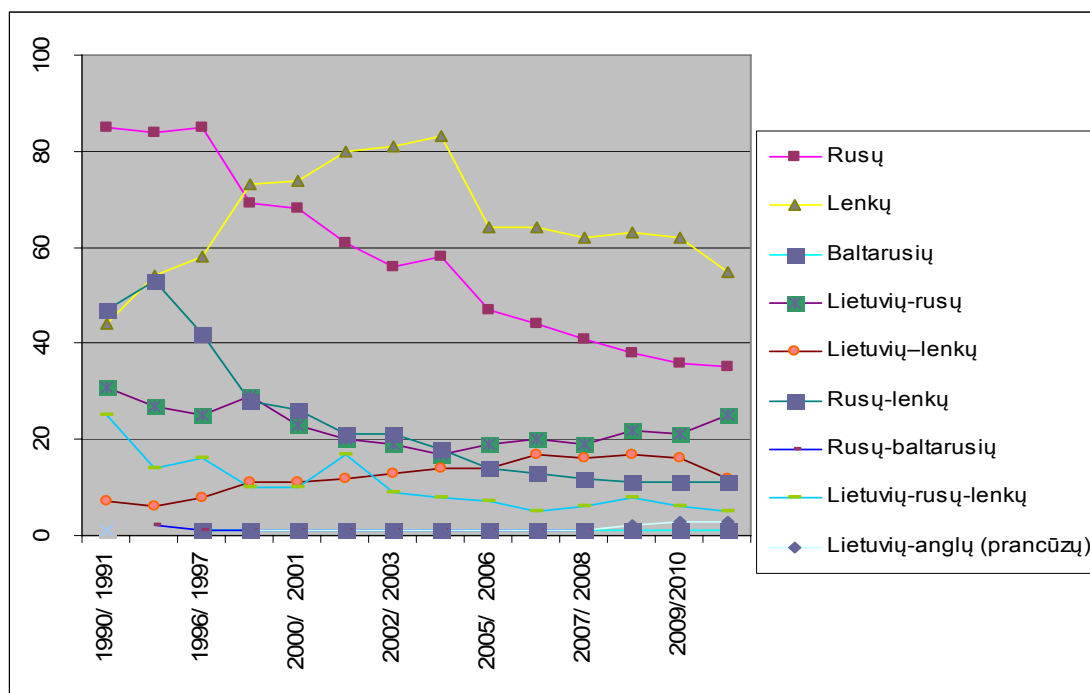
15 lentelė. Mokyklų skaičius

Mokymo metai	1990 / 1991	2000 / 2001	2008 / 2009	2009 / 2010	2010 / 2011
Lietuvių	1801	2031	1254	1195	1163
Rusų	85	68	38	36	36
Lenkų	44	74	63	62	55
Baltarusių	–	1	1	1	1
Lietuvių–rusų	31	23	22	21	17
Lietuvių–lenkų	7	11	17	16	12
Rusų–lenkų	47	26	11	11	10
Rusų–baltarusių	–	1	–	–	–
Lietuvių–rusų–lenkų	25	10	8	6	4

Šaltinis: Švietimo ir mokslo ministerijos duomenys.

Gerinant mokymo kokybę Lietuvoje per paskutinį dešimtmetį vyksta ir mokyklų tinklo optimizavimas, todėl mažėja mokyklų skaičius, t. y. mažos mokyklos uždaromos arba prijungiamos prie didesnių (jos tampa didelių mokyklų skyriais, mokiniai jose mokomi, bet tokios mokyklos nebeturi juridinio asmens statuso – visa tokių skyrių veikla planuojama ir vykdoma iš centrinės mokyklos). Per dešimtmetį (nuo 2000–2001 m. m.) mokyklų lietuvių mokomąja kalba skaičius sumažėjo beveik dukart, analogiškai procesai vyko ir su mokyklomis rusų mokomąja kalba, kiek lėčiau mažėjo mokyklų lenkų mokomąja kalba skaičius, kaip ir mišrių mokyklų (kuriose yra klasių skirtingomis mokomosiomis kalbomis) skaičius (žr. 2 paveikslą).

2 paveikslas. Tautinių mažumų mokyklų skaičiaus raida

Šaltinis: Švietimo ir mokslo ministerijos duomenys.

Naujos redakcijos *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo* (Žin., 1991, Nr. 23-593; Žin., 2011, 38-1804) 30 straipsnis įtvirtina nuostatas, kad bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokyklos tautinėms mažumoms priklausantiems mokiniams sudaro sąlygas puoselėti tautinį, etninį ir kalbinį identitetą, mokytis gimtosios kalbos, istorijos ir kultūros. Bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokykloje, kurios nuostatuose (įstatuose), atsižvelgiant į tėvų (globėjų, rūpintojų) ir mokinių pageidavimą, įteisintas mokymas tautinės mažumos kalbos arba mokymas tautinės mažumos kalba, ugdymo procesas gali būti vykdomas arba kai kurie dalykai mokomi tautinės mažumos kalba. Šiose mokyklose lietuvių kalbos dalykas yra sudėtinė ugdymo programos dalis ir jos mokymui skiriama ne mažiau laiko kaip gimtosios kalbos mokymui.

Bendrojo ugdymo mokyklos tautinės mažumos kalba ugdymo procesą organizuoja pagal

Švietimo ir mokslo ministro patvirtintus *Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendruosius ugdymo planus*, kuriuose numatytas visoms Lietuvos mokykloms tų pačių mokomųjų dalykų mokymas, bet mokyklos tautinės mažumos kalba dar moko gimtosios kalbos (privalomasis dalykas). Yra parengtos ir patvirtintos baltarusių, lenkų, rusų, vokiečių bendrosios programos, pagal kurias mokytojai pasirengia individualias programas, pritaikytas mokinių poreikiams.

Bendrojo lavinimo mokyklų tautinės mažumos kalba finansavimas

Lėšos, skiriamos bendrojo lavinimo mokykloms, kurių steigėjos yra savivaldybės, iš valstybės biudžeto ir yra apskaičiuojamos pasitelkiant sutartinių mokinių skaičiaus apskaičiavimo metodiką. Sutartinių mokinių skaičiaus apskaičiavimo metodika nustato, kiek reikia lėšų per metus vienam vaikui ugdyti, atsižvelgiant į mokyklos tipą, ugdymo programą (1–4 klasių, 5–8 klasių, 9–10 klasių, 11–12 klasių), vietovę – mieste ar kaime yra mokykla, specialiųjų poreikių mokinius, tautinių mažumų mokyklų mokinius, kitus rodiklius. Tautinių mažumų bendrojo lavinimo mokyklų mokiniui šioje metodikoje numatytas 10 proc. didesnis koeficientas, kad padengtų ugdymo plano išlaidas, susijusias su tautinių mažumų švietimo poreikių tenkinimu. Ilgą laiką mokykloms tautinių mažumų mokomąja kalba buvo skiriamos 10 proc. didesnės mokinio krepšelio lėšos, 2007 m. mišrioms mokykloms (mokyklos, kuriose yra tiek klasės lietuvių mokomąja kalba, tiek klasės tautinių mažumų mokomosiomis kalbomis) mokinio krepšelio lėšos buvo padidintos iki 20 proc., o nuo 2008 m. visoms mokykloms tautinės mažumos kalba buvo nustatytos 20 proc. didesnės mokinio krepšelio lėšos. Nuo 2009 m. rugsėjo 1 d. mokinio krepšelio dydis mokiniui, besimokančiam mokykloje tautinės mažumos kalba, taikomas 15 proc. didinimo koeficientas. Nuo 2011 m. sausio 1 d. tautinės mažumos mokyklos mokiniui pritaikius 15 proc. koeficientą skiriama 3806 Lt (kai sutartinio mokinio krepšelis – 3310 Lt). Mokinio krepšelio lėšos yra naudojamos pedagogų atlyginimams, mokytojų kvalifikacijai tobulinti, vadovėliams, vaizdinėms ir techninėms priemonėms įsigyti. Nuo 2006 m. krepšelyje atsirado lėšų mokinių pažintinei veiklai, nuo 2007 m. – profesiniam orientavimui, nuo 2009 m. – brandos egzaminams administruoti, vykdyti ir vertinti bei profesinės linkmės meninio ugdymo programos moduliams finansuoti, nuo 2010 m. – informacinėms kompiuterinėms technologijoms diegti ir naudoti, išorės auditui organizuoti.

Pastaraisiais metais sudarytos sąlygos tautinių mažumų atstovams mokytis savo gimtosios kalbos visur, kur mokyklos mokomoji kalba skiriasi nuo mokinio gimtosios kalbos. Tai reiškia, kad tautinių mažumų grupėms priklausantys asmenys savo gimtosios kalbos gali mokytis ne tik mokyklose, kur tradiciškai mokoma lenkų, rusų ar baltarusių kalbomis, bet ir bet kurioje kitoje Lietuvos mokykloje. Pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo bendrieji ugdymo planai nustato, kad gimtosios kalbos mokymą galima organizuoti tada, kai norą mokytis gimtosios kalbos pareiškia 5 vaikai ir mokykloje yra šio dalyko mokytojas. Tai ypač svarbu nedidelėms tautinių mažumų

grupėms, kurios iki šiol turėjo vienintelę galimybę mokytis gimtosios kalbos – neformaliojo ugdymo institucijose, kuriose labiausiai paplitusi mokymo forma yra šeštadieninės (sekmadieninės) mokyklos (žr. *Trečiojo pranešimo II sk. 13 str.*).

3 dalis

Žr. Trečiojo pranešimo II sk. 12 str. 3 dalies informaciją.

15 straipsnis

Šalys sudaro sąlygas, reikalingas tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims veiksmingai dalyvauti kultūriniame, socialiniame ir ekonominiame gyvenime bei visuomeniniuose reikaluose, visų pirma tuose, kurie jiems yra reikšmingi.

Lietuvos Respublikos Konstitucija ir kiti teisės aktai garantuoja asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, dalyvavimą kultūriniame, socialiniame ir ekonominiame gyvenime bei visuomeniniuose reikaluose (žr. *Antrojo pranešimo II sk. 15 str.*).

Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas

2008 m. priimtas *Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo pakeitimo įstatymas* (Žin., 2008, Nr. 83-3293), kuriame buvo atsižvelgta į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimą „*Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*“ (Žin., 2006, Nr. 123-4650).¹⁰

2010 m. gruodžio 2 d. priimtas *naujas Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas* (Žin., 2010, Nr. 144-7361), kuris įsigaliojo nuo 2011 m. balandžio 1 d. Šis įstatymas nenumato jokių apribojimų, susijusių su rasės, tautybės, kilmės ar kitais pagrindais, įgyjant, suteikiant, atkuriant, grąžinant ar netenkant pilietybės.

Dalyvavimas politiniame gyvenime

Lietuvoje gyvenančios tautinės bendruomenės aktyviai dalyvauja šalies politiniame gyvenime. Politinis tautinių mažumų atstovavimas yra užtikrinamas dvejopai, t. y. per tautinių mažumų partijas ir per kitas Lietuvos partijas.

Šiuo metu yra įregistruotos trys politinės tautinių mažumų partijos: Lietuvos lenkų rinkimų

¹⁰ Konstitucinis Teismas šiame nutarime pažymėjo, kad pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją toks įstatyminis reguliavimas, kai didžiulė dalis Lietuvos Respublikos piliečių tuo pat metu gali būti ir kitų valstybių piliečiai, yra nepateisinamas. Konstitucinis Teismas šiuo nutarimu konstatavo, kad tuo metu galiojusio Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo (Žin., 2002, Nr. 95-4087) 1 straipsnio 1 punktą (dėl dvejetainės pilietybės ir repatriacijos), 17 str. 3 d. (dėl dvejetainės pilietybės ir repatriacijos), 18 str. d. (dėl dvejetainės pilietybės), 20 str. 2 d. (dėl dvejetainės pilietybės) ir 16 str. 1 d. bei Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymo (Žin., 2002, Nr. 95-4088) 2 str. 2 d. (dėl repatriacijos) prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

akcija (toliau – LLRA), Lietuvos rusų sąjunga (toliau – LRS) ir Politinė partija Rusų aljansas.

Iki 2010 m. vidurio veikusi Lietuvos lenkų liaudies partija atsisakė etninės ir regioninės partijos įvaizdžio ir teigia tradicinių krikščioniškų vertybių šeimoje ir visuomenėje išsaugojimą, glaudesnę Lietuvos integraciją į euroatlantines struktūras (ypač NATO) ir tarptautinių santykių Lietuvoje harmonizavimą.

Dalyvavimas rinkimuose

Lietuvos Respublikos įstatymai užtikrina teisę į demokratiškus (visuotinius, lygius, tiesioginius ir slaptus) rinkimus: visi Lietuvos piliečiai, kad ir kokia būtų jų tautybė, rasė ar įsitikinimai, turi teisę rinkti ir būti išrinkti į Lietuvos Respublikos Prezidento, Seimo nario, Europos Parlamento nario ir savivaldybės tarybos nario pareigas.

Teisiniai reglamentavimai, nustatantys tautinių mažumų dalyvavimą rinkimuose, renkant Lietuvos Respublikos Prezidentą ir Seimo narius po Antrojo pranešimo pateikimo, nepasikeitė (*žr. Antrojo pranešimo II sk. 15 str.*). Lietuvos Respublikos piliečiai (taip pat ir tautinei mažumai priklausantys asmenys) turi teisę rinkti Seimo narius, Respublikos Prezidentą, kad ir kokia būtų jų gyvenamoji vieta (t. y. jų gyvenamoji vieta gali būti netgi ne Lietuvoje).

2008 m. rinkimuose į Lietuvos Respublikos Seimą dalyvavo 2 politinės tautinių mažumų partijos: LRS ir LLRA, kur pastarosios partijos trims nariams buvo suteiktas Seimo nario mandatas.

2009 m. birželio 7 d. Lietuvoje pirmą kartą vyko rinkimai į Europos Parlamentą. Šiuose rinkimuose dalyvavo ir lenkų tautinių mažumų politinė partija – LLRA, kurios pirmininkas buvo išrinktas į Europos Parlamentą. Prieš šiuos rinkimus, 2009 m. gegužės mėn., LLRA pirmininkas dalyvavo Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimuose, kur sulaukė nemažos rinkėjų paramos Šalčininkų ir Vilniaus raj.

Pagal *Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo* naująją redakciją, kuri įsigaliojo nuo 2010 m. liepos 20 d. (*Žin.*, 1994, 53-996; *Žin.*, 2010, Nr. 86-4523) dar labiau išplėstos nuolatinio administracinio vieneto (savivaldybių) gyventojų galimybės dalyvauti vietos reikalų sprendime, nes kandidatus į savivaldybės tarybos narius gali kelti ne tik partijos. Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 34 straipsnyje nustatyta, „kad kiekvienas asmuo, kuris yra nuolatinis šios savivaldybės gyventojas ir kuriam rinkimų dieną yra sukakę 20 metų, gali išsikelti kandidatą, jeigu jo išsikėlimą parašais paremia ne mažiau kaip dešimt procentų, skaičiuojant vienam savivaldybės tarybos nario mandatui, bet ne mažiau kaip 100 tos savivaldybės rinkėjų“.

Šio įstatymo 83 straipsnio 2 dalies nuostata partijos, politinės organizacijos kandidatų sąrašas gali gauti savivaldybės tarybos narių mandatų (dalyvauja skirstant mandatus) tik tuo atveju, jeigu už kandidatų sąrašą balsavo ne mažiau kaip 4 procentai, o už partijų jungtinį kandidatų sąrašą

ir išsikėlusių kandidatų jungtinį sąrašą – ne mažiau kaip 6 procentai rinkimuose dalyvavusių rinkėjų.

Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo (Žin., 1994, 53-996; Nr. Žin., 2010, Nr. 86-4523) 3 straipsnyje yra įtvirtinta lygi rinkimų teisė, numatanti, kad „visi kandidatai į savivaldybių tarybų narius, nesvarbu, ar jie iškelti, ar išsikėlė patys, yra lygūs“. Taigi konstatuotina, kad įvairių tautybių atstovai gali pasinaudoti Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatyme suteikta teise išsikelti savo kandidatūrą į savivaldybės tarybos narius ir būti išrinkti į savivaldybės tarybą.

2011 m. vasario mėn. vykusiuose rinkimuose į savivaldybės tarybos rinkimus LLRA laimėjo absoliučią daugumą mandatų į savivaldybių tarybas, gavo: 22 (iš 25) – Šalčininkų rajone, 11 mandatų (iš 51) – Vilniaus mieste, 19 mandatus (iš 27) – Vilniaus rajone, 2 mandatus (iš 31) – Klaipėdoje, 4 mandatus (iš 25) – Švenčionių rajone, 5 mandatus (iš 25) – Trakų rajone, 2 mandatus (iš 25) – Visagino savivaldybėje. Klaipėdoje politinė partija Rusų aljansas gavo 3 mandatus (iš 31). Lietuvos rusų sąjunga Visagine – 1 mandatą (iš 25) ir Klaipėdoje – 2 mandatus (iš 31) (žr. 16 lentelę).

16 lentelė. Dalyvavimas savivaldybių tarybų rinkimuose

	2002 m. savivaldybių tarybų rinkimai (mandatų skaičius)	2007 m. savivaldybių tarybų rinkimai (mandatų skaičius)	2011 m. savivaldybių tarybų rinkimai (mandatų skaičius)
Tautinių mažumų politinės partijos, dalyvavusios savivaldybių rinkimuose	Lietuvos lenkų rinkimų akcija (50), Lietuvos rusų sąjunga (11), Politinė partija Rusų aljansas (3), Lietuvos lenkų liaudies partija (1).	Lietuvos lenkų rinkimų akcija (53), Lietuvos rusų sąjunga (5), Politinė partija Rusų aljansas (3).	Lenkų rinkimų akcijos ir Rusų aljanso koalicija „Valdemaro Tomaševskio blokas“ (61), Lietuvos lenkų rinkimų akcija (4), Politinė partija Rusų aljansas (3), Lietuvos rusų sąjunga (3).
Gauta mandatų	65	61	71

Pažymėtina, kad nuo 2003 m. gruodžio 30 d. teisė dalyvauti savivaldybių tarybų narių rinkimuose nebesiejama su pilietybės cenzu. Teisę rinkti ir būti išrinktam savivaldybės tarybos nariu turi bet kuris ES šalių pilietis, deklaravęs gyvenamąją vietą ir turintis nuolatinį leidimą gyventi Lietuvoje. Tai visiškai atitinka ES sutarties (Mastrichto sutarties) nuostatas. Šiomis teisėmis naudojasi Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai.

Nuo 2008 m. spalio 1 d. įsigaliojo nauja Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo redakcija (Žin., 1994, Nr. 55-1049; Žin., 2008, Nr. 113-4290). Vietos savivaldos įstatymo 33 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „iš seniūnijos aptarnaujamos teritorijos gyvenamųjų vietovių ar jų dalių yra sudaromos seniūnaitijos“. To paties straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad seniūnaitijų gyventojai renka gyvenamosios vietovės bendruomenės atstovus – seniūnaičius. Kandidatus į

seniūnaičius gali siūlyti gyventojai, nevyriausybinės organizacijos, asociacijos, įstaigų ir organizacijų kolektyvai, veikiantys seniūnaitijoje. Seniūnaitis renkamas atviru balsavimu, bet jei seniūnaitijose gyvena daugiau kaip 500 gyventojų, seniūnaičiai paprastai renkami apklausiant gyventojus. Taigi, kiekvienam asmeniui, nežiūrint jo tautybės, sudarytos galimybės tapti seniūnaičiu ir aktyviai dalyvauti viešųjų reikalų tvarkyme.

Teisę į demokratinius rinkimus (t. y. tiek teisę rinkti, tiek ir teisę būti išrinktam) užtikrinantys įstatymai Lietuvoje įgyvendinami tinkamai. Tai patvirtina ir tarptautinių organizacijų stebėtojai – pavyzdžiui, NVO „Freedom House“ 2010 m. atliko ataskaitą, kurioje Lietuva gavo aukščiausią įvertinimą ir vadinama laisva šalimi, užtikrinančia politines ir pilietines teises.¹¹

Romų integracija į Lietuvos visuomeninį, socialinį ir ekonominį gyvenimą

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2008 m. kovo 26 d. nutarimu Nr. 309 (Žin., 2008, Nr. 42-1555) patvirtino *Romų integracijos 2008–2010 metų programą*, kurioje buvo numatyta užtikrinti romų tautybės asmenų visapusišką integraciją į Lietuvos visuomenę ir mažinti socialinę atskirtį, plėtoti bei išsaugoti romų tautinį savitumą, skatinti visuomenės toleranciją ir pasitikėjimą.

Romų švietimas

Romų švietimas buvo prioritetas *Romų integracijos 2008–2010 metų programos* uždavinys. Šioje programoje buvo numatytos įvairios priemonės, kurių tikslas – skatinti romų įsitraukimą į valstybės švietimo sistemą: organizuoti papildomą romų vaikų ikimokyklinį, priešmokyklinį ir kitą neformalų švietimą; parengti mokomąją medžiagą ir metodines rekomendacijas ikimokyklinio, priešmokyklinio ir mokyklinio amžiaus romų vaikams ugdyti; per konkursą finansuoti NVO projektus, skatinančius romų vaikų ir jaunimo įsitraukimą į neformalųjį ugdymą ir kt. Už šių priemonių vykdymą buvo atsakinga Švietimo ir mokslo ministerija ir Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas.

Vilniaus miesto savivaldybės vykdomoje „Vilniaus romų bendruomenės ir šalia taboro esančių teritorijų priežiūros ir saugumo užtikrinimo bei romų segregacijos mažinimo 2005–2010 metų programoje“ romų segregacijos mažinimo dalyje švietimo ir ugdymo srityje buvo patvirtintos priemonės, kurioms įgyvendinti buvo skirta 96 022,00 Lt.

2008–2009 mokslo metais VšĮ Romų visuomenės centre veikė 2, 2009–2010 m. – 1 priešmokyklinė grupė. Nuo 2007 m. vyksta suaugusiųjų romų mokymas nuotoliniu būdu.

Vykdamas *Romų integracijos 2008–2010 metų programos* priemones, bendrojo lavinimo mokyklose, kuriose mokosi romų tautybės vaikai, buvo skiriami socialinio pedagogo etatai dirbti su romų moksleiviais. Socialinio pedagogo etatai buvo įsteigti Vilniaus miesto Saulėtekio vidurinėje, Senamiesčio vidurinėje ir Naujininkų vidurinėje mokyklose. Socialiniai pedagogai bendradarbiavo

¹¹<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2010&country=7864>.

su VŠĮ Romų visuomenės centras specialistais.

Taip pat rengiami kryptingi romų vaikų ir paauglių būreliai, vykstantys po pamokų. Pažymėtina, kad romų vaikų ir paauglių užimtumas – edukaciniai renginiai, Dienos centro veikla – skatina įsitraukti į neformalųjį ugdymą, kurio tikslas – keisti romų bendruomenės požiūrį į švietimą. Vadovaujantis 2009 m. birželio 10 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 634 (Žin., 2009, Nr. 77-3177), nuo 2010 m. sausio 1 d. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija perėmė klausimų, susijusių su tautinių mažumų teisių apsauga, taip pat ir Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2008–2010 metų programos koordinavimą ir įgyvendinimą. 2010 m. Kultūros ministerija už 180 000,00 Lt iš VŠĮ Romų visuomenės centras per viešuosius pirkimus įsigijo paslaugų, kurių pagrindinis tikslas – romų tautinei mažumai priklausančių asmenų švietimo organizavimas, kultūros puoselėjimas ir integracijos skatinimas.

Romų integravimas į darbo rinką

Kitas *Romų integracijos 2008–2010 metų programoje* iškeltas uždavinys buvo dalyvavimas darbo rinkoje. Vilniaus darbo biržoje per metus užregistruojama vidutiniškai nuo 70 iki 90 romų tautybės bedarbių. Aktyviomis darbo rinkos politikos priemonėmis apimta apie 30 proc. užsiregistravusių tokių asmenų, daugiausia konsultavimo grupėms, viešųjų darbų programomis. Palyginti su 2003–2006 m. įdarbintų romų skaičius išaugo nuo 1,9 proc. iki 6,9 proc. Tačiau darbo biržos galimybės nusiųsti romus į darbo rinkos politikos programas yra ribotos dėl šių asmenų pasyvumo, nepakankamo išsilavinimo, motyvacijos stokos. Be to, daugelis romų nemoka valstybinės kalbos, yra mažaraščiai, neturi net pagrindinio išsilavinimo. Dėl šių priežasčių jiems yra sunku įgyti specialybę ir susirasti darbą, o darbo biržos darbuotojams – tinkamai motyvuoti juos aktyviai darbo paieškai.

Romų bendruomenės narių integracijai į darbo rinką skatinti VŠĮ Romų visuomenės centre buvo rengtos darbo rinkos dienos. Šiame centre įrengtas Vilniaus teritorinės darbo biržos informacinis stendas, parengtas ir išleistas specialus lankstinukas „Romų integracijos 2008–2010 m. programa – nauja galimybė romams tapti darbo rinkos dalyviais“, kurio paskirtis – informuoti romų bendruomenės narius apie šią programą ir supažindinti su užimtumo rėmimo priemonėmis. 2008–2010 m. sėkmingas VŠĮ Romų visuomenės centras, Vilniaus darbo biržos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bendradarbiavimas davė teigiamų rezultatų. Romams buvo sudarytos galimybės geriau pritaikyti savo gebėjimus darbo rinkoje, paskatino juos kelti kvalifikaciją, įgyti specialybę. Be to, Programos įgyvendintos priemonės paskatino keisti neigiamas visuomenės nuostatas apie romus.

Romų integracija į socialinį gyvenimą:

Socialinė parama romams

Vadovaujantis *Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymu* (Žin., 1991, Nr. 16-411), Lietuvos Respublikos piliečiai, Lietuvoje nuolat gyvenantys užsienio piliečiai ir asmenys be pilietybės turi lygias teises į socialinį aprūpinimą, jeigu kitaip nenumatyta įstatymuose ir tarptautinėse sutartyse. Romų tautinei mažumai priklausantys asmenys patenka į asmenų, kuriems būtina visokeriopa socialinė parama, grupę.

Socialines paslaugas romams teikia VŠĮ Romų visuomenės centras. Kelerius metus iš eilės centras dalyvauja socialinėje akcijoje „Maisto bankas“, per kurią Kirtimų gyvenvietės romai kelis kartus per metus nemokamai gauna būtinų maisto prekių. VŠĮ Romų visuomenės centro socialiniai darbuotojai romams padėjo tvarkyti dokumentus socialinei paramai ir socialiniam būstui gauti.

Vilniaus miesto savivaldybės teikiama parama romams:

a) Parama kietuoju kuru

Vilniaus m. savivaldybė 2006–2007 m. šildymo sezonui skyrė 10 000 Lt aprūpinti Kirtimų taboro gyventojus kietuoju kuru. Vilniaus miesto socialinės paramos centrui (toliau – Centras) pasirašius sutartį su VŠĮ Romų visuomenės centras, šis už pervestas lėšas nupirko, paskirstė ir išdalijo 13 tonų pjuvenų briketų 92 romų šeimoms. 2009 m. sudarius naujus romų, kuriems reikalinga parama kietuoju kuru, sąrašus, paaiškėjo, kad parama reikalinga 103 romų šeimoms. Siūlymui skirti paramą pjuvenų briketais savivaldybėje nebuvo pritarta, pasiūlyta leisti naudoti medieną, gautą tvarkant Vilniaus miesto teritorijas.

b) Socialinės pašalpos

Centro Socialinių išmokų skyriuje (IS „Parama“ duomenimis) 2006–2010 m. socialinės pašalpos skirtos ir išmokėtos beveik vienam tūkstančiui asmenų (beveik 300 namų ūkių), gyvenamąją vietą deklaruojantiems adresais Dariaus ir Girėno g. 185-1 ir Rodūnios kelias 21-5, už beveik 1,7 mln. sumą. (žr. 17 lentelę).

17 lentelė. Socialinės pašalpos, skirtos romams

Metai	Namų ūkis	Skirta suma
2006 m.	138 asmenims (40 namų ūkiams)	104 058,92 Lt
2007 m.	166 asmenims (45 namų ūkiams)	145 977,53 Lt
2008 m.	220 asmenų (64 namų ūkiams)	306 814,35 Lt
2009 m.	210 asmenų (58 namų ūkiams)	468 400,90 Lt
2010 m.	265 asmenims (85 namų ūkiams)	648 129,49 Lt

Šaltinis: IS „Parama“

c) Socialinė parama mokiniams ir vienkartinės pašalpos romų šeimoms

2006–2010 m. daugiau nei 200 romų šeimų buvo skirta socialinė parama mokinio

reikmenims įsigyti (daliai romų buvo apmokėtas nemokamas maitinimas). 2006–2010 m. daugiau nei 120 romų šeimų gavo vienkartinę pašalpą iš Vilniaus m. savivaldybės biudžeto.

Sveikatos apsauga romams

Įgyvendinant *Romų integracijos 2008–2010 metų programą*, taip pat buvo numatyta vykdyti sveikos gyvensenos ugdymo projektus, organizuoti sveiką gyvenseną skatinančius renginius gausiai romų gyvenamosiose ir mokymosi vietose, organizuoti romų sveikatos patikrinimą (šeimoms gydytojo kompetencijos ribose) ir pateikti apibendrintus rezultatus apie romų sveikatą. Specialios priemonės buvo numatytos romų moterims ir mergaitėms. Joms bus organizuojamas atskiras paskaitų ciklas sanitarijos ir higienos klausimais. Už šių priemonių vykdymą buvo atsakingi Vilniaus apskrities Visuomenės sveikatos ugdymo centras, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija.

Nuo 2010 m. VšĮ Romų visuomenės centras pradėjo konstruktyviai bendradarbiauti su Lietuvos Raudonojo Kryžiaus atstovybės darbuotojais. Priemonių ir renginių planas padės informuoti romus apie sveiką gyvenimo būdą.

Romų sveikatingumui ir gyvenimo trukmei įtakos turi skurdžios gyvenimo sąlygos ir lengvai prieinamos narkotinės bei psichotropinės medžiagos. Narkomanijos prevencija ir gydymas yra vienas prioritetinių visų romų integracijai skirtų programų uždavinių. Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgyvendino Romų integracijos programos priemonę „Rengti romams psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos konkursus“. Buvo įgyvendinti projektai „Geltonas autobusiukas“, „Mėlynas autobusiukas“ ir kt., kurie teikė mobilias žalos mažinimo paslaugas, bei labdaros paramos fondas „Vilties švyturys“.

Policijos departamentas vykdė *Romų integracijos 2008–2010 metų programos* įgyvendinimo priemonių plano priemonę „Vykdyti romams skirtas narkotinių ir psichotropinių medžiagų pasiūlos ir paklausos mažinimo priemones“. Ši priemonė buvo vykdoma tik Vilniaus romų tabore ir jo prieigose, nes kituose šalies regionuose prekyba narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis ar jų vartojimas romų bendruomenėse nekelia problemų.

Socialinės paslaugos

Centro socialinio darbo specialistas dirbti su romais ir vyresnysis socialinio darbo organizatorius, aptarnaujantis Naujininkų seniūnijos gyventojus, teikia informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo, atstovavimo paslaugas, priima dokumentus dėl socialinės paramos mokiniams, teikia informaciją dėl socialinių pašalpų ir kitų išmokų gavimo, padeda tvarkyti dokumentus joms gauti, padeda spręsti kitas romams kylančias problemas.

2006-2007 m. m. 74 asmenims buvo skirta maitinimo paslauga, išduodant maitinimo

talonus.

7 romų šeimos, gyvenančios tabore, yra įrašytos į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą, jose auga 20 vaikų. 8 romų šeimos, kuriose auga 21 vaikas, yra įrašytos į socialinių įgūdžių stokojančių šeimų sąrašą. Šioms šeimoms socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo paslaugas teikia socialinis darbuotojas dirbti su socialinės rizikos šeimomis. Šeimos yra periodiškai lankomos namuose, konsultuojamos įvairiais socialiniais, tinkamos vaikų priežiūros ir auklėjimo, buities tvarkymo, darbo paieškos ir kitais klausimais socialinio darbuotojo darbo vietoje ir (arba) telefonu.

Centro Socialinio darbo skyriaus darbuotojai buvo įtraukti į Vilniaus miesto antrojo policijos komisariato plano dėl prevencinės priemonės „Taboras – nepilnamečiai 2010“ vykdymą, kuriame buvo numatytos šios veiklos – Romų tabore gyvenančių vaikų užimtumo vasarą nustatymas, romų šeimų, kuriose yra mokyklinio amžiaus vaikų, materialinės padėties nustatymas ir reikalingos (teisinės, socialinės) pagalbos suteikimas.

Centras kartu su JT plėtros programa (UNDP) Lietuvoje, VšĮ SOPA ir VšĮ Romų visuomenės centras dalyvauja ES struktūrinių fondų paramą gavusiame projekte „Atsigręžk į romus: Inovatyvios romų dalyvavimo darbo rinkoje priemonės“. Šiam projektui įgyvendinti skirta 1,9 mln. Lt. Veiklas planuojama vykdyti nuo 2009 m. kovo iki 2012 m. kovo mėn. Projekto tikslas – sukurti romų įtraukimo į darbo rinką ir dalyvavimo visuomenėje priemonių kompleksą, kuris padėtų ne tik įsidarbinti, bet ir išsilaikyti darbo vietoje. Tam tikslui pasiekti kuriamas individualių paslaugų romams teikimo modelis, pagal kurį apmokomi specialistai ir praktiškai išbandomas individualizuotų paslaugų teikimas. Romų užimtumui didinti taikomos tarpininkavimo įsidarbinant ar pradėdant verslą paslaugos ir teikiama struktūriška individuali pagalba – mokymas darbo vietoje, socialinių įgūdžių lavinimas, kita reikalinga socialinė pagalba romų šeimoms, kuri užtikrins įdarbinimo sėkmę. Per projektą siekiama formuoti palankią darbdavių ir visos visuomenės nuomonę apie romų dalyvavimą visuomenės gyvenime. Pridėtinė projekto vertė yra paslaugų kompleksiskumas ir individualus problemų sprendimas. Sukurtas individualaus tarpininkavimo įdarbinant modelis, nors ir bandytas taikyti dirbant su kitomis socialinės atskirties grupėmis, Lietuvoje dar nebuvo taikomas romų tautybės bedarbiams.

Planuojama, kad projekte dalyvaus 80 socialinę atskirtį patiriančių asmenų, priklausančių romų tikslinei grupei. (Daugiau apie tarptautinius VšĮ Romų visuomenės centras vykdytus projektus žr. *Trečiojo pranešimo II sk. 4 str.*)

Socialinis būstas

Socialinis būstas išnuomojamas vadovaujantis *Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti ir daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymo nustatyta tvarka*, pagal

kurią socialinis būstas išnuomojamas asmenims, įrašytiems į sąrašus, eilės tvarka. Centro socialinių darbuotojų padedami dalis romų bendrijos narių susitvarkė asmens dokumentus ir Savivaldybei pateikė prašymus dėl socialinio būsto nuomos. Dabar socialinis būstas išnuomotas 24 romų šeimoms, o patvirtintuose sąrašuose socialiniam būstui išsinuomoti yra 40 romų šeimų.

Nepakantumas ir diskriminacija romų atžvilgiu

Siekiant supažindinti Lietuvos visuomenę su romų tradicijomis ir papročiais, ugdant visuomenėje pakantumą ir pasitikėjimą jais, buvo parengtos dvi radijo laidos, paskelbtas straipsnis dienraštyje „Lietuvos žinios“, pradėtas leisti informacinis biuletenis apie romus „Romano čačipen“ (2008 m. buvo išleisti keturi, o 2009 m. šeši informacinio biuletenio numeriai). Be to, informacija lietuvių, anglų ir rusų kalbomis buvo skelbiama sukurtoje interneto svetainėje www.roma.lt.

2008 m. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, siekdamas ugdyti toleranciją ir gerinti romų įvaizdį, organizavo penkis vienos dienos antidiskriminacinius seminarus 118-ai policijos pareigūnų (*žr. Trečiojo pranešimo II sk. 4 str.*).

Lietuvos policijos mokykla 2008 m. kartu su Tautinių mažumų ir išeivijos departamentu organizavo kvalifikacijos tobulinimo seminarą „Romų integracija į Lietuvos visuomenę“, kuriame dalyvavo 20 Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato policijos pareigūnų. Be to, 2008 m. kartu su Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba buvo organizuoti 3 seminarai „Diskriminacija. Lygių galimybių principų įgyvendinimas“ ir 2009 m. buvo organizuotas seminaras „Diskriminacija. Lygių galimybių principo įgyvendinimas“ (*žr. Trečiojo pranešimo II sk. 6 str.*).

Siekiant mokyti policijos pareigūnus atpažinti ir teisingai vertinti rasinės, tautinės, religinės ir kitokios diskriminacijos atvejus ir veiksmingai taikyti Lietuvos Respublikos įstatymus ir Europos Sąjungos teisės aktus, draudžiančius šiuos reiškinius, 2010 m. buvo suorganizuota 15 seminarų „Bendravimas su nukentėjusiais“ ir 14 seminarų „Smurtas prieš moteris“. Į teminius seminarų planus buvo įtraukti minėti klausimai.

Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija buvo atsakinga už Programos 8.4 priemonės („Rengti radijo laidas apie kovą su ksenofobija, diskriminacija, tolerancijos ugdymą“). Lietuvos nacionalinis radijas 2008–2009 m. rengė laidas, pokalbius, rubrikas, kurių tikslas – kovoti su ksenofobija, diskriminacija, ugdyti toleranciją.

Trys LTV „Forumo“ laidos buvo skirtos romų integracijai ir tautinių mažumų teisėms Lietuvoje. Laidų tautinėms mažumoms „Santara“ ir „Laida rusų kalba“ kūrybinė grupė apie romų integraciją, švietimą ir įdarbinimą parengė devynis reportažus. Apie romų integraciją į kultūrinį ir muzikinį Lietuvos gyvenimą parengtos laidos „Muzikinis pastišas“ ir „Muzikinis vidudienis“. Lietuvos radijo laidų „Ryto garsai“ ir „Lietuvos diena“ klausytojams buvo pristatyti reportažai apie Vilniaus romų taborą, parengtas reportažas „Romi naujoje Europoje“.

2009 m. sukurtas filmas „Vilniaus getas 2009“ apie atskirtyje gyvenančią bendruomenę, kuri tapatinasi su Lietuva kaip tėvyne. Šio filmo premjera buvo pristatyta Tarptautinės romų dienos minėjime, kurį organizavo Lietuvos čigonų bendrija „Čigonų laužas“ ir VŠĮ Romų visuomenės centras, vėliau – Kauno įvairių tautų kultūrų centre vykusiame trečiajame žmogaus teisių kino festivalyje „Ad Hoc: Nepatogus kinas“ ir buvo rodoma per Lietuvos nacionalinę televiziją.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos pareigūnai skaitė paskaitas antidiskriminacijos tema, taip pat aptarė skundus, gaunamus Tarnyboje iš romų tautybės asmenų teisėjams ir prokurorams Teisėjų mokymo centre, policijos pareigūnams, Susisiekimo ministerijos, Vidaus reikalų ministerijos pareigūnams, regioninės spaudos žurnalistams, tautinių mažumų atstovams, aktyviai dalyvavo renginiuose, skirtuose lygioms galimybėms propaguoti.

Romų tautinio tapatumo puoselėjimas

Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, vykdydamas *Romų integracijos 2008–2010 metų programos* 7 uždavinį („Sudaryti galimybes romams išsaugoti kalbą, papročius, tradicijas ir sukurti materialųjį paveldą“), romų NVO kultūros ir pažintiniams projektams kasmet skyrė finansinę paramą. Finansavimas buvo skirtas romų meno kolektyvo „Sare roma“ kompaktinei plokštei „Žalios akys“ išleisti, kasmetiniam renginiui „Tarptautinė romų diena“, kuris sulaukė didelio visuomenės dėmesio, informacijai apie romų holokaustą 1941–1945 metais rinkti ir kt. Tautinių mažumų ir išeivijos departamento iniciatyva 2007 m. paremta romų šiuolaikinės muzikos kompaktinės plokštelės „Bango Collective“ leidyba, užtikrinta Vilniaus ir Šalčininkų romų meno saviveiklos kolektyvų veikla.

Taip pat finansavimas buvo skirtas Eišiškių Stanislovo Rapalionio gimnazijai ir Vilniaus „Saulėtekio“ vidurinei mokyklai, kuriose mokosi romų vaikai. Šiose bendrojo lavinimo mokyklos vykdomi projektai, skirti romų vaikų tapatumui puoselėti ir kultūrai pristatyti mokyklų bendruomenėms.

2008 m. sukurta interneto svetainė www.roma.lt, kurioje pateikiama informacija apie Romų visuomenės centro ir romų NVO veiklą. Kasmet balandžio 8 d. Lietuvoje minima Tarptautinė romų diena. Rugsėjo 23 d., minint Lietuvos žydų genocido aukų atminimo dieną, prisimenamos ir romų genocido, vykusio Antrojo pasaulinio karo metais, aukos.

2007–2009 m. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, siekdamas ugdyti toleranciją ir gerindamas romų įvaizdį, organizavo Lietuvos moksleivių, besimokančių bendrojo lavinimo mokyklose, piešinių ir fotografijų konkursą apie romus. 2007 m. buvo organizuotas moksleivių rašinių konkursas „Mano draugas romas / čigonas“.

2011 m. buvo išleista V. Beinortienės knyga apie romų kalbą (*Romų kalba. Romany čhib*). Knyga sudaryta iš keturių dalių: romų kalbos gramatika, skaitiniai, romų–lietuvių ir lietuvių–romų

kalbų žodynėliai. Gramatika parašyta pagal lietuvių kalbos gramatikos pavyzdį. Knygą redagavo Vilniaus pedagoginio universiteto doktorantė romė Rada Šantariova. Lietuvos romai pagal šį gimtosios kalbos vadovėlį galės mokytis lietuvių ir romų kalbų.

VšĮ Romų visuomenės centras vykdyti tarptautiniai projektai

Siekdamas gerinti romų integraciją į Lietuvos visuomeninį, kultūrinį gyvenimą, VšĮ Romų visuomenės centras vykdė įvairius tarptautinius projektus (žr. 18 lentelę).

18 lentelė. VšĮ Romų visuomenės centras vykdyti tarptautiniai projektai

PROJEKTAS	PROJEKTO VYKDYMO METAI
ESF 2.3. priemonės projektas „Atsigręžk į romus: inovatyvios romų dalyvavimo darbo rinkoje priemonės“; pareiškėjas – JTVP Lietuvoje, projektas NR. VP1-1.3-SADM-02-K-01-045	2009–2012
ESF 2.3. priemonės BPD2004-ESF-2.2.0-01-04/0004 projektas „ROMŲ PARUOŠIMO DARBO RINKAI MECHANIZMO KŪRIMAS“	2005–2008
ES EQUAL iniciatyvos projektas „Romų integracijos į darbo rinką mechanizmo sukūrimas ir išbandymas“ Nr. EQ/2004/1130-01/477 (pareiškėjas – Lietuvos vaikų fondas)	2005–2008
MOKYMOŠI VISĄ GYVENIMĄ PROGRAMA	
Leonardo da Vinči programos projektas „Models of education and training for Roma in Slovenia and Lithuania“ Sutartis SI/05/A/EX/17613	2005
„PhD ² : Asmeninis ir žmogiškasis vystymasis, psichodrama padėti skriaudžiamiesiems“ Sutartis Nr. 2008-3457/001-001 Projektas Nr. 142167-LLP-1-2008-1-IT-GRUNDTVIG-GMP	2008–2010
Grundtvig programos projektas „Kultūrinis paveldas ir mokymasis visą gyvenimą“ Dotacijos sutarties Nr. LLP-GRU-MP-2008-LT-00018	2008–2010
Grundtvig programos projektas „EMPLOYMENT SUPPORT FOR THE ROMA“ – asocijuotasis partneris	2007–2009

Šaltinis: VšĮ Romų visuomenės centras.

16 straipsnis

Šalys nesiima tokių priemonių, kurios keistų gyventojų santykį tose vietovėse, kuriose gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, ir apribotų teises bei laisves, išplaukiančias iš šios pagrindų Konvencijos principų.

2006–2010 m. atlikti Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų teritoriniai pertvarkymai gyventojų santykio vietovėse, kuriose gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, nepasikeitė, jų teisių ir laisvių neapribojo. Šie pertvarkymai sietini tik su teritorijos administracinių vienetų valdymo efektyvumo didinimu ir viešųjų paslaugų teikimo gyventojams gerinimu (žr. *Antrojo pranešimo II sk. 16 str.*).

2011 m. kovo–gegužės mėn. Lietuvos statistikos departamentas atliko Lietuvos Respublikos visuotinį gyventojų ir būstų surašymą, kurio metu gauti duomenys, kiek ir kokių tautybių žmonių

gyvena Lietuvoje, informacija apie kalbų mokėjimą, išsilavinimą, būstą ir kt. Informacija apie tautybę (kurią asmuo surašymo metu laisvai galėjo pareikšti) svarbi įgyvendinant tautinių mažumų integracijos politiką. Lietuvos Respublikos 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo lapo klausimai buvo išversti į rusų, lenkų ir anglų kalbas. Pažymėtina, kad pirmą kartą Lietuvoje suteikta galimybė kiekvienam gyventojui pačiam užpildyti elektroninį surašymo lapą ir pateikti duomenis internetu. Tai leido gerokai padidinti gyventojų, ypač jaunų žmonių, aprėptį ir pagerinti surašymo kokybę. Elektroniniu būdu susirašė ar buvo surašyta 1 mln. 39 tūkst. gyventojų, o gyventojų apklausos metu, surašinėtojams lankant gyventojus, buvo surašyta 2 mln. 15 tūkst. gyventojų. Išankstiniais e. surašymo ir apklausos duomenimis, surašymo apskaitos momentu (2011 m. kovo 1 d.) Lietuvoje buvo 3 mln. 53,8 tūkst. nuolatinių gyventojų (1407,9 tūkst. vyrų ir 1645,9 tūkst. moterų). Tai sudaro apie 94 procentus pagal Gyventojų registro duomenis ir Lietuvos statistikos departamento metodiką įvertinto Lietuvos gyventojų skaičiaus, kuris kovo 1 d. sudarė 3234,9 tūkst. 2011 m. birželio mėn. prasidėjo surinktų surašymo duomenų apdorojimas. Išsamius gyventojų ir būstų surašymo duomenis Lietuvos statistikos departamentas paskelbs iki 2013 m. birželio mėn.

17 straipsnis

- 1. Šalys įsipareigoja netrukdyti tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims naudotis savo teise užmegzti ir palaikyti laisvus ir taikius ryšius su asmenimis, teisėtai gyvenančiais kitose valstybėse, visų pirma su tais, su kuriais juos vienija etnis, kultūrinis, kalbinis ar religinis savitumas arba bendras kultūrinis paveldas.**
- 2. Šalys įsipareigoja netrukdyti tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims naudotis savo teise dalyvauti nacionalinių ir tarptautinių nevyriausybinų organizacijų veikloje.**

1 dalis

Įtvirtinta teisė užmegzti ir palaikyti ryšius su asmenimis, teisėtai gyvenančiais kitose valstybėse, yra viena pagrindinių asmens teisių, kurios nuostatos detalizuojamos *Lietuvos Respublikos Konstitucijos* (Žin., 1992, Nr. 33-1014) 32 straipsnyje (žr. *Antrojo pranešimo II sk. 17 str. 1 d.*).

Lenkų, latvių ir kitų Šengeno zonai priklausančių valstybių tautinių mažumų atstovai neturi kliūčių laisvai bendrauti su Lenkijos ir Latvijos Respublikose gyvenančiais asmenimis. Rusų tautinės mažumos atstovams sąlygos bendrauti su Rusijos Federacijos Kaliningrado srityje gyvenančiais asmenimis po Lietuvos įstojimo į Šengeno erdvę nepasikeitė.

Baltarusių tautinės mažumos atstovams sąlygos vykti į Baltarusiją, 2007 m. Lietuvai įstojus į Šengeno erdvę, pasikeitė. Lietuva, siekdama efektyviau užtikrinti tautinių mažumų interesus, po

Antrojo pranešimo pateikimo sudarė šias tarptautines sutartis su Baltarusijos Respublika:

Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Baltarusijos Respublikos Vyriausybės susitarimo dėl bendradarbiavimo geležinkelių transporto srityje pakeitimo protokolas pasirašytas 2006-06-01 ir įsigaliojo 2007-07-12. (Žin., 2001 m. Nr.19-593).

Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Baltarusijos Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Baltarusijos Respublikos Vyriausybės laikinojo susitarimo dėl abiejų valstybių piliečių kelionių, pasirašyto 2002 m. lapkričio 26 d. Minske, papildymo (sudarytas apsieičiant notomis) priimtas 2007-06-01 (Žin., 2007 m. Nr.69-2725).

Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Baltarusijos Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Baltarusijos Respublikos Vyriausybės laikinojo susitarimo dėl abiejų valstybių piliečių kelionių pakeitimo ir papildymo (sudarytas pasieičiant notomis), kuris įsigaliojo 2007-12-21 (Žin., 2009 m. Nr. 32-1243).

Lietuvos Respublika 2010 m. pasirašė sutartį (dar neratifikuota)¹² su Baltarusijos Respublika, pagal kurią Lietuvos ir Baltarusijos pasienio teritorijų gyventojai, gyvenantys ne daugiau kaip 50 km atstumu nuo sienos linijos ir atitinkantys nustatytus reikalavimus, galės naudotis palengvinta valstybės sienos kirtimo tvarka.

Lietuvos Respublika tęsė tarpkultūrį bendradarbiavimą su kitomis valstybėmis. Iki šiol Lietuva su beveik 40 šalių pasirašiusi dvišalio kultūrinio bendradarbiavimo sutartis, tarpžinybinius susitarimus kultūros ir meno srityse.

2009 m. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija ir Rusijos federacijos kultūros ministerija pasirašė bendradarbiavimo susitarimą, kuriame numatoma skatinti abiejų valstybių teritorijose gyvenančių tautinių mažumų kultūros sklaidą.

Lietuva kasmet rengia metines programas pagal 2001 m. pasirašytą Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos kultūros ministerijos sutartį dėl bendradarbiavimo kultūros srityje, kurios 10 str. numatyta, kad Šalys sudarys palankias sąlygas Baltarusijos Respublikos teritorijoje gyvenančių lietuvių ir Lietuvos Respublikos teritorijoje gyvenančių baltarusių nacionaliniam savitumui ir kultūrai saugoti ir plėtoti (žr. *Antrojo pranešimo II sk. 17 str. 1 dalį*).

2 dalis

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (Žin., 1992, Nr. 33-1014) 35 str. ir *Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas* (Žin., 2004, Nr. 25-745; Žin., 2010 Nr. 153-7790) užtikrina tautinių mažumų teisę be jokių apribojimų dalyvauti nacionalinių ir tarptautinių NVO veikloje. Lietuvos azerbaidžaniečių bendrijos pirmininkas (kuris yra 2009–2012 m. Tautinių bendrijų tarybos

¹²*Agreement between the Government of the Republic of Lithuania and the Government of the Republic of Belarus on the procedure for the mutual travels of border area residents of the Republic of Lithuania and the Republic of Belarus.*

pirmininkas) 2006 m. buvo išrinktas Baltijos azerų kongreso viceprezidentu, Europos azerbaidžaniečių kongreso viceprezidentu (2007–2009), nuo 2009 m. – vykdomojo komiteto narys (Berlynas), Pasaulio azerbaidžaniečių koordinacinės tarybos narys (2001 m., 2006 m.), Pasaulio turkų ir azerų išeivijų organizacijų vadovų koordinacinės tarybos narys (2007 m., 2008 m.). Lietuvos Stepono Batoro vengrų kultūros draugija yra Vakarų Europos šalių Vengrų draugijų asociacijos (*Nyugat-európai Országos Magyar Szervezetek Szövetsége* (NYEOMSZSZ) narė. Lietuvos armėnų bendrijos pirmininkas išrinktas Baltijos armėnų kongreso pirmininku. Lietuvos latvių NVO turi savo atstovą Pasaulio latvių draugijų organizaciniame komitete, o Lietuvos graikai – Pasaulinėje Juodosios jūros graikų konfederacijoje (Graikija). Lietuvos estų draugijos pirmininkė yra Pasaulio estų organizacijos (*Estonian World Council*) Tarybos narė. Lietuvos etninių grupių moterų verslininkų draugija yra Europos moterų *lobby* (EWL) narė ir organizacijos *European Network of Migrant Women* narė (žr. *Antrojo pranešimo II sk. 17 str. 2 d.*).

PRIEDAI. NACIONALINIAI TEISĖS AKTAI

1 ir 2 Prieduose pateikiamos ištraukos iš Lietuvos teisės aktų, kurios minimos ar tiesiogiai sietinos su Trečiajame pranešime pateikta informacija.

1 Priedas.

LIETUVOS RESPUBLIKOS K O N S T I T U C I J A (Ištraukos)

(Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume)

I SKIRSNIS

LIETUVOS VALSTYBĖ

12 straipsnis

Lietuvos Respublikos pilietybė įgyjama gimstant ir kitais įstatymo nustatytais pagrindais.

Išskyrus įstatymo numatytus atskirus atvejus, niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis.

Pilietybės įgijimo ir netekimo tvarką nustato įstatymas.

14 straipsnis

Valstybinė kalba - lietuvių kalba.

II SKIRSNIS

ŽMOGUS IR VALSTYBĖ

25 straipsnis

Žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti.

Žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas.

Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai.

Laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais - tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija.

Pilietis turi teisę įstatymo nustatyta tvarka gauti valstybės įstaigų turimą informaciją apie jį.

26 straipsnis

Minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė yra nevaržoma.

Kiekvienas žmogus turi teisę laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą ir vienas ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo.

Niekas negali kito asmens versti nei būti verčiamas pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą.

Žmogaus laisvė išpažinti ir skleisti religiją arba tikėjimą negali būti apribota kitaip, kaip tik įstatymu ir tik tada, kai būtina garantuoti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ir dorovę, taip pat kitas asmens pagrindines teises ir laisves.

Tėvai ir globėjai nevaržomi rūpinasi vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus.

27 straipsnis

Žmogaus įsitikinimais, praktikuojama religija ar tikėjimu negali būti pateisinamas nusikaltimas ar įstatymų nevykdymas.

28 straipsnis

Įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių.

29 straipsnis

Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs.

Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

30 straipsnis

Asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą.

Asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas.

31 straipsnis

Asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu.

Asmuo, kaltinamas padaręs nusikaltimą, turi teisę, kad jo bylą viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas.

Draudžiama versti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius.

Bausmė gali būti skiriama ar taikoma tik remiantis įstatymu.

Niekas negali būti baudžiamas už tą patį nusikaltimą antrą kartą.

Asmeniui, kuris įtariamas padaręs nusikaltimą, ir kaltinamajam nuo jų sulaikymo arba pirmosios apklausos momento garantuojama teisė į gynybą, taip pat ir teisė turėti advokatą.

32 straipsnis

Pilietis gali laisvai kilnotis ir pasirinkti gyvenamąją vietą Lietuvoje, gali laisvai išvykti iš Lietuvos.

Šios teisės negali būti varžomos kitaip, kaip tik įstatymu ir jeigu tai būtina valstybės saugumui, žmonių sveikatai apsaugoti, taip pat vykdant teisingumą.

Negalima drausti piliečiui grįžti į Lietuvą.

Kiekvienas lietuvis gali apsigyventi Lietuvoje.

33 straipsnis

Piliečiai turi teisę dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus, taip pat teisę lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą.

Piliečiams laiduojama teisė kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, apskųsti jų sprendimus. Draudžiama persekioti už kritiką.

Piliečiams laiduojama peticijos teisė, kurios įgyvendinimo tvarką nustato įstatymas.

34 straipsnis

Piliečiai, kuriems rinkimų dieną yra sukakę 18 metų, turi rinkimų teisę.

Teisę būti išrinktam nustato Lietuvos Respublikos Konstitucija ir rinkimų įstatymai.

Rinkimuose nedalyvauja piliečiai, kurie teismo pripažinti neveiksniais.

35 straipsnis

Piliečiams laiduojama teisė laisvai vienytis į bendrijas, politines partijas ar asociacijas, jei šių tikslai ir veikla nėra priešingi Konstitucijai ir įstatymams.

Niekas negali būti verčiamas priklausyti kokiam nors bendrijai, politinei partijai ar asociacijai.

Politinių partijų, kitų politinių ir visuomeninių organizacijų steigimą ir veiklą reglamentuoja įstatymas.

37 straipsnis

Piliečiai, priklausantys tautinėms bendrijoms, turi teisę puoselėti savo kalbą, kultūrą ir papročius.

III SKIRSNIS VISUOMENĖ IR VALSTYBĖ

41 straipsnis

Asmenims iki 16 metų mokslas privalomas.

Mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštesniosiose mokyklose yra nemokamas.

Aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus. Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas.

42 straipsnis

Kultūra, mokslas ir tyrinėjimai bei dėstymas yra laisvi.

Valstybė remia kultūrą ir mokslą, rūpinasi Lietuvos istorijos, meno ir kitų kultūros paminklų bei vertybių apsauga.

Dvasinius ir materialinius autoriaus interesus, susijusius su mokslo, technikos, kultūros ir meno kūryba, saugo ir gina įstatymas.

43 straipsnis

Valstybė pripažįsta tradicines Lietuvoje bažnyčias bei religines organizacijas, o kitas bažnyčias ir religines organizacijas - jeigu jos turi atramą visuomenėje ir jų mokymas bei apeigos neprieštaruja įstatymui ir dorai.

Valstybės pripažintos bažnyčios bei kitos religinės organizacijos turi juridinio asmens teises.

Bažnyčios bei religinės organizacijos laisvai skelbia savo mokslą, atlieka savo apeigas, turi maldos namus, labdaros įstaigas ir mokyklas dvasininkams rengti.

Bažnyčios bei religinės organizacijos laisvai tvarkosi pagal savus kanonus ir statusus.

Bažnyčių bei kitų religinių organizacijų būklė valstybėje nustatoma susitarimu arba įstatymu.

Bažnyčių bei religinių organizacijų mokslo skelbimas, kita tikybinė veikla, taip pat maldos namai negali būti naudojami tam, kas prieštaruja Konstitucijai ir įstatymams.

Lietuvoje nėra valstybinės religijos.

44 straipsnis

Masinės informacijos cenzūra draudžiama.

Valstybė, politinės partijos, politinės ir visuomeninės organizacijos, kitos institucijos ar asmenys negali monopolizuoti masinės informacijos priemonių.

45 straipsnis

Piliečių tautinės bendrijos savo tautinės kultūros reikalus, švietimą, labdarą, savitarpio pagalbą tvarko savarankiškai.

Tautinėms bendrijoms valstybė teikia paramą.

2 Priedas.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
ŠVIETIMO ĮSTATYMAS (Aktuali redakcija)
(Ištraukos)

PIRMASIS SKIRSNIS

BENDROSIOS NUOSTATOS

6 straipsnis. Švietimo sistema

Lietuvos švietimo sistema apima:

- 1) formalųjį švietimą (pradinį, pagrindinį, vidurinį ugdymą, formalųjį profesinį mokymą ir aukštojo mokslo studijas);
- 2) neformalųjį švietimą (ikimokyklinį, priešmokyklinį, kitą neformalųjį vaikų (taip pat formalųjį švietimą papildantį ugdymą) ir suaugusiųjų švietimą);
- 3) savišvietą;
- 4) švietimo pagalbą (profesinį orientavimą, švietimo informacinę, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę ir specialiąją pagalbą, sveikatos priežiūrą mokykloje, konsultacinę, mokytojų kvalifikacijos tobulinimo ir kitą pagalbą).

15 straipsnis. Kitas neformalusis vaikų švietimas

1. Neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, ugdymosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais; formalųjį švietimą papildančio ugdymo paskirtis – pagal ilgalaikes programas sistemiškai plėsti tam tikros srities žinias, stiprinti gebėjimus ir įgūdžius ir suteikti asmeniui papildomas dalykines kompetencijas.
2. Neformaliojo vaikų švietimo programas vykdo neformaliojo vaikų švietimo ir kitos švietimo įstaigos, laisvieji mokytojai, kiti švietimo teikėjai. Neformaliajam vaikų švietimui priskiriamas taip pat ir formalųjį švietimą papildantis ugdymas, kurį vykdo muzikos, dailės, kitos menų ir sporto mokyklos. Bendruosius iš valstybės ar savivaldybių biudžetų finansuojamų neformaliojo švietimo programų kriterijus nustato švietimo ir mokslo ministras.
3. Neformaliojo vaikų švietimo ir formaliojo švietimo programas vykdančios mokyklos yra priskiriamos atitinkamos grupės ir (ar) tipo formaliojo švietimo mokykloms. Muzikos, dailės, meno, sporto krypčių aukštojo išsilavinimo siekiantys asmenys, jeigu tai nustatyta aukštosios mokyklos priėmimo tvarkos apraše, kartu su viduriniu išsilavinimu turi būti baigę švietimo ir mokslo ministro patvirtintą atitinkamą neformaliojo švietimo programą.
4. Neformaliojo vaikų švietimo programos mokinių atostogų metu vykdomos valstybinės ir savivaldybės mokyklos – biudžetinės ir viešosios įstaigos – savininko teises ir pareigas

įgyvendinančios institucijos (dalyvių susirinkimo), kitų mokyklų – savininko (dalyvių susirinkimo) ar švietimo teikėjo nustatyta tvarka.

5. Neformaliojo vaikų švietimo programa gali būti pripažįstama kaip formaliojo švietimo programos (išskyrus studijų programas) dalis švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka arba kaip studijų programos dalis – aukštosios mokyklos nustatyta tvarka.

16 straipsnis. Neformalusis suaugusiųjų švietimas

1. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo paskirtis – sudaryti sąlygas asmeniui mokytis visą gyvenimą, tenkinti pažinimo poreikius, tobulinti įgytą kvalifikaciją, įgyti papildomų kompetencijų.

2. Neformalusis suaugusiųjų švietimas teikiamas kiekvienam jį pasirinkusiam asmeniui, ne jaunesniam kaip 18 metų.

3. Neformalųjį suaugusiųjų švietimą teisės aktų nustatyta tvarka gali teikti visi švietimo teikėjai. Bendruosius iš valstybės ar savivaldybių biudžetų finansuojamų neformaliojo švietimo programų kriterijus nustato švietimo ir mokslo ministras.

4. Neformaliojo švietimo būdu asmens įgyta kompetencija gali būti pripažįstama kaip baigta formaliojo švietimo programos (išskyrus studijų programas) dalis švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka arba kaip studijų programos dalis – aukštosios mokyklos nustatyta tvarka.

5. Neformalųjį suaugusiųjų švietimą nustato Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas (toliau – Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas).

TREČIASIS SKIRSNIS

ŠVIETIMO PRIEINAMUMAS IR KOKYBĖ

24 straipsnis. Lietuvos gyventojų teisė ir pareiga mokytis

1. Kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis, užsienietis, turintis teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, turi teisę mokytis, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją.

2. Valstybė imasi priemonių, kad kiekvienas vaikas Lietuvoje mokytųsi pagal pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas.

3. Kiekvienam Lietuvos Respublikos piliečiui, užsieniečiui, turinčiam teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, valstybė garantuoja:

- 1) pradinį, pagrindinį ir vidurinį ugdymą;
- 2) aukštojo mokslo studijų arba profesinio mokymo, suteikiančio pirmąją kvalifikaciją, programų prieinamumą.

4. Mokinys, nutraukęs mokymąsi ar studijas, teisės aktuose ar sutartyse nustatyta tvarka gali jas atnaujinti toje pačioje ar kitoje mokykloje.

5. Asmeniui, įgijusiam pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą ir pageidaujant geriau pasirengti toliau mokytis, sudaromos sąlygos mokytis pageidaujamų bendrojo ugdymo dalykų ir pasitikrinti mokymosi pasiekimus švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka.

6. Lietuvos gyventojai turi teisę mokytis kitose užsienio valstybėse. Ši teisė įgyvendinama asmens iniciatyva, jos garantijas nustato Lietuvos Respublikos įstatymai arba tarptautiniai susitarimai.

27 straipsnis. Galimybė pasirinkti švietimo programas

1. Asmuo, rinkdamasis švietimo programas, laikosi šio įstatymo 7–13 straipsniuose nustatyto programų nuoseklumo.

2. Mokiniai suteikiama galimybė pagal gebėjimus ir polinkius rinktis švietimo programas, skirtingus jų variantus, švietimo programų modulius, dalykų kursų programas. Mokinys taip pat renkasi švietimo programą vykdančią mokyklą, kitą švietimo teikėją, mokymosi formą. Mokymosi pagal formaliojo švietimo programas (išskyrus aukštojo mokslo studijų programas) formas ir mokymo organizavimo pagal mokymosi formas tvarkos aprašus tvirtina švietimo ir mokslo ministras.

3. Mokinys, be privalomųjų mokomųjų dalykų, jų skirtingų programų (kursų), gali mokytis mokyklos siūlomų pasirenkamųjų dalykų.

4. Neformaliojo švietimo programos ir savišvietą asmuo renkasi laisvai.

28 straipsnis. Švietimo teikėjų tinklas

1. Švietimo teikėjų tinklo paskirtis – užtikrinti visiems Lietuvos Respublikos piliečiams ir užsieniečiams, turintiems teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvoje, privalomojo ir visuotinio švietimo prieinamumą, jo įvairovę, galimybes mokytis visą gyvenimą.

6. Savivaldybė privalo turėti optimalų pradinio, pagrindinio, vidurinio ir neformaliojo vaikų ir suaugusiųjų švietimo programų teikėjų tinklą, užtikrinantį asmenų ugdymąsi ir jų teisę mokytis valstybine kalba, ir pagalbą mokiniui, mokytojui ir mokyklai teikiančių įstaigų tinklą. Vietovėse, kuriose savivaldybė neužtikrina asmenų teisės mokytis pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo programas valstybine kalba, gali būti steigiamos valstybinės mokyklos, kuriose ugdymo programos vykdomos valstybine kalba.

7. Vietovėse, kuriose tradiciškai gausiai gyvena tautinė mažuma, jeigu bendruomenė prašo, savivaldybė laiduoja mokymąsi tautinės mažumos kalba arba tautinės mažumos kalbos.

29 straipsnis. Priėmimas į mokyklą, perėjimas ir perkėlimas į kitą mokyklą

1. Asmuo turi teisę rinktis valstybinę, savivaldybės ar nevalstybinę mokyklą ir ją keisti.

2. Priėmimo į valstybinę ir savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklą tvarką nustato savininko teisės ir pareigas įgyvendinanti institucija (dalyvių susirinkimas), vadovaudamasi švietimo ir mokslo ministro patvirtintais bendraisiais priėmimo kriterijais.

3. Į valstybinę ir savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklą pirmumo teise privalo būti priimamas asmuo, gyvenantis mokyklos savininko teisės ir pareigas įgyvendinančios institucijos (dalyvių susirinkimo) tai mokyklai priskirtoje aptarnavimo teritorijoje. Tėvų (globėjų, rūpintojų) ir vaiko pageidavimu vaikas gali būti priimtas į kitą bendrojo ugdymo mokyklą tuo atveju, jeigu joje yra laisvų vietų.

4. Į valstybinę ir savivaldybės ikimokyklinio ugdymo mokyklą ir bendrojo ugdymo mokyklą, skirtą mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdyti, į ikimokyklinio ugdymo mokyklos grupę ir bendrojo ugdymo mokyklos klasę, skirtą mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdyti, priimami asmenys, turintys didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių.

5. Priėmimo į nevalstybinę mokyklą, vykdančią formaliojo ir (ar) neformaliojo vaikų švietimo programas, tvarką nustato savininkas (dalyvių susirinkimas), vadovaudamasis šio įstatymo nustatytais priėmimo į atitinkamas programas reikalavimais.

6. Priėmimo į valstybinę ir savivaldybės ikimokyklinio ugdymo, formalųjį švietimą papildančio ugdymo mokyklą ir neformaliojo vaikų švietimo mokyklą tvarką nustato savininko teisės ir pareigas įgyvendinanti institucija (dalyvių susirinkimas).

7. Priėmimą į aukštąsias mokyklas nustato Mokslo ir studijų įstatymas.

8. Asmenų priėmimą į profesinio mokymo įstaigas ir neformaliojo suaugusiųjų švietimo programas vykdančias mokyklas nustato Profesinio mokymo įstatymas ir Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas.

9. Vaikas iki 16 metų negali nutraukti mokymosi pagal privalomojo švietimo programas.

10. Mokykla, dėl objektyvių priežasčių negalinti užtikrinti mokiniui, kuris mokosi pagal privalomojo švietimo programas, psichologinės, specialiosios pedagoginės, specialiosios ar socialinės pedagoginės pagalbos, suderinusi su jo tėvais (globėjais, rūpintojais), pedagogine psichologine bei vaiko teisių apsaugos tarnyba, siūlo jam mokytis kitoje mokykloje.

11. Mokinys Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo (toliau – Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas) nustatytais pagrindais ir tvarka gali būti perkeltas į kitą mokyklą arba jam gali būti skirta kita minimalios ar vidutinės priežiūros priemonė.

30 straipsnis. Teisė mokytis valstybine ir gimtąja kalba

1. Kiekvienam Lietuvos Respublikos piliečiui ir užsieniečiui, turinčiam teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, garantuojamas mokymas valstybine kalba ir valstybinės kalbos mokymasis.

30 straipsnio 2 ir 3 dalių redakcija, galiojanti iki 2011 m. rugpjūčio 31 d.:

2. Bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokykloje, kurios nuostatuose (įstatuose), atsižvelgiant į tėvų (globėjų, rūpintojų) ir mokinių pageidavimą, įteisintas mokymas tautinės mažumos kalba ir tautinės mažumos kultūros puoselėjimas, ugdymo procesas vykdomas arba kai kurie dalykai mokomi tautinės mažumos kalba. Šiose mokyklose valstybinės lietuvių kalbos dalykas yra sudėtinė ugdymo programos dalis ir jos mokymui skiriama ne mažiau laiko kaip gimtosios kalbos mokymui. Tokiose mokyklose:

1) pradinio ir pagrindinio ugdymo programos vykdomos tautinės mažumos kalba, o tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu pasirinktų ugdymo programos dalykų gali būti mokoma valstybine kalba;

2) vidurinio ugdymo programa vykdoma tautinės mažumos kalba. Mokinių pasirinktų ugdymo programos dalykų gali būti mokoma valstybine kalba.

3. Valstybinė, savivaldybės ikimokyklinio ugdymo ir bendrojo ugdymo mokykla sudaro sąlygas tautinėms mažumoms priklausantiems mokiniams papildomai mokytis gimtosios kalbos, jeigu yra realus poreikis, yra tos kalbos specialistas ir ugdymo procesas vykdomas kita mokomąja kalba.

30 straipsnio 2 ir 3 dalių redakcija, galiojanti nuo 2011 m. rugsėjo 1 d.:

2. Bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokyklos tautinėms mažumoms priklausantiems mokiniams sudaro sąlygas puoselėti tautinį, etninį ir kalbinį identitetą, mokytis gimtosios kalbos, istorijos ir kultūros. Bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokykloje, kurios nuostatuose (įstatuose), atsižvelgiant į tėvų (globėjų, rūpintojų) ir mokinių pageidavimą, įteisintas mokymas tautinės mažumos kalbos arba mokymas tautinės mažumos kalba, ugdymo procesas gali būti vykdomas arba kai kurie dalykai mokomi tautinės mažumos kalba. Šiose mokyklose lietuvių kalbos dalykas yra sudėtinė ugdymo programos dalis ir jos mokymui skiriama ne mažiau laiko kaip gimtosios kalbos mokymui. Tokiose mokyklose:

1) Priešmokyklinio ugdymo programoje ne mažiau kaip 4 valandos per savaitę skiriamos ugdymui lietuvių kalba. Ikimokyklinio ugdymo programos dalis tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu gali būti vykdoma lietuvių kalba;

2) pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programos vykdomos dvikalbio ugdymo būdu: tautinės mažumos kalba ir lietuvių kalba. Lietuvių kalba pradinio ugdymo programoje mokoma integruotai, o pagrindinio ir vidurinio ugdymo programoje – per tas pamokas, kai einamos ugdymo programos temos iš Lietuvos istorijos ir geografijos, pasaulio pažinimo, mokoma pilietiškumo pagrindų;

3) tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu kitų pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programos dalykų mokoma lietuvių kalba.

3. Ugdymo lietuvių kalba tvarką bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokykloje nustato švietimo ir mokslo ministras.

4. Tautinei mažumai priklausantis asmuo gimtosios kalbos gali mokytis neformaliojo švietimo programas vykdančioje mokykloje ar pas kitą švietimo teikėją.

5. Asmens, turinčio teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, vaikams sudaromos sąlygos mokytis valstybinės kalbos, valstybine kalba ir esant galimybei mokytis jų gimtosios kalbos.

6. Kurčiamam ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo mokyklose, skirtose mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, sudaromos sąlygos mokytis gimtosios (gestų) kalbos.

7. Visos bendrąjį ugdymą teikiančios mokyklos turi užtikrinti valstybinės kalbos mokėjimą pagal švietimo ir mokslo ministro patvirtintas bendrąsias programas.

8. Tradiciškai gausiai tautinių mažumų gyvenamuose rajonų centruose ir gyvenamosiose vietovėse, kuriose veikia kelios valstybine ir tautinių mažumų kalbomis mokymą vykdančios mokyklos arba viena valstybine ir tautinės mažumos kalba mokymą vykdanči mokykla, kuriose yra po vieną skirtingų mokymosi kalbų vienuoliktų klasių kompleksą, jų savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija, dalyvių susirinkimas (savininkas) turi užtikrinti, kad vidurinio ugdymo programa bent vienoje mokykloje (bent vienoje klasėje) būtų įgyvendinama valstybine kalba (išskyrus gimtąją kalbą).

31 straipsnis. Teisė mokytis tikybos

1. Tikyba yra pasirenkama dorinio ugdymo dalis. Dorinis ugdymas yra pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo dalis. Tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu tikybos dalykas gali būti įtrauktas į jų vaikų ikimokyklinį ugdymą. Gali būti vykdomas religinis neformalusis švietimas ir savišvieta.

2. Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programos vykdančios mokyklos mokinys, sulaukęs 14 metų, turi teisę rinktis vieną iš privalomojo dorinio ugdymo dalykų: tradicinės religinės bendruomenės ar bendrijos tikyba arba etiką.

3. Jaunesniam negu 14 metų mokiniui tradicinės religinės bendruomenės ar bendrijos tikybos arba etikos dalyką parenka tėvai (globėjai, rūpintojai), valstybės globojamam mokiniui jo šeimoje ar giminėje išpažįstamos tradicinės religinės bendruomenės ar bendrijos tikyba arba etiką parenka vaiką globojanti institucija.

4. Tikybos mokymo formaliojo švietimo mokykloje (išskyrus aukštąją mokyklą) programą rengia atitinkama tradicinė religinė bendruomenė ar bendrija, pagal kompetenciją ją įvertina ir tvirtina jos vadovybė bei švietimo ir mokslo ministras.

5. Tikybos mokytis pagal formaliojo švietimo programas (išskyrus aukštojo mokslo studijų programas) gali asmuo, įgijęs aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą ir pedagogo kvalifikaciją arba turintis tam reikalingą specialųjį pasirengimą. Toks asmuo privalo turėti tradicinės religinės bendruomenės ar bendrijos vadovybės nustatyta tvarka išduotą leidimą (siuntimą) mokytis tikybos.

6. Mokykla, negalinti užtikrinti mokinių ar jų tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidaujamos tradicinės religinės bendruomenės ar bendrijos tikybos mokymo, įskaito mokiniui tikybos mokymą sekmadieninėje mokykloje ar kitoje tikybos mokymo grupėje pagal šio straipsnio 4 ir 5 dalyse nustatytus reikalavimus.

7. Tikybai mokytis ir tikybos programą papildantiems bei mokinių saviraiškos poreikius tenkinantiems šios programos moduliams vykdyti sudaromos tokios pačios sąlygos kaip ir kitiems mokomiesiems pasirenkamiesiems dalykams mokytis bei jų programas papildantiems ir mokinių saviraiškos poreikius tenkinantiems šių programų moduliams vykdyti.

33 straipsnis. Švietimo prieinamumas socialinę atskirtį patiriantiems asmenims

1. Socialinę atskirtį patiriantiems skurdžiai gyvenančių šeimų, pabėgėlių, nesimokantiems mokykloje vaikams, bedarbiams, asmenims, grįžusiems iš įkalinimo įstaigų, taip pat asmenims, kurie gydomi nuo alkoholizmo ir narkomanijos, ir prie visuomenės nepritampantiems asmenims švietimo prieinamumas užtikrinamas teikiant jiems socialines paslaugas ir švietimo pagalbą.

2. Tikslines socialines ir švietimo programas vykdo Vyriausybė ir savivaldybės tiesiogiai arba per mokyklas. Šias programas gali rengti ir vykdyti nevyriausybinės organizacijos bei kiti juridiniai ir fiziniai asmenys.

3. Valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, remdamosi gyventojus registruojančių ir kitų valstybės ir žinybinių registrų duomenimis, nustato mokyklų nelankančių vaikų skaičių ir jų ugdymosi poreikius, kartu su mokyklomis vykdo tikslines šių vaikų įtraukimo į švietimo veiklą programas.

38 straipsnis. Mokymosi pasiekimų vertinimas

1. Mokymosi pasiekimų vertinimo paskirtis – padėti mokiniui pasitikrinti mokymosi pažangą, nustatyti jo pasiekimus ir, palyginus su bendrosiose programose nustatytais pasiekimų lygiais ar (ir) profesiniais arba profesinio rengimo standartais, padėti priimti sprendimus dėl tolesnio mokymosi ar veiklos.

2. Mokymosi pasiekimus įsivertina mokinys, vertina mokytojas, švietimo teikėjas, mokyklos savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija (valstybinės mokyklos – biudžetinės įstaigos), savivaldybės vykdomoji institucija ar jos įgaliotas asmuo (savivaldybės mokyklos – biudžetinės įstaigos), savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija (dalyvių susirinkimas) (valstybinės ir savivaldybės mokyklos – viešosios įstaigos), savininkas (dalyvių susirinkimas) (kitų mokyklų), Švietimo ir mokslo ministerija ir jos įgaliotos institucijos.

3. Bendrojo ugdymo programose dalyvaujančių mokinių mokymosi pasiekimų vertinimas ir vertinimo rezultatų panaudojimas reglamentuojamas švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka. Mokymosi pasiekimų vertinimas mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, atitinkamai pritaikomas.

4. Švietimo ir mokslo ministro įgaliotos institucijos ir savivaldybių vykdomosios institucijos organizuoja mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas pasiekimų patikrinimus (brandos egzaminus, kitus egzaminus, įskaitas ir kitus mokymosi pasiekimų patikrinimo būdus) pagal švietimo ir mokslo ministro patvirtintas mokymosi pasiekimų patikrinimų programas ir mokymosi pasiekimų patikrinimų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašus, mokinių pasiekimų tyrimus. Šie mokymosi pasiekimų patikrinimai organizuojami vienodi visų mokomųjų kalbų mokyklų mokiniams, nepažeidžiant lygių galimybių principo, apibrėžto šio įstatymo 5 straipsnyje. Visos bendrojo ugdymo mokyklos užtikrina lietuvių kalbos mokėjimą pagal bendrąją švietimo ir mokslo ministro patvirtintą programą (pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir brandos egzaminų).

5. Profesinio mokymo programose dalyvaujančių mokinių mokymosi pasiekimai vertinami Profesinio mokymo įstatymo nustatyta tvarka.

6. Aukštųjų mokyklų studentų mokymosi pasiekimai vertinami Mokslo ir studijų įstatymo nustatyta tvarka.

40 straipsnis. Materialinis švietimo aprūpinimas ir mokymosi krūvis

1. Mokymosi aplinka mokykloje ir mokinių mokymosi krūvis turi atitikti higienos normas ir teisės aktų nustatytus mokinių saugos bei sveikatos reikalavimus ir laiduoti švietimo programų vykdymą.

2. Ikimokyklinio ugdymo, priešmokyklinio ugdymo, bendrojo ugdymo programas teikiančios mokyklos materialioji aplinka kuriama vadovaujantis švietimo ir mokslo ministro patvirtintais švietimo aprūpinimo standartais.

3. Švietimo ir mokslo ministras tvirtina bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių ir mokymo priemonių atitiktis teisės aktams įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos aprašą, nustatyta tvarka derina sveikatos apsaugos ministro tvirtinamas mokyklų higienos normas.

3 Priedas.**LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ ĮSTATYMO PAKEITIMO****ĮSTATYMAS**

2008 m. birželio 17 d. Nr. X-1602

Vilnius

(Žin., 2003, Nr. 114-5115)

1 straipsnis. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo nauja redakcija

Pakeisti Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymą ir jį išdėstyti taip:

„LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ ĮSTATYMAS“

PIRMASIS SKIRSNIS**BENDROSIOS NUOSTATOS****1 straipsnis. Įstatymo paskirtis**

Šio įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios asmenų lygybę ir draudimą varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu, taip pat kad būtų įgyvendintos ir Europos Sąjungos teisės aktų, nurodytų šio įstatymo priede, kitų tarptautinių teisės aktų nuostatos.

2 straipsnis. Pagrindinės šio įstatymo sąvokos

1. **Diskriminacija** – tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu.

2. **Etosas** – tikėjimo, vertybių, moralinių nuostatų ir tradicijų visuma, lemianti asmens arba asmenų grupės elgesį ar elgesio normas.

3. **Lygios galimybės** – tarptautiniuose žmogaus ir piliečių teisių dokumentuose ir Lietuvos Respublikos įstatymuose įtvirtintų žmogaus teisių įgyvendinimas nepaisant lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos.

4. **Netiesioginė diskriminacija** – veikimas ar neveikimas, teisės norma ar vertinimo kriterijus, akivaizdžiai neutrali sąlyga ar praktika, kurie formaliai yra vienodi, bet juos įgyvendinant ar pritaikant atsiranda ar gali atsirasti faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas arba privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, nebent šį veikimą ar neveikimą, teisės normą ar vertinimo kriterijų, sąlygą ar praktiką pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

5. **Priekabiavimas** – nepageidaujamas elgesys, kai lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu siekiama įžeisti arba įžeidžiamas asmens orumas ir siekiama sukurti arba sukuriama bauginanti, priešiška, žeminanti ar įžeidžianti aplinka.

6. **Socialinė padėtis** – fizinio asmens įgytas išsilavinimas, kvalifikacija ar mokymasis ir studijos mokslo ir studijų sistemai priklausančiose įstaigose, turima nuosavybė, gaunamos pajamos, teisės aktuose nustatytos valstybės paramos poreikis ir (arba) kiti su asmens finansine (ekonominė) padėtimi susiję veiksniai.

7. **Tiesioginė diskriminacija** – elgesys su asmeniu, kai lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui, išskyrus:

1) įstatymų nustatytus apribojimus dėl amžiaus, kai tai pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis;

2) įstatymų nustatytą reikalavimą mokėti valstybinę kalbą;

3) įstatymų nustatytais atvejais draudimą dalyvauti politinėje veikloje;

4) įstatymų nustatytas dėl pilietybės taikomas skirtingas teises;

5) įstatymų nustatytas specialias priemones sveikatos apsaugos, darbo saugos, užimtumo, darbo rinkos srityje, siekiant sukurti ir taikyti integraciją į darbo aplinką garantuojančias ir skatinančias sąlygas bei galimybes;

6) įstatymų nustatytas specialias laikinąsias priemones, taikomas siekiant užtikrinti lygybę ir užkirsti kelią lygių galimybių pažeidimui lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu;

7) kai dėl konkrečių profesinės veiklos rūšių pobūdžio arba dėl jų vykdymo sąlygų tam tikra žmogaus savybė yra esminis ir lemiamas profesinis reikalavimas, o šis tikslas yra teisėtas ir reikalavimas yra proporcingas;

8) kai ribojimų, specialių reikalavimų arba tam tikrų sąlygų dėl asmens socialinės padėties

teisinių reguliavimą pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis;

9) atskirų sporto varžybų neįgaliesiems rengimą.

8. Nurodymas diskriminuoti asmenį lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu laikomas diskriminacija, apibrėžta šio straipsnio 4 ir 7 dalyse.

3 straipsnis. Įstatymo nuostatų netaikymo atvejai

Šio įstatymo nuostatos netaikomos:

1) šeimos ir privataus gyvenimo srityse;

2) religinių bendruomenių, bendrijų ir centrų, jų tos pačios religijos tikslams įgyvendinti įsteigtų juridinių asmenų (toliau – religinės bendruomenės ir bendrijos), jų arba jų narių įsteigtų organizacijų, kurių steigimo ar juos atitinkančiuose dokumentuose nurodyta, kad jų etosas remiasi religija ar tikėjimu, darbuotojams ar personalui, taip pat tradicinių religinių bendruomenių ir bendrijų tikybos mokytojams keliamiems reikalavimams, jei dėl jų veiklos pobūdžio arba dėl aplinkybių, kuriomis ji vykdoma, reikalavimai dėl asmens išpažintinos religijos, tikėjimo ar įsitikinimų atsižvelgiant į minėtų organizacijų etosą yra įprastas, teisėtas ir pateisinamas reikalavimas;

3) religinėms bendruomenėms ir bendrijoms, jų arba jų narių įsteigtoms organizacijoms, kurių steigimo ar juos atitinkančiuose dokumentuose nustatyta, kad jų etosas remiasi religija ar tikėjimu, teikiant gaminius, prekes ir paslaugas religiniais arba tikėjimo tikslais;

4) priimant asmenis mokytis ar studijuoti į religinių bendruomenių ir bendrijų, jų arba jų narių įsteigtas mokyklas ir įstaigas, įmones, organizacijas, kurioms švietimas nėra pagrindinė veikla, įsteigtas turint ugdymo religinės bendruomenės ar bendrijos vertybes palaikančioje aplinkoje tikslą, kai atsisakymas priimti asmenį yra būtinas siekiant išsaugoti minėtų organizacijų etosą;

5) mokant tradicinių religinių bendruomenių ir bendrijų tikybos, švietimo programų, vadovėlių ir mokymo priemonių turiniui;

6) reikalavimams, kad asmenys, užsiimantys profesine veikla religinėse bendruomenėse ir bendrijose, jų arba jų narių įsteigtose organizacijose, kurių steigimo ar juos atitinkančiuose dokumentuose nustatyta, kad jų etosas remiasi religija ar tikėjimu, taip pat asmenys, kurie mokosi, studijuoja religinių bendruomenių ir bendrijų, jų arba jų narių įsteigtose mokyklose ir įstaigose, įmonėse, organizacijose, kurioms švietimas nėra pagrindinė veikla, ar dalyvaujantys organizacijose, įsteigtose turint ugdymo religinės bendruomenės ar bendrijos vertybes palaikančioje aplinkoje tikslą, sąžiningai ir ištikimai laikytusi minėtų organizacijų etoso;

7) lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų,

amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu asmenis vienijančioms organizacijoms sprendžiant narystės ir darbo šiose organizacijose klausimus, kai dėl organizacijos vienijimosi pagrindo tai yra įprasta, teisėta ir pateisinama;

8) švietimo ir ugdymo srityse, jei šio įstatymo nuostatų taikymas nesuderinamas su valstybinių ar privačių ikimokyklinio ugdymo įstaigų, bendrojo lavinimo mokyklų ar kitų švietimo įstaigų, kurių steigimo ar juos atitinkančiuose dokumentuose nustatyta, kad jų etosas remiasi religija ar tikėjimu, bendruomenių siekiu ugdyti vaikus religinės bendruomenės ar bendrijos vertybes palaikančioje aplinkoje.

4 straipsnis. Įrodinėjimo pareiga

Teismuose ar kitose kompetentingose institucijose nagrinėjant fizinių ir juridinių asmenų skundus, pareiškimus, prašymus, pranešimus ar ieškinius dėl diskriminacijos lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, pareiškėjui nurodžius aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos buvimo, preziumuojama, kad tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, priekabiavimo ar nurodymo diskriminuoti faktas buvo. Skundžiamas asmuo turi įrodyti, kad lygių galimybių principas nebuvo pažeistas.

ANTRASIS SKIRSNIS

LYGIŲ GALIMYBIŲ ĮGYVENDINIMAS

5 straipsnis. Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų pareiga įgyvendinti lygias galimybes

Valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo:

1) užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos;

2) rengti, tvirtinti ir įgyvendinti programas ir priemones, skirtas lygioms galimybėms užtikrinti nepaisant lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos;

3) įstatymų nustatyta tvarka remti religinių bendruomenių, bendrijų ir centrų, viešųjų įstaigų, asociacijų ir labdaros bei paramos fondų programas, kurios padeda įgyvendinti lygias asmenų galimybes lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu.

6 straipsnis. Švietimo įstaigų, kitų švietimo teikėjų bei mokslo ir studijų sistemai priklausančių įstaigų pareiga įgyvendinti lygias galimybes

1. Švietimo įstaigos, kiti švietimo teikėjai bei mokslo ir studijų sistemai priklausančios įstaigos privalo užtikrinti vienodas sąlygas asmenims nepaisant lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos, kai:

1) priimama į švietimo įstaigas, kitus švietimo teikėjus bei mokslo ir studijų sistemai priklausančias įstaigas, mokoma ir ugdoma pagal formaliojo ir neformaliojo švietimo programas, kurias jie vykdo;

2) skiriamos stipendijos ar teikiamos paskolos;

3) sudaromos, tvirtinamos švietimo programos;

4) vertinami mokymosi pasiekimai.

2. Švietimo įstaigos, kiti švietimo teikėjai bei mokslo ir studijų sistemai priklausančios įstaigos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad švietimo programose, vadovėliuose ir mokymo priemonėse nebūtų diskriminavimo ir diskriminavimo propagavimo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu.

3. Švietimo įstaigos, kiti švietimo teikėjai bei mokslo ir studijų sistemai priklausančios įstaigos privalo užtikrinti, kad šiose įstaigose nebūtų priekabiauama ir nebūtų duodami nurodymai priekabauti lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu šio straipsnio 1 dalyje nustatytais atvejais.

7 straipsnis. Darbdavio pareiga įgyvendinti lygias galimybes darbe, valstybės tarnyboje

Įgyvendindamas lygias galimybes, darbdavys, neatsižvelgdamas į lytį, rasę, tautybę, kalbą, kilmę, socialinę padėtį, tikėjimą, įsitikinimus ar pažiūras, amžių, lytinę orientaciją, negalią, etninę priklausomybę, religiją, privalo:

1) priimdamas į darbą, į valstybės tarnybą, taikyti vienodus atrankos kriterijus ir sąlygas, išskyrus šio įstatymo 2 straipsnio 7 dalyje nustatytus atvejus;

2) sudaryti vienodas darbo, valstybės tarnybos sąlygas, galimybes kelti kvalifikaciją, siekti profesinio mokymo, persikvalifikuoti, įgyti praktinę darbo patirtį, taip pat teikti vienodas lengvatas;

3) naudoti vienodus darbo ir valstybės tarnautojų tarnybinės veiklos vertinimo kriterijus;

4) naudoti vienodus atleidimo iš darbo ir iš valstybės tarnybos kriterijus;

5) už tokį patį ir vienodos vertės darbą mokėti vienodą darbo užmokestį;

6) imtis priemonių, kad darbuotojas ar valstybės tarnautojas darbo vietoje nepatirtų priekabiavimo ir nebūtų duodami nurodymai diskriminuoti;

7) imtis priemonių, kad darbuotojas, valstybės tarnautojas nepatirtų seksualinio priekabiavimo;

8) imtis priemonių, kad darbuotojas, valstybės tarnautojas, pateikę skundą dėl diskriminacijos ar dalyvaujantys byloje dėl diskriminacijos, jų atstovas ar asmuo, liudijantys ir teikiantys paaiškinimus dėl diskriminacijos, nebūtų persekiojami ir būtų apsaugoti nuo priešiško elgesio ar neigiamų pasekmių;

9) imtis tinkamų priemonių, kad neįgaliesiems būtų sudarytos sąlygos gauti darbą, dirbti, siekti karjeros arba mokytis, įskaitant tinkamą patalpų pritaikymą, jeigu dėl tokių priemonių nebus neproporcingai apsunkinamos darbdavio pareigos.

8 straipsnis. Lygių galimybių įgyvendinimas vartotojų teisių apsaugos srityje

Įgyvendindamas lygias galimybes, prekių pardavėjas, gamintojas ar paslaugų teikėjas, nepaisydamas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos, privalo:

1) visiems vartotojams sudaryti vienodas sąlygas gauti tokius pačius gaminius, prekes ir paslaugas, įskaitant aprūpinimą būstu, bei taikyti vienodas apmokėjimo sąlygas ir garantijas už tokius pačius ir vienodos vertės gaminius, prekes ir paslaugas;

2) suteikdamas vartotojams informaciją apie gaminius, prekes ir paslaugas arba jas reklamuodamas, užtikrinti, kad šioje informacijoje nebūtų išreiškiamas pažeminimas, paniekinimas arba teisių apribojimas ar privilegijų teikimas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu ir nebūtų formuojamos visuomenės nuostatos, kad dėl šių požymių asmuo yra pranašesnis ar menkesnis už kitą.

9 straipsnis. Draudimas diskriminuoti narystės ir dalyvavimo organizacijose atžvilgiu

Draudžiama diskriminacija lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu narystės ir dalyvavimo darbuotojų ir darbdavių organizacijose ar kitose organizacijose (asociacijose), kurių nariai turi tam tikrą profesiją, įskaitant tokių organizacijų (asociacijų) teikiamą naudą, atžvilgiu.

TREČIASIS SKIRSNIS

LYGIŲ GALIMYBIŲ PAŽEIDIMAS

10 straipsnis. Lygių galimybių pažeidimas

Lygių galimybių pažeidimu laikomas šiame įstatyme nustatytų pareigų nevykdymas ar netinkamas jų vykdymas ir draudimų nesilaikymas.

11 straipsnis. Diskriminuojantys skelbimai

Skelbimuose priimti į darbą, valstybės tarnybą arba mokytis draudžiama nurodyti reikalavimus, suteikiančius pirmenybę lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, išskyrus šio įstatymo 2 straipsnio 7 dalyje nustatytus atvejus.

12 straipsnis. Diskriminuojamo asmens teisių apsauga

1. Asmuo, manantis, kad buvo pažeistos jo lygios galimybės, turi teisę kreiptis į lygių galimybių kontrolierių. Kreipimasis į lygių galimybių kontrolierių neapriboja galimybės ginti savo teises teisme.

2. Asociacijos arba kiti juridiniai asmenys, kurių veiklą reglamentuojančiame teisės akte atitinkamu pagrindu diskriminuojamų asmenų gynimas ir jų atstovavimas teisme yra nurodyta kaip viena iš veiklos sričių, diskriminuojamo asmens pavedimu gali įstatymų nustatyta tvarka atstovauti jam teisminėse arba administracinėse procedūrose.

13 straipsnis. Žalos atlyginimas

Asmuo, patyręs diskriminaciją lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, turi teisę reikalauti iš kaltų asmenų atlyginti turtinę ir neturtinę žalą įstatymų nustatyta tvarka.

KETVIRTASIS SKIRSNIS

ĮSTATYMO VYKDYMO PRIEŽIŪRA

14 straipsnis. Įstatymo vykdymo priežiūra

Kaip vykdomas šis įstatymas, prižiūri lygių galimybių kontrolierius Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo nustatyta tvarka.

PENKTASIS SKIRSNIS**SKUNDŲ PRIĖMIMAS IR TYRIMAS****15 straipsnis. Skundų priėmimas, tyrimas, sprendimai**

1. Skundai dėl lygių galimybių pažeidimo teikiami lygių galimybių kontrolieriui.
2. Skundai dėl lygių galimybių pažeidimo tiriami ir sprendimai dėl jų priimami Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo nustatyta tvarka.

Lietuvos Respublikos
lygių galimybių įstatymo
priedas

ĮGYVENDINAMI EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS AKTAI

1. 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyva 2000/43/EB, įgyvendinanti vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 20 skyrius, 1 tomas, p. 23).
 2. 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyva 2000/78/EB, nustatanti vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 5 skyrius, 4 tomas, p. 79).“
-